

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

**Osobnost učitele
a s ní spojené předpoklady stát se obětí
napadení ze strany studentů**

Bakalářská práce

Brno 2013

Autor práce:

Mgr. Lenka Zábržová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

Bibliografický záznam

ZÁBRŽOVÁ, Lenka. *Osobnost učitele a s ní spojené předpoklady stát se obětí napadení ze strany studentů: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2012. 66 l., 25 l. příl. Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D..

Anotace

Bakalářská práce „Osobnost učitele a s ní spojené předpoklady stát se obětí napadení ze strany studentů“ představuje problematiku napadení učitelů ze strany studentů a žáků. Cílem mé bakalářské práce je zmapovat problematiku násilí na učitelích pohledem studentů. První část bakalářské práce obsahuje teoretická východiska, problematiku osobnosti učitele a šikany učitelů obecně (definice, podoby šikany, aktéři šikany, příčiny a důsledky šikany). Druhá část práce je orientována na výzkum, v němž byli účastníci diskuze dotazováni na jejich vlastní názory a zkušenosti související s osobností učitele a s tím související pravděpodobností, že se vyučující stane obětí útoků svých studentů. Data k výzkumné části byla sbírána pomocí metody ohniskových skupin. Skupina studentů diskutovala o předem připravených tématech týkajících se osobnosti učitele, postavení učitele ve společnosti, formách, příčinách a následcích násilí na učitelích. Jednotlivé diskuze trvaly 90 minut, byly doslovně přepsány dle nahrávek a poznámek a poté tříděny otevřeným kódováním. Témata byla řazena do jednotlivých kategorií dle předem stanovených klíčových slov tzv. kódů. V závěrečné kapitole jsou zjištěná data interpretována.

Annotation

Thesis "Teacher's personality and associated assumptions become victims of assault by students" is the issue of assault teachers by students and pupils. The goal of this work is to explore the issue of violence against teachers view students. The first part of the thesis contains the theoretical solutions, issues of teacher's personality and bullying of teachers in general (definitions, forms of bullying, bullying participants, causes and consequences of bullying). The second part is focused on the research, in which participants were asked to debate their own views and experiences related to the personality of the teacher and the associated probability that the teacher will become the victims of their students. Data for the research was collected through focus group method. A group of students discussed the prepared topics related to the teacher's personality, the position of teacher in the society, forms, causes and consequences of violence against teachers. Each discussion lasted 90 minutes, were transcribed verbatim according recordings and notes, and then classified by open coding. Subjects were classified into different catego-

ries according to predefined keywords called codes. In the final chapter the identified data is interpreted.

Klíčová slova

Šikana učitelů, osobnost učitele, autorita, střední škola, agrese, prevence šikany, ohniskové skupiny, agresor, oběť, syndrom vyhoření

Keywords

Bullying of teachers, teacher, authority, high school, aggression, bullying prevention, focus groups, aggressor, victim, burnout

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 23. listopadu 2012

Lenka Zábržová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Tomáši Čechovi Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, konzultace a vstřícnost. Dále děkuji všem studentům, kteří se zúčastnili diskuzí a ochotně se se mnou podělili o své názory. Také děkuji učitelům a ředitelům středních škol za umožnění realizovat výzkum na jejich školách.

Obsah

ÚVOD.....	7
1. ŠIKANA JAKO SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÝ JEV	9
1.1 DEFINICE ŠIKANY	9
1.2 SPECIFICKÉ DRUHY ŠIKANY	12
1.2.1 Mobbing	13
1.2.2 Kyberšikana	14
1.3 PĚTISTUPŇOVÉ SCHÉMA ŠIKANOVÁNÍ	15
1.4 PRÁVNÍ POJETÍ ŠIKANY	16
2. ŠIKANA UČITELŮ	18
2.1 OSOBNOST UČITELE.....	20
2.1.1 Typologie osobnosti učitele.....	22
2.1.2 Vliv osobnosti učitele na šikanu.....	25
2.2 AKTÉŘI ŠIKANY	26
2.2.1 Osobnost agresora	27
2.2.2 Oběť	28
2.2.3 Spolužáci neboli mlčící většina	29
2.3 PROJEVY ŠIKANY UČITELŮ	30
2.4 PŘÍČINY ŠIKANY UČITELŮ.....	31
2.4.1 Vliv rodiny.....	32
2.5 NÁSLEDKY ŠIKANY UČITELŮ	33
2.6 ŘEŠENÍ ŠIKANY UČITELŮ	35
2.7 PREVENCE ŠIKANY UČITELŮ	36
3. VÝZKUMNÁ ČÁST	40
3.1 VÝZKUMNÝ CÍL	41
3.2 METODA SBĚRU DAT	41
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	44
3.4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	45
3.4.1 Kategorie č. 1 - pohled studentů na profesi učitele aneb proč (ne)chci být učitelem	45
3.4.2 Kategorie č. 2 - jakých vlastností si na učiteli cením aneb jak by vypadal ideální učitel ..	48
3.4.3 Kategorie č. 3 - kde jsou hranice aneb nad čím mají učitelé mávnout rukou	51
3.4.4 Kategorie č. 4 - jaké jsou příčiny šikany učitele aneb čím je to vlastně vina.....	54
3.4.5 Kategorie č. 5 - co se stane po odhalení šikany učitele aneb jaké to může mít následky...	57
3.5 SHRUTÍ ZJIŠTĚNÝCH DAT	59
ZÁVĚR	62
POUŽITÁ LITERATURA.....	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou šikany učitelů a její spojitostí s osobností učitele. Kyberšikana, fyzické útoky, výhrůžky či zesměšňování učitelů jsou v současné době velice aktuální a situace, v nichž čelí vyučující útokům studenta plní stále častěji titulky zpráv. V publikaci *Mládež v kriminologické perspektivě* jsou uvedeny výsledky výzkumného šetření, ze kterých vyplývá, že každý pátý učitel čelil hrubým urážkám ze strany studentů a každý desátý učitel vážně uvažuje o změně své profese z důvodu vzrůstající agresivity studentů (Večerka, 2009, s. 113). Různé formy útoků na učitele jsou odrazem dnešní uspěchané společnosti, z níž se vytratily morální a etické hodnoty. Jak ve své nejnovější knize *Nová cesta k léčbě šikany* píše známý český etoped zaměřující se na problematiku šikany Michal Kolář, učitelé neradi mluví o šikaně směřované na jejich vlastní osobu, protože by ztratili respekt, sebeúctu a také z důvodu, že někteří lidé považují tuto formu šikany za výsledek profesionálního selhání učitele (Kolář, 2011, s. 69). Kritici profesionality českých pedagogů považují za viníka šikany učitele samotného pedagoga, který si dle nich neumí vybudovat autoritu u svých žáků a za šikanu si do jisté míry může sám. Učitele za jejich nezáživnou výuku, nesmyslné požadavky a neprofesionalitu kritizuje například Ondřej Hausenblas z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (Bendl, 2010, s. 49).

Jedním ze stěžejních úkolů školy je zajištění produktivního prostředí, dobrého sociálního klimatu, bezpečí a jistoty žáků. Je tedy nutné preventivně předcházet projevům agrese, a proto nesmí být šikana na žádné škole tolerována nebo přehlížena. V dnešních školách dochází ke zhoršování kázně žáků. Na tuto situaci si stěžují nejen učitelé, ale i samotní žáci. Výsledky odborných studií dokazují, že nekázeň žáků je pro samotný proces vzdělávání škodlivá a existuje spojitost mezi nekázným žákem a jeho špatnými studijními výsledky (Bendl, 2003, s. 13).

Odborníci se shodují na tom, že šikana učitelů je aktuálně jedním ze zásadních problémů dnešního školství, který má vliv na podobu celého vyučovacího procesu, vzájemné vztahy ve škole a na hodnoty žáků. Problém narůstá a téměř každá škola je nucena tento problém řešit. Nejčastěji se učitelé setkávají s psychickou podobou agrese, přesto se situace zhoršuje a fyzických útoků na učitele přibývá (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 15 - 16).

První kapitola mé bakalářské práce pojednává o definici šikany, druzích šikany a právním pojetí šikany. Druhá kapitola je zaměřena na teoretická východiska, problema-

tiku osobnosti učitele a šikanu učitelů obecně (definici, podoby šikany, aktéry šikany, příčiny a důsledky šikany).

Třetí stěžejní kapitolu bakalářské práce tvoří výzkumná část vycházející z kvalitativního výzkumu. Pro sběr dat jsem zvolila metodu polostrukturovaných ohniskových skupin (focus group). Skupina studentů diskutovala o předem připravených tématech týkajících se osobnosti učitele, jeho postavení ve škole a s tím související pravděpodobností, že se vyučující stane obětí útoků svých studentů. Témata jsou řazena do jednotlivých kategorií dle předem stanovených klíčových slov tzv. kódů. V závěrečné kapitole jsou zjištěná data interpretována.

1. Šikana jako sociálně-patologický jev

V úvodní kapitole se zaměřím na charakteristiku šikany obecně. Šikana je závažným negativním jevem školství, který úzce souvisí s oblastí pedagogiky, psychologie, sociologie a etiky. Šikana se však nevyskytuje pouze ve škole, ale také v rodině, dětských domovech, výchovných ústavech, armádě, vězení, zaměstnání či ve sportovním klubu (Bendl, 2003, s. 17). Šikana se zjednodušeně vyskytuje v systémech, v nichž má jeden moc nad vůlí druhého a kde jsou pevné vnitřní mechanismy (Vágnerová, 2009, s. 14). Dle výzkumů bylo prokázáno, že nejčastěji se šikana vyskytuje v ústavních zařízeních a v náhradní rodinné výchově. Šikana se však může vyskytnout na všech typech školských zařízení bez výjimky (Kolář, 1997, s. 14). Pokud budeme hovořit o šikaně ve škole, nedochází k ní pouze v samotné budově školy, ale také na cestě do školy, ze školy či před školou. Různá školní zákoutí, chodby, schodiště, šatny jsou vhodným místem pro agresory, aby zde vybili svou touhu po trýznění oběti (Bendl, 2003, s. 51).

Šikanování je na dnešních školách podceňováno. Šikana se často omylem zaměňuje za pouhé škádlení, které se však od šikany odlišuje zejména skutečností, že jako škádlení dané projevy musí vnímat ten, na jehož osobu je ono škádlení směřováno. Pokud školy opomíjejí a tolerují počáteční projevy šikany, samy si tak ztěžují budoucí situaci, v níž budou čelit pokročilým a intenzivním případům šikanování, které budou řešit mnohem obtížněji (Vágnerová, 2009, s. 12). V současné době vzrůstá počet případů šikany, věk agresorů se snižuje, šikana je rafinovanější, útoky jsou agresivnější a brutálnější (Bendl, 2003, s. 15).

1.1 Definice šikany

Slovo šikana má původ ve francouzském slově *chicane*, které znamená „*zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů*.“ (Říčan, 1995, s. 25). U nás je pojem často spojován s armádou a šikanou nováčků. Učňové v internátech a vězni také přejímají šikanu jako součást života v daném společenství (Říčan, 1995, s. 25 - 26). Říčan (1995) přebírá definici šikany od britských badatelů. „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé*

poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“ (Říčan, 1995, s. 26).

Šikana je asociálním chováním a patologickou formou mezilidského soužití. Podstatou šikany je ohrožení, zastrašení a ublížení jinému člověku (Bendl, 2003, s. 26). Šikana je definována jako zneužití moci či jako chování, jehož cílem je někomu ublížit, ohrožit ho (Vágnerová, 2009, s. 11). Poznat a definovat šikanu je v některých případech obtížné. Učitelé i žáci si zvykli na určitou míru sprostoty a vulgarity dětí a za vážné jsou považovány většinou případy končící viditelnými následky (například zraněním a hmotnými škodami) (Bendl, 2003, s. 24 - 25).

Historie a vznik šikany souvisí se vznikem školy. Slabším bylo odjakživa ubližováno silnějšími jedinci. Důkazem, že šikana není pouze záležitostí základních a středních škol, jsou tzv. praktiky pennisismus či fagging, které vznikaly již v 17. století na univerzitách a jejichž podstatou bylo křtění nováčků ponižujícími praktikami. Také v dnešní době jsou na některých zahraničních univerzitách křtící rituály praktikovány i přes stanovené zákazy (Bendl, 2003, s. 15). Porovnat nárůst šikany v průběhu let je složité. Dříve nebyly prováděny výzkumy a statistická šetření na toto téma. Zlomyslnost a krutost se však objevují mezi lidmi od nepaměti. Kázeň ve škole však byla mnohem přísnější než v dnešní době. Žáci si nedovolili chovat se vůči svým učitelům s neúctou a vzdor proti autoritě byl trestán. V současnosti vzrůstá počet nemotivovaného násilí čili projevů krutosti bez prožitku vzteku nebo nenávisti i bez sadistického uspokojení (Říčan, 1995, s. 16 - 17).

Šikana je jedním z témat popsaných v krásné literatuře. Na pole vědy se však dostala až v roce 1969 ve Skandinávii. Norský profesor psychologie Dan Olweus v 70. letech 20. století definoval šikanu jako „*opakovanou agresi jedince nebo skupiny agresorů proti jedinci nebo malé skupině obětí*“ (Říčan, 1995, s. 18). Výzkum šikany se začal provádět ve Velké Británii, Americe, Austrálii, Japonsku, Holandsku a Kanadě. Badatelé se snažili zjistit, jak vypadá typická oběť a agresor. Po roce 1989 se tématem šikany začali zabývat i učitelé a psychologové v Československu (Říčan, 1995, s. 18 - 19).

Pro šikanování je typická jeho skrytost, která ztěžuje odhalení a následné řešení šikany (Kolář, 1997, s. 13). Jedním ze znaků šikany je také opakovanost trýznivého chování, avšak v případě, že se jedná o jednorázové zvláště kruté jednání, označujeme i toto chování jako šikanu (Říčan, 1995, s. 28). Šikana je druh chování, který z určitých

jedinců činí oběti. Hovoříme o tzv. viktimizaci.¹ Šikana také může být nazvána jako psychotraumatizace ve skupině (Bendl, 2003, s. 12). Se šikanou se však dá úspěšně bojovat, skupiny nakažené „virem“ je možné vyléčit a dalším projevům šikany předcházet (Kolář, 1997, s. 17).

Šikana je odchylkou v socializaci a zvláštním druhem agrese. Jednorázové ne-motivované projevy agrese mohou přerůst v dlouhodobé trýznění oběti (Bendl, 2003, s. 53 - 54). Cílem šikany je samotná agrese, které je dosaženo zneužitím vlastního postavení a osobních dispozic. Agresori uspokojují svou potřebu radosti spojené s ponižováním lidských bytostí (Bendl, 2003, s. 25). „*Nejstrašnější a nejkrutější šikany se odehrávají tam, kde je oběť nucena žít společně s agresory a kde je uplatňován tvrdý hierarchicko-autoritativní přístup, pro který je příznačná tuhá vnější kázeň.*“ (Kolář, 1997, s. 29 - 30). Agresivní sklony se u člověka utvářejí v průběhu prvních let jeho života. Agresi se člověk učí na základě zkušenosti, je tedy naučená. Člověk zjistil, že být agresivní se mu vyplácí, protože snadněji dosáhne svého cíle (Říčan, 1995, s. 23).

Každý člověk v sobě má určitou dávku agrese, kterou potřebuje pro přežití. Někteří jedinci však mají vyšší nezdravou dávku agrese. Lehkomyslný postoj k agresi získává člověk sledováním filmů plných násilí a brutality. Lidé pod vlivem filmů ztrácejí schopnost soucitu a empatie. Agrese také vyplývá z preferencí dnešní společnosti. Malí chlapci touží po mužnosti, která je dívkami tolik obdivována. Nedostatek pohybu, rostoucí sociální rozdíly mezi lidmi, negativní vliv sociálních kontaktů ve městě, mnoho podnětů, které na člověka působí, pokles autority, touha po moci, zvědavost, nuda či narůstající stres způsobují přemíru agrese v dnešní společnosti (Bendl, 2003, s. 55 - 57).

Budoucí pedagogové nejsou v problematice šikany dostatečně vzděláváni a příprava skrze systematický zážitkový výcvik v práci se skupinovou dynamikou je taktéž neuspokojivá. Neodborným přístupem se pedagogové dopouštějí při vyšetřování šikany mezi žáky několika omylů: agresory a oběti vyšetřují společně, vážně jsou brány názory falešných svědků, zapomíná se na stud a trauma oběti, bezprostřední konfrontace oběti s výpověďmi agresorů může vyústit i v nesprávné označení agresora a oběti, preferuje se přestup šikanovaného žáka na jinou školu a vyšetřování šikany je sice ukončeno, ale šikana přesto nadále pokračuje (Kolář, 1997, s. 15).

Šikanování můžeme chápat jako nemocné chování, jehož projevy porušují školní pravidla a mohou dokonce naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. Forem šikany

¹ Viktimologie je vědním oborem zabývajícím se vztahem oběti a pachatelů (Koukolík a Drtilová, 2001, s. 247).

je mnoho - například fyzická agrese a používání zbraní; slovní agrese a zastrašování zbraněmi; krádeže, ničení a manipulace s věcmi; násilné a manipulativní příkazy (Kolář, 1997, s. 20 - 24).

Šikanování vychází ze snahy skrýt vlastní strach a využít strachu druhého člověka. Jedinci ve skupině jsou rozděleni na slabé a silné a navzájem je pojí silná vazba, která u pokročilých stádií šikany může vyústit v závislost mezi agresorem a obětí. Agresor získává pocit neomezené moci a nadřazenosti nad slabými (Kolář, 1997, s. 25).

Projevy šikany jsou znamením poruchy vztahů ve skupině. Pouze v nemocném kolektivu může šikana vzkvétat. Pravý virus šikanování se vyskytuje ve skupinách, jejichž členové mají rovnocenné postavení. O tzv. zneužívání moci hovoříme v případech vztahů nadřazenosti a podřazenosti (například týrání žáka učitelem, dítěte rodičem apod.) (Kolář, 1997, s. 26 - 27).

Šikanu mezi dětmi je snazší odhalit a také ji lze snadněji napravit. U dívek se vyskytuje šikana méně často a nabývá spíše forem psychické agrese (Kolář, 1997, s. 28 - 29). Dle Michala Koláře a Michala Černého má šikana učitelů ze strany žákyň i sexuální podtext a je rafinovanější (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 47). Děvčata agresorky si spíše za své oběti vybírají taktéž dívky, zatímco chlapci mezi oběťmi dle pohlaví nerozlišují a vybírají si k šikaně dívky i chlapce. Zajímavý názor zastává Helmut Erb, který tvrdí, že oběťmi se častěji stávají dívky, protože jsou výchovou vedeny k tomu, aby si od ostatních nechaly vše líbit, podřizovaly se a neodporovaly. Dívky dle Helmuta Erba také mají větší sklon obviňovat samy sebe za to, že je jim ubližováno (Bendl, 2003, s. 45).

1.2 Specifické druhy šikany

Můžeme rozlišit mnoho podob šikany. Výsledkem **skrytého** šikanování je sociální izolace a vyloučení oběti ze skupiny vrstevníků. Pro **zjevné** šikanování je charakteristické fyzické násilí, ponižování, vydírání a ničení majetku oběti. Z hlediska aktivity oběti rozlišujeme **pasivní** snášení ponižujícího jednání a nedobrovolné **aktivní** vykonávání činností prospěšných pro agresora. K **fyzickému** šikanování řadíme strkání, tahání za vlasy, pohlavkování, údery pěstí, kopání, sexuální dotýkání či podráždění nohou. **Verbální** šikanování zahrnuje posmívání, nadávky, rozšiřování lží o oběti (Bendl, 2003, s. 27).

Ekonomická šikana je projevem moderní doby. Děti pocházejí z bohatých či chudých rodin a navzájem si závidí moderní vymoženosti a značkové oblečení. Žáky z chudých rodin je opovrhováno (Bendl, 2003, s. 28).

1.2.1 Mobbing

Slovo mobbing je odvozeno z anglického *mob*, jehož význam je hromadně někoho napadnout, dotírat, obtěžovat, šikanovat. Pro mobbing se také užívají označení *emocional abuse* (emoční týrání, nadávání), teror na pracovišti či psychoteror. Hrozba nezaměstnanosti v dnešní době způsobuje nárůst tvrdé konkurence mezi zaměstnanci a strach o pracovní místa. Na základě těchto skutečností dochází k porušování lidských práv a psychickému násilí. Profesionální život je spolupracovníkům různými způsoby znepríjemňován (Bendl, 2003, s. 19 - 20). Na pracovištích, kde spolu lidé každodenně pracují, vznikají neshody, které mohou přerůst v závažnější konflikty. Hranice běžných konfliktů je překročena v případě, že se jedná o systematické, cílené, časté a protiprávní zásahy do pracovního a osobního života jiných osob (Kratz, 2005, s. 15).

Můžeme rozlišit pět kategorií útoků, které jsou praktikovány za účelem poškození jiné osoby a způsobení škody dané osobě. Do pěti kategorií řadíme útoky na možnost vyjádřit se, útoky na sociální vztahy, útoky na pověst a úctu, útoky na kvalitu pracovního a osobního života, útoky na zdraví. Mobbing je skrytý, zákeřný a na počátku nepozorovatelný. Můžeme rozlišit čtyři stupně mobbingu počínající prvními konflikty a schválnostmi ze strany kolegů, druhou fází je systematický psychoteror oběti, dále konkrétní napadání a nespravedlivé obviňování a v poslední fázi je oběť vypuzena ze zaměstnání (Bendl, 2003, s. 20 - 23).

Můžeme rozlišit dvě podoby mobbingu. *Bossing* zahrnuje útoky vedoucího na podřízeného zaměstnance, kterého se pod nátlakem snaží donutit k odchodu ze zaměstnání. Obrácený útok podřízených na vedoucího se nazývá *staffing* (Kratz, 2005, s. 16).

Bendl (2003) zmiňuje základní myšlenku článku Stanislava Benčíče, který pojednává o mobbingu ve školství. Rozlišuje dvě formy mobbingu a to mobbing orientovaný na osobu projevující se například intrikováním v pedagogickém sboru, rozebíráním soukromého života, sociální izolací oběti či zesměšňováním a poškozováním dobré pověsti. Druhou formou je mobbing skrze práci, který se vyznačuje obviňováním z neobornosti, cíleným pracovním přetěžováním, přidělováním časově nevýhodného rozvrhu, častými hospitacemi s předem jasným negativním výsledkem či přidělováním těžko splnitelných úkolů. Mobbing způsobuje práceneschopnost oběti, klesá její pra-

covní výkon, oslabena je motivace a tvořivost, pracovní atmosféra se zhoršuje, podstata výchovy a vyučovacího procesu je odsunuta do pozadí a hrozí nebezpečí odchodu dobrých a tvořivých pedagogů ze školy (Bendl, 2003, s. 68 - 69).

Dle výzkumu je povědomí o mobbingu a bossingu ve školním prostředí mezi učiteli malé. Povědomí o problematice narůstá s věkem a praxí učitelů. Zmatenost učitelů je zapříčiněna také jejich nedostatečnou informovaností o těchto jevech. Necelých 30% učitelů na základních školách se dle výzkumu setkala s projevy mobbingu či bossingu. Nejčastěji se učitelé setkávají s nedoceněním a kritikou jejich práce, zesměšňováním, pomlouváním a zadáváním nesmyslných úkolů. Učitelé často hledají oporu u svých kolegů, snaží se s agresorem problém řešit a mnozí také uvažují o odchodu ze zaměstnání (Čech, 2011, s. 122 - 126).

1.2.2 Kyberšikana

Kyberšikana je důkazem, že moderní komunikační technologie mohou lidstvu nejen prospět, ale mohou být i zneužívány k ponižování lidí. Ke kyberšikaně dochází ve virtuálním prostoru skrze využívání elektronických prostředků - například mobilních telefonů, emailů, blogů, internetu všeobecně apod. Mezi projevy kyberšikany řadíme kradení osobních údajů pomocí počítačů, infikování počítače viry, posílání obtěžujících emailů, zneužívání webových stránek k zesměšnění či napadání oběti na diskusních fórech. Agresori například vyfotografují či nafilmují útok na svou oběť a záznam poté zveřejní na internetu. Mezi znaky kyberšikany patří velká rychlost šíření informací, anonymita agresorů, obtížné odhalení agresora, velká šíře publika či absence přímých znaků šikanování. Oběť zažívá veřejné ponížení, které může vést k jejímu psychickému zhroucení, protože daný negativní materiál je na internetu ke zhlédnutí dlouhodobě. Oběti by si měli veškeré emaily, SMS zprávy či webové stránky uložit, vytisknout či jinak uchovat, měli by se pokusit vypátrat, kdo je agresorem a kontaktovat poskytovatele serveru a vše mu ohlásit (Vágnerová, 2009, s. 92 - 98).

Můžeme rozlišit několik druhů kyberšikany. Nářez (flaming) je označení pro internetové diskuze, v nichž je používán agresivní jazyk. Obtěžování (harassment) je „*opakované posílání útočných, urážlivých a nevyžádaných zpráv*“ (Rogers, 2011, s. 35). Pomlouvání (denigration) se vyznačuje šířením pomluv a lživých informací s úmyslem poškodit něčí pověst. Posílání zpráv a komentářů pod cizím jménem je předstírání (impersonation). Pokud někdo sděluje soukromé informace cizích osob, dopouští se prozrazení (outing). V případě, že útočník přesvědčí oběť, aby sama zveřejnila na internetu

soukromé informace, hovoříme o podvodu (trickery). Vyloučení (exclusion) nastane, když je určitá osoba vyloučena z online skupiny. Opakované obtěžování a pronásledování spojené s výhružkami a zastrašováním je tzv. kyberpronásledování (cyberstalking) (Rogers, 2011, s. 35).

1.3 Pětistupňové schéma šikanování

Kolářovo pětistupňové schéma šikany zachycuje negativní proces onemocnění, jehož důsledkem je ničení vztahů ve skupině (Kolář, 1997, s. 31). Správné určení stádia šikany umožňuje přesněji praktikovat léčbu daného případu, diferencovat pomoc a volit vhodné diagnostické a terapeutické postupy (Kolář, 1997, s. 41).

Pro první stupeň je charakteristický **zrod ostrakismu**. Jedná se o zárodečnou podobu šikanování, která se může objevit v každé skupině. Ostrakismus můžeme definovat jako „*mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky apod.*“ (Kolář, 1997, s. 32).

Fyzická agrese a přitvrzování manipulace jsou druhým stupněm šikanování. Kolář (1997) rozlišuje tři příčiny, které umožňují pokračování šikany prostřednictvím druhého stádia. Za prvé „*v náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil.*“ (Kolář, 1997, s. 32). Za druhé v případě, že spolu žáci tráví více času (př. lyžařský výcvik) a mohli by vytvářet hlubší a pevnější vztahy, chtějí zabít nudu a „zábava“ na úkor slabších jedinců se stupňuje. Třetí příčina nastane v případě, že je do jedné třídy umístěno více agresivních asociálních žáků a ti jako svůj základní instinkt začnou používat násilí, aby uspokojili své násilnické potřeby (Kolář, 1997, s. 33). Zmatek, lhostejnost, rivalita a nepřátelství jsou živnou půdou pro stupňování šikany. Naopak soudržnost, kamarádské vztahy, pozitivní morální hodnoty zabrání propuknutí šikany (Kolář, 1997, s. 33).

Ve třetím stupni je klíčovým momentem **vytvoření jádra**, což zapříčiní spolupráci a systematictější šikanování obětí. Třetí stupeň je rozhodující pro to, zda se šikanování překlene do pokročilého stádia. Pokud se v tomto okamžiku podskupině agresorů nepostaví opačně smýšlející podskupina jedinců, šikana se rozvíjí a stupňuje svou podobu. Jak zmiňuje Kolář (1997) podskupiny charakterově slušných žáků se bohužel nevyskytují příliš často, naopak slušní žáci poslušně respektují pravidla skupiny. Zmatek, lhostejnost, rivalita a nepřátelství jsou živnou půdou pro stupňování šikany. Naopak

soudržnost, kamarádské vztahy a pozitivní morální hodnoty zabrání propuknutí šikany (Kolář, 1997, s. 35 - 36).

Ve čtvrtém stupni šikanování přijímá **většina skupiny normy agresorů**. Normy a hodnoty agresorů se stanou nepsaným zákonem, kterým se musí všichni řídit. Slušní a mírní žáci se pod vlivem skupiny začnou chovat krutě a sami najdou zalíbení v aktivním zapojení se na týrání slabšího spolužáka (Kolář, 1997, s. 36).

V pátém stupni dochází k **vytvoření totality**, dokonalé šikany. Alternativní identita vytlačuje poslední známky lidskosti a mizí pocit viny či soucit k druhým. Normy jsou zcela přijaty celou skupinou a jsou poslušně respektovány (Bendl, 2003, s. 32). Pro toto stádium vykořisťování je typické utvoření dvou skupin - otroků a otrokářů. Agresori považují sami sebe za nadlidi, krále všech ostatních, naproti tomu oběti jsou chápány jako jejich poddaní, kteří musí plnit jejich rozkazy. Brutalita a agrese jsou všemi členy skupiny považovány za normální stav a nikdo netrpí pocity viny a výčitek svědomí z nastalé situace. Otroci zaujímají rezignovaně postavení, které jim je agresory určeno. Občas dojde k odhalení posledního stádia šikany až následkem vážného úrazu oběti. Úplně posledním stádiem s absolutním vítězstvím šikany je stav, kdy se parastruktura skupiny stane součástí oficiální školní struktury. Iniciátor šikany je často oblíbencem pedagogů, kteří ho brání a šikana tak nemůže být odhalena (Kolář, 1997, s. 36 - 37).

1.4 Právní pojetí šikany

V naší společnosti je problém šikany spíše zlehčován. Projevy násilí ze strany dětí a mládeže jsou chápány jako klukovina a nevinné pošťuchování. Šikana sama o sobě nepodléhá právnímu hodnocení, avšak některé její projevy mohou být protiprávní (Vágnerová, 2009, s. 113). Chování agresorů může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů jako je omezování osobní svobody, vydírání, vzbuzení důvodné obavy, loupeže, znásilnění, pohlavního zneužívání, kuplířství, ublížení na zdraví či poškozování cizí věci (Kolář, 1997, s. 71).

V právní oblasti je pojem šikana užíván „*jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost.*“ (Kolář, 1997, s. 118). Šikana je trestně postižitelná v případě, že je naplněna stránka materiální (pachatel spáchal trestný čin, jehož znaky jsou shodné s vymezením v trestním zákoně) a formální (zahrnuje úmysl pachatele dopustit se trestného činu a v intenzitě nebezpečnosti uvedené v zákoně). Skutek může být zhodnocen i jako přestupek (Kolář, 1997, s. 118 - 119).

Trestní postižitelnost pachatelů šikany komplikuje fakt, že pachatelé jsou mnohdy mladší 15 let a není možné je trestně stíhat. Dítě je v těchto případech možné umístit do ústavu, podat návrh na stanovení dohledu či zajistit pomoc pedagogicko-psychologického odborníka. Rodiče, kteří zanedbávají výchovu dětí, jsou dle zákona trestně postižitelní. Jednání rodičů může být hodnoceno jako ohrožování mravní výchovy mládeže. Za šikanu odehrávající se na půdě školy nese zodpovědnost škola a rodiče šikanovaného žáka mohou způsobenou škodu vyžadovat na škole. Mladistvým neboli osobám mladším 18 let, ale starším 15 let může být uložen trest odnětí svobody, obecně prospěšných prací, propadnutí věci, vyhoštění, případně i peněžitý trest (Kolář, 1997, s. 121 - 123).

Pokud existuje podezření, že šikanování naplňuje skutkovou podstatu trestného činu či přestupku, je nutné, aby ředitel školy situaci ohlásil Policii ČR. V případě ohrožení žáka nebo páčání trestné činnosti žákem je povinností školy oznámit případ orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Jestliže škola zanedbává a ignoruje projevy šikany, je možné využít zákonů pracovního, občanského nebo trestního práva. Učitel, který o šikaně ví, ale neučiní žádná opatření, je vystaven riziku trestního postihu pro neoznámení trestného činu (Bendl, 2003, s. 40 - 41).

Do školního řádu mohou školy zakomponovat následující body: „*zákaz používání komunikačních prostředků, které by mohly ohrozit zdraví; školy a pracovníci můžou odebrat věc narušující pořádek a možnost vykázat žáka z vyučování (a zajistit dohled nad žákem).*“ (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 22). Podle článku 10 druhého oddílu Listiny základních práv a svobod má člověk „*právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“ (Listina základních práv a svobod). Na toto právo se mohou šikanovaní učitelé odvolávat.

Jedním z diskutovaných názorů mezi odborníky je zavedení institutu veřejného činitele pro učitele, který by chránil šikanované učitele. Vynucená kázeň by však mohla ještě více rozlítit agresi žáků. Útok na učitele by dle tohoto opatření měl vyšší společenskou nebezpečnost. Pro učitele by institut veřejného činitele měl i jisté nevýhody. Například učitelé by mohli být rodiči žáků nařčeni ze zneužití pravomoci veřejného činitele (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 32 - 33).

2. Šikana učitelů

V dnešní době přibývá případů napadení učitele jeho žáky. Studenti znepríjemňují učiteli jeho profesi, zesměšňují ho před žáky a kolegy, což může v některých případech způsobit odchod daného učitele ze školství (Bendl, 2003, s. 16). Šikana učitelů je celosvětovým problémem. Ve Velké Británii používají označení *bullying of teachers*. V rámci osvěty se zde například pořádají týdny proti šikanování (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 23 - 24).

Násilí vůči učitelům se odehrává ve školním prostředí čili na pracovišti učitele. Je tedy potřeba pomýšlet na tuto problematiku jako na násilí na pracovišti (Tomášek, 2008, s. 380). Úzké pojetí násilí zahrnuje pouze fyzické útoky. V dnešní době však převažují názory, že násilím je nutné označovat i výhrůžky, zastrašování, urážky a psychické týrání, protože i tyto projevy chování mají pro oběť závažné následky stejně, jako tomu bývá u fyzických útoků. Tomášek (2008) zmiňuje Bowieho definici násilí na pracovišti, do kterého lze zařadit „*vnímané či skutečné verbální nebo emocionální hrozby, případně fyzický útok na osobu či její majetek, a to ze strany jiné osoby, skupiny osob či organizace, přičemž oběť se v dané chvíli věnuje povinností spjatým s výkonem zaměstnání.*“ (Tomášek, 2008, s. 381).

Násilí na učitelích bylo předmětem několika zejména zahraničních výzkumů. Učitelé jsou dle výzkumů převážně verbálně napadáni. Větší pravděpodobnost stát se obětí násilí svých žáků mají dle výzkumů muži a učitelé s pracovní smlouvou na dobu omezenou (Tomášek, 2008, s. 382). Dle výzkumu, který provedl Tomášek (2008) se 43% učitelů během své kariéry setkalo s nějakým projevem násilí ze strany studentů. Nejčastěji se jednalo o urážky a nadávky (Tomášek, 2008, s. 386). Z výzkumů dle Tomášky (2008) vyplývá, že největší vliv na existenci násilí na učitelích má osobnost učitele a pedagogická interakce mezi učitelem a žáky. Tomášek doporučuje zaměřit výzkum v této oblasti na osobnost učitele, jeho výchovný styl, klima ve třídě a autoritu učitele (Tomášek, 2008, s. 390). V případě šikany učitele dochází k napadení profesně nadřazeného učitele jeho podřízenými žáky. Jedná se tak o jistou podobu staffingu, jehož podstatou je šikanování šéfa jeho podřízenými (Kolář, 2011, s. 70).

Odborníci se neshodují již v základním označení šikana učitelů. Kolář považuje za důležitý faktor šikany nadřazenost agresora nad obětí, což tento případ šikany nesplňuje. Někteří odborníci (Petra Hončíková, Michal Černý) se nebojí tento termín používat, protože třída šikanující učitele je v silové převaze (Tůmová, Kuncová, Mitrová a

Francová, 2009, s. 44). V případě, že je učitel šikanován žáky, Kolář (1997) hovoří o tzv. nepravé šikaně, při níž je však možné částečně použít stejné metody prevence. Náprava a prevence musí být systémová, zaměřená na vyléčení celé nemocné skupiny a zastavení sebestrukce (Kolář, 1997, s. 27).

Francová, Mitrová a Tůmová ve své studii Šikana učitelů - návrh na řešení problému v České republice (2010) definují šikanu učitelů² ze strany žáků a studentů jako „*jakékoli žákovo chování, jehož záměrem je ublížit učiteli, ohrozit ho nebo zastrašovat.*“ (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 12). Šikanou se rozumí dlouhodobé chování, ale taktéž extrémně agresivní čin, jemuž nepředcházelo jiné agresivní chování (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 12).

Pedagog se může stát obětí agresivních žáků a ve strachu ze ztráty autority a vlivu vychází agresorům vstříc. Bojí se otevřeného konfliktu s agresorem před celou třídou. Kolegům ani vedení školy se také neschová, protože nechce být považován za neschopného. Žáci si tak mezi učiteli najdou nejslabší články a jejich zábava se stupňuje (Kolář, 1997, s. 63).

Násilí namířené proti učiteli jeví znaky šikanování. Žáci mají záměr ublížit učiteli, násilí je opakované, silově převažují žáci nad učitelem a žáci mají z ponížení radost. Šikanu učitele můžeme definovat následovně. „*Jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a ponižuje učitele a používá k tomu agresi a manipulaci.*“ (Kolář, 2011, s. 70). Šikana učitele naruší i vztah mezi pedagogem a žákem. Učitel se stupňovanému násilí nebrání a naopak chrání agresory před možným potrestáním. Šikana učitele naruší vztahy v celé skupině. Stejně jako klasická šikana prochází šikana učitele pěti stádii (Kolář, 2011, s. 71). V počáteční fázi ostrakismu žáci odhalí učitelovu zranitelnost a začínají ji zneužívat, čímž učitel postupně ztrácí formální autoritu. Ve druhém stádiu přitvrzuje manipulace a psychická agrese. Zvyšuje se počet žáků, kteří narušují výuku a baví se vytáčením učitele. V této fázi se mohou objevovat znaky fyzické šikany (např. přikládání připínáček na židli učitele). Třetí stádium je charakteristické vytvořením jádra a systematickým promyšleným šikanováním učitele. Ve čtvrtém stádiu většina přijímá normy agresorů, které se stávají nepsaným zákonem a k šikaně se přidávají i ukáznění žáci. Poslední stádium je jasným vítězstvím šikany, již se účastní celá skupina (Kolář, 2011, s. 71 - 72).

² Autorky studie se zamýšlí nad pojmem šikana učitelů. Uvádějí, že se setkali i s názory odborníků, že není možné hovořit o existenci šikany učitelů, protože zde není agresor obětí nadřazen, ale učitel je naopak nadřazen žákovi. Autorky se přesto kloní k pojmu šikana učitelů, protože agresor je učiteli silově nadřazen (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 12).

2.1 Osobnost učitele

Učitelská profese vyžaduje široký všeobecný a odborný rozhled. Učitel musí disponovat pedagogickými kompetencemi, které ovlivňují styl jeho výuky. Učitel by měl neustále reagovat na nové požadavky společnosti a přizpůsobovat se novým nárokům, které jsou na jeho pracovní náplň kladeny. Celistvá a plnohodnotná učitelova osobnost³ je tvořena propojením teoretické, praktické a osobností dimenze (Nelešovská, 2005, s. 11 - 12).

Na učitele jsou kladeny dva základní požadavky. Své žáky by měl vychovávat a vzdělávat neboli formovat osobnost žáků, k čemuž potřebuje mít znalosti o psychice žáka a také má řídit osvojování vědomostí, k čemuž potřebuje znát svůj obor (Prunner, 2003, s. 100).

Kyriacou (2004) rozlišuje tři prvky dovedností učitele:

- Vědomosti učitele o daném oboru, vyučovacích metodách, žácích, kurikulu, jeho vědomostech o vlastních pedagogických dovednostech.
- Rozhodování v průběhu přípravy vyučovací hodiny s cílem dosáhnout nejlepších vzdělávacích cílů.
- Činnost, jejíž náplní je pomáhat učení žáků (Kyriacou, 2004, s. 20).

Úkolem učitele je podporovat společensko-citový a rozumový vývoj žáků. Dle výzkumů je úspěšný učitel vřelý, chápavý, odpovědný, vynalézavý a nadšený. Tyto kvality klesají s věkem žáků, které učitel učí. Starší žáci jsou schopni přijmout zodpovědnost za svou vlastní práci. Úspěšní učitelé se také důkladně připravují na hodiny, věnují svůj volný čas mimoškolním aktivitám a zajímají se o žáky jako o individuality. Učitel by měl být dostatečně citově zralý, měl by si zachovat profesionální odstup a také by měl být schopný dělat kompromisy (Fontana, 2003, s. 363 - 367).

Profese učitele je náročná na rychlost a adekvátnost jeho reakcí, samostatnost, verbální pohotovost, tvořivost, odolnost, sílu osobnosti a angažovanost mimo časově vymezenou výuku ve škole (Prunner, 2003, s. 123). Spokojenost učitele s jeho profesí úzce souvisí s mírou seberealizace, která se odráží také v potřebě uznání (Prunner, 2003, s. 102).

Jůva (2001) uvádí několik rysů osobnosti učitele, které rozhodují o úspěšnosti učitele a celého pedagogického procesu. Mezi tyto rysy patří tvořivost, zásadový morál-

³ Studium osobnosti učitele se zabývá pedeutologie (Kohoutek, 1996, s. 23).

ní postoj, pedagogický optimismus, pedagogický takt, pedagogický klid, pedagogické zaujetí, hluboký přístup k žákům a přísná spravedlnost (Jůva, 2001, s. 58).

Úspěšnost učitele ovlivňuje hned několik faktorů, mezi které patří dovednosti k plánování a přípravě učební jednotky, dovednosti k realizaci a řízení vyučování jednotky, dovednosti k vytvoření kladných postojů žáků a utváření pozitivního klimatu třídy, dovednosti potřebné k udržení kázně, k hodnocení prospěchu žáků a dovednosti potřebné pro hodnocení vlastní pedagogické práce (Kyriacou, 2004, s. 23).

Udržet ve třídě kázeň je jedním z učitelových úkolů. Pokud žáci respektují autoritu učitele, uznají jeho nadřazenost nad nimi a uvědomí si, že je učitel oprávněn řídit jejich chování a průběh učení, dojde k zavedení dobré kázně ve třídě. Autoritu získá učitel vyjadřováním svého statusu různými činnostmi, prokázáním kompetentnosti k vyučování, způsobem řízení třídy a přístupem k řešení nevhodného chování žáků (Kyriacou, 2004, s. 99 - 102).

Francová, Mitrová a Tůmová (2010) uvádějí výsledky výzkumů, z nichž vyplývá, že přísnost, láska, zajímavá výuka, humor, sebevědomí, spravedlnost či autorita jsou žáky považovány za vlastnosti učitele, které přispívají ke kázni ve třídě. Nekázeň je dle žáků především vinou učitele (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 12 - 13). Žáci dle výzkumů oceňují na učitelích smysl pro spravedlnost, fér jednání, přátelský přístup, zábavnost, smysl pro humor, důslednost, schopnost udržet si pořádek, profesionalitu. Naopak odsuzují arogantní chování, povýšenost, osobní nevyrovnanost (Tůmová, Kunčová, Mitrová a Francová, 2009, s. 56). Ke shodným závěrům došel i V. Holeček ve svém výzkumu zaměřujícím se na ideálního učitele z pohledu studentů. Ideální učitel „*se má chovat přátelsky, má být vždy spravedlivý, dokáže hodně naučit, nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy, vytváří příjemnou atmosféru atd.*“ (Průcha, 2002, s. 61).

Učitelova osobnost ovlivňuje klima ve třídě. Nekonfliktnímu prostředí a pozitivnímu vývoji žáků přispívají dle výzkumu jisté vlastnosti učitelovi osobnosti, jako je vřelost, emocionální stabilita, sebedůvěra učitele, racionální přístup, dynamika osobnosti zajišťující schopnost učitele pružně reagovat na změny a dominance (Prunner, 2003, s. 122 - 123). Klima ovlivňuje postoje žáků k výuce a jejich motivaci. Žáci by měli cítit učitelův zájem o obor samotný, ale i o žáky jako individuality (Kyriacou, 2004, s. 79 - 80). Vytvoření kladného klimatu, projevený zájem učitele o žáky a úcta učitele k žákům působí oboustranně a žáci si na oplátku váží svého učitele a respektují ho jako svou autoritu. Vytvořit harmonické vztahy ve třídě je především úkolem učitele. Učitel je taktéž pro své žáky vzorem a jeho chování a morální postoje by měly žákům sloužit jako

správný příklad. Učitel by měl také zvyšovat sebeúctu žáků a neměl by jejich sebevědomí před spolužáky podtrhávat (Kyriacou, 2004, s. 85 - 87).

Každý učitel by měl hodnotit svou vlastní pedagogickou činnost. Zpětnou vazbu učiteli poskytují jeho vlastní záznamy z vyučovacích hodin, kolegové a žáci. Zpětná vazba pomůže učiteli odhalit nedostatky v jeho práci a pomůže mu nalézt nové možnosti, jak vést výuku a jednat se žáky. V odborné literatuře se můžeme setkat s pojmem učitelský stres, který ovlivňuje vyučování, vztahy a klima ve třídě. Zdroje učitelského stresu mohou být následující:

- *„žáci se špatnými postoji a motivací k práci*
- *žáci, kteří vyrušují, a všeobecná nedisciplinovanost žáků ve třídě*
- *časté změny vzdělávacích projektů a organizace školy*
- *špatné pracovní podmínky*
- *časový tlak*
- *konflikty s kolegy*
- *pocit, že společnost nedoceňuje práci učitele“* (Kyriacou, 2004, s. 151 - 152).

Profese učitele je náročná, protože klade stále nové nároky a vyžaduje samostatnost, pružnost, tvořivost a rozhodování. Ovšem nejsou to pouze zvyšující se nároky, které učitelům ztěžují práci, ale také rodiče žáků, kteří někdy nespolupracují se školou a naopak jednají v rozporu se snahou a záměrem učitelů (Nelešovská, 2005, s. 13). Stres učitele vyplývá z nepřiměřených úkolů, náročnosti povolání a konfliktů, proto by měl být učitel dobře připraven na možné situace a měl by těmto situacím předcházet. Syndrom vyhoření může postihnout zaměstnance pracující s lidmi čili i učitele. Projevuje se tělesným a psychickým vyhořením. Základními projevy jsou únava, bolesti hlavy, žaludeční obtíže, poruchy spánku, úzkost, pocit beznaděje, celková nespokojenost a negativní postoj. Důležité je, aby učitel zvyšoval svou frustrační toleranci neboli odolnosti vůči stresu správným životním stylem (Prunner, 2003, s. 120).

2.1.1 Typologie osobnosti učitele

V rámci typologie osobnosti řadíme jedince se společnými rysy do daných typů, které mají společnou charakteristiku. Ideálním typem je jedinec, který má právě jen tyto charakteristiky. V praxi však ideální typy neexistují a hovoříme o tzv. reálných typech (Nakonečný, 1997, s. 352 - 353).

Učitel musí disponovat **obecnými schopnostmi**, mezi něž patří nadprůměrná inteligence. **Speciální schopnosti** jsou však pro učitelskou profesi rozhodující, řadíme

k nim následující schopnosti. Schopnosti **didaktické**, které souvisejí s uplatňováním vhodných vyučovacích metod, poutavou prezentací učební látky, rozvíjením tvořivosti a volných vlastností žáků. Podstatou **konstruktivních** schopností je formulování vyučovacích a výchovných postupů. **Percepční** schopnosti souvisí s vnímáním dětí ve třídě a vnímáním potřeb žáků. **Expresivní** schopnosti je projevují srozumitelným verbálním a neverbálním vyjadřováním. **Komunikativní** schopnosti ovlivňují interakci učitele s žáky. **Organizačními** schopnosti učitel dokazuje svou schopnost řídit svou pedagogickou práci a aktivity žáků. Učitel by měl mít schopnost **sebereflexe**, kterou získá zpětnou vazbou od sebe a žáků. **Pedagogický takt** učitele je významnou součástí osobnosti učitele. Projevuje se empatií, pohotovým rozhodováním, smyslem pro spravedlnost, objektivním přístupem a zájmem o žáky a jejich problémy (Prunner, 2003, s. 109 - 110).

Dle motivace Caselman rozlišuje učitele **logotropa**, který se soustředí spíše na svůj obor tedy předměty, které vyučuje. Druhým typem je učitel **paidotrop**, který je zaměřený na své žáky a jejich problémy (Kohoutek, 1996, s. 28).

Charakterové vlastnosti učitele mají podle žáků nejdůležitější vliv na utváření autority učitele. Tyto vlastnosti mají morální význam. Můžeme rozlišit následující charakterově-volní vlastnosti, které mají vliv na osobnost učitele.

- **vztah k sobě**, který ovlivňuje učitelovo sebepojetí, sebepoznání a sebevědomí
- **vztah k druhým lidem**, který by měl být naplněn pochopením, upřímností, čestností, přátelstvem, přičemž je nutné, aby byl učitel dominantní a byl schopen si ve třídě udržet pořádek
- **vztah k práci** by se měl projevovat zodpovědností, svědomitostí a tvůrčím charakterem
- **vztah k hodnotám** obsahuje postoje učitele a názor na život, který prostřednictvím výuky předává žákům
- **sebeovládání, trpělivost, důslednost** patří mezi nejvíce oceňované volní vlastnosti, které žáci u svých učitelů požadují (Prunner, 2003, s. 102 - 104).

Klasická Hippokratova temperamentová typologie rozlišuje čtyři typy lidí. **Sanguinik** je přizpůsobivý, emočně vyrovnaný, nestálý, lehkovážný, veselý, společenský a optimistický. **Cholerik** má sklon k výbuchům, hněvu, agresivnímu a impulzivnímu jednání, jedná nerozvázně, je netrpělivý, panovačný, egocentrický a emočně labilní. Mezi vlastnosti **flegmatika** patří emoční vyrovnanost, lhostejnost, stálost, spokojenost, klidná povaha vedoucí občas chladnokrevnosti a apatii, pasivita, malé životní ambice a záporný vztah ke změnám. **Melancholik** se vyznačuje citlivostí, hlubokými prožitky, smut-

kem, pesimismem, strachem z budoucnosti, trvalými city a hlubokými vztahy (Nakonečný, 1997, s. 349 - 350).

Carl Gustav Jung rozlišuje jedince podle toho, zda jsou ovládáni spíše vztahem k vnějšímu světu nebo vztahem k sobě samým. Společenský **extrovert** je zaměřen na okolní svět, je přizpůsobivý, realistický, otevřený, přístupný a rád se seznamuje s novými lidmi. Jeho protikladem je **introvert**, který je zaměřen do svého nitra, je uzavřený, plachý, málo přístupný, zdrženlivý, samotářský a navenek pasivní (Nakonečný, 1997, s. 355). Eysenck se inspiroval Jungem a rozšířil typologii o pojem **labilní** osobnost, která je náladová s nedostatkem sebeovládání, nadměrnou vzrušivostí na podněty, neklidná a společensky plachá. Opakem je **stabilní** osobnost, která je pro učitelskou profesi vhodná (Prunner, 2003, s. 107).

Dle stylu vedení je možné rozlišit tři typy učitele. **Autoritativní** typ je dominantní, žáky vede, kontroluje, neposkytuje žákům příliš samostatnosti. Tento typ učitele u žáků vyvolává dráždivost, napětí a negativně ovlivňuje žáky. **Liberální** učitel žáky nevede, nekontroluje, neposkytuje žákům normy, ale naopak jim poskytuje naprostou volnost a poskytuje jim rady pouze, když si je samotní žáci od něho vyžádají. V **demokratickém** stylu zaujímá učitel vedoucí roli, spolupracuje s žáky, podporuje jejich iniciativu a respektuje jejich přání (Prunner, 2003, s. 127).

Döringova typologie rozlišuje následující typy učitelů:

- **náboženský** typ, který vychovává žáky dle jeho představ, má tvrdé morální zásady, je vážný, pro žáky nudný a bez smyslu pro humor
- **estetický** typ se řídí emocemi, rozvíjí fantazii žáků a podporuje tvořivý přístup žáků, vciťuje se do svých žáků, harmonii a krásu považuje za nejvyšší hodnotu
- **sociální** typ se soustředí na třídu jako celek, je trpělivý, tolerantní, u žáků je oblíbený a chce z nich vychovat lidi prospěšné pro společnost
- **teoretický** typ považuje za prioritu vyučovaný předmět a vštěpování vědomostí, nesnaží se porozumět svým žákům
- **ekonomický** typ se snaží dosáhnout ve výuce optimálních výsledků, podporuje žáky v samostatné práci
- **mocenský** typ využívá trestů a prosazuje svou osobnost, je náročný, kritický (Kohoutek, 1996, s. 24 - 26).

2.1.2 Vliv osobnosti učitele na šikanu

Z výše uvedené kapitoly věnující se osobnosti učitele vyplývá, že osobnost učitele má vliv na to, jakým způsobem ho vnímají jeho žáci. Případná šikana učitele narušuje vztahy mezi učitelem a žáky. Mění se učitelův postoj ke všem žákům, nikoli pouze k agresorům. Učitelé zaujímají negativní postoj k žákům, mají pocit, že jsou líní, s nezájmem o školu a mají nízké schopnosti (Bendl, 2003, s. 40).

Pedagogové bojují se šikanou většinou neúspěšně. Tradiční hierarchicko-autoritativní styl výuky vyžaduje silné a energické pedagogické osobnosti. Potenciál žáků a interakce mezi nimi nejsou využívány. Výchovný a vzdělávací efekt je zde mnohem menší než u komunitního typu vzdělávání. Hierarchicko-autoritativní styl podporuje dichotomii „my“ a „vy“, vytváří legální sociální strukturu, která je pro žáky cizí, a proto ji nepřijmou a také tento výukový styl neposkytuje zpětnou vazbu, která by podporovala sebepoznání a sebeuvědomění skupiny (Kolář, 1997, s. 62 - 63).

Říčan (1995) se zmiňuje o možnosti šikanování učitele jeho žáky. Učiteli, který je málo energický, neobratný v jednání s lidmi či nesympatický svým žákům, jeho žáci vytvoří nesnesitelnou situaci a snaží se ho znemožnit před kolegy nebo rodiči žáků (Říčan, 1995, s. 28). Snadnou obětí šikany žáků se mohou stát ženy učitelky, které se nechají snadno vyprovokovat, reagují vznětlivě na každý podnět a potom křičí přes celou třídu. Žáci si v provokování učitelky najdou zálibu a ona se stane terčem jejich vtípků. Hendikepování učitelé se mohou také stát snadnou obětí, čemuž mohou napomoci i kolegové hendikepovaného učitele, kteří na jeho nedostatek upozorňují (Martínek, 2009, s. 113 - 114).

S učitelskou profesí nepochybně souvisí autorita učitelů, která vyplývá nejen z nadřazeného postavení učitele, ale také z jeho osobnostních rysů. Podle toho, jakou autoritou učitel disponuje, je ovlivněn způsob, kterým ho vnímají jeho žáci. Autorita pochází z latinského slova *auctoritas*, které znamená „*podporu, záruku, jistotu, spolehlivost, hodnověrnost*“ (Vališová a Kasíková, 2007, s. 394). Jistota, uvolněnost a cílevědomost jsou klíčovými prvky pro úspěšnost učitele a dosažení jeho autority u žáků. Svým postojem, gesty, mimikou, stylem řeči a tónem hlasu z učitele vyzařuje jistota nebo naopak nejistota spojená s nervozitou (Kyriacou, 2004, s. 48).

Autoritu je možné chápat ve třech rovinách: jako všeobecně uznávanou vážnost a úctu, obecně uznávaného odborníka a ve smyslu úřadu (stát, věda, právo, policie). Můžeme rozlišit několik druhů autority. **Přirozená** autorita vyplývá z osobnostních rysů

a profesních dovedností člověka. **Získanou** autoritu jedinec získá vlastním cílevědomým úsilím, tato autorita je znakem vlivnosti a prohlubuje přirozenou autoritu. Z individuálních vlastností a dovedností plyne **osobní** autorita. Postavení jedince v systému organizace mu zaručí **poziční** autoritu. Plněním úkolů a kvalitou výkonu určité sociální funkce člověk získá **funkční** autoritu. Podle toho, zda podřízení respektují či nerespektují strategii podniku a podle projevů nedůvěry, které mohou v podniku převládat, rozlišujeme **skutečnou** a **zdánlivou** autoritu. **Formální** autoritu určuje hierarchie každého podniku, touto autoritou disponují vysoce postavení jedinci. **Neformální** autorita je budována na osobnostních a odborných charakteristikách jedince. Kromě těchto základních dělení je možné rozlišit autoritu **charismatickou**, **morální**, **statutární** či **odbornou** (Vališová a Kasíková, 2007, s. 395). Autorita učitele se odráží ve čtyřech základních aspektech:

- Způsob vyjadřování postavení učitele, které je dáno jeho statusem ve společnosti. Učitel musí jednat v souladu se svým statusem.
- Učitel musí prokázat svou kompetentnost pro vyučování daných předmětů, což prokáže kvalitní přípravou na každou vyučovací hodinu.
- Učitel ve třídě působí jako manažer, který organizuje chod celé hodiny a činnosti žáků. Žákům by měla být sdělena pravidla, která je nutné v hodinách dodržovat, aby průběh hodin nebyl narušován.
- Učitel prokáže svou autoritu ve chvílích, kdy se žáci chovají nevhodně. Způsob řešení těchto situací posiluje nebo naopak snižuje jeho autoritu (Kyriacou, 2004, s. 99 - 102).

V dnešní společnosti dochází k úpadku autority, což je zapříčiněno krizí společnosti, omezenými možnostmi učitelů k získání autority u žáků a feminizací školství. Posílit autoritu učitelů může ředitel školy, který bude stát za svými podřízenými a bude je podporovat za všech okolností (Říčan, 1995, s. 75 - 76).

2.2 Aktéři šikany

Šikana je jevem, který postihuje celou skupinu, v níž k šikanování dochází. Na základě odborné literatury a provedených výzkumů je možné aktéry šikany charakterizovat. Každý případ šikany má svého agresora a oběť. Kromě těchto dvou hlavních aktérů zde existuje i tzv. mlčící většina, která je šikanou ovlivněna.

Ze studií vyplývá, že aktéry šikany jsou častěji chlapci, což vyplývá také z tlaku společnosti na mladíky, aby z nich vyrostli tvrdí muži, kteří se nenechají nikým zastra-

šit. Stydliví a neprůbojní chlapci jsou vystavení posměchu a pohrdání (Říčan, 1995, s. 29). Pokud chceme charakterizovat typické aktéry šikany, vycházíme z předpokladu, že šikana není krátkodobou záležitostí, ale naopak trvá delší dobu (Říčan, 1995, s. 31). V následujících podkapitolách budou uvedeny charakteristiky oběti, což je v našem případě učitel a agresora tedy žáka.

2.2.1 Osobnost agresora

Výzkumné studie dokázaly, že agresorem je obvykle disharmonická osobnost, která má nízké sebevědomí, malou sebedůvěru, podprůměrné studijní schopnosti a vyrůstá v rodině, v níž se vyskytuje fyzické a citové násilí (Bendl, 2003, s. 43). Všeobecné povědomí, že šikanovat může pouze hlupák je ale dle Vágnerové (2009) nepřesné. Případy šikany ukazují, že tento mýtus není pravdivý, protože i inteligentní děti mohou šikanovat své okolí a tato šikana je často rafinovanější a obtížněji poznatelná (Vágnerová, 2009, s. 14).

Agresorem se stává dítě, které trpí nezájmem svých rodičů, je ponižováno, v rodině převažuje lhostejnost vůči potřebám druhých, nepřátelské postoje a dochází zde k fyzickému či psychickému násilí. Rodiče také mnohdy vychovávají své dítě s myšlenkou, že je potřeba, aby se umělo prosadit a mělo ostré lokty. Pokud je dítě k tomu všemu ještě vznětlivé a impulzivní, snadno zatouží po moci a začne druhé šikanovat (Říčan, 1995, s. 32 - 34).

Agresoři se necítí za své chování vinní a nemají pocit, že někomu neprávem ublížili. Po vynesení trestu se cítí ukřivdění, protože sami sebe nevnímají jako tyrany, kteří ubližují slabším. Racionalizací se snaží agresor svalit vinu na oběť, která ho dle jeho slov provokovala a mohla si tak za šikanu sama. Někteří agresoři skrze projekci přisuzují agresí obětem, které měli naopak šikanovat agresory. Agresoři považují sami sebe za významné osobnosti, z čehož vyplývá jejich sobeckost a egocentričnost. Mravní pravidla tudíž určují oni samotní a šikanu považují za zábavu. Případná lítost, kterou agresoři při odhalení šikany projevují, nesouvisí s pocitem viny, ale s faktem, že se nebyly schopni vyhnout trestu. Z hlediska duchovního vývoje agresoři ustrnuli v počáteční fázi, protože mají stále pocit, že jsou středem všeho dění, a proto se vše musí točit kolem nich (Kolář, 1997, s. 48 - 50). Vztah agresorů k nim samotným je narušen a „*sobeká a sebestředná orientace agresorů spočívá v nelásce k sobě*“ (Kolář, 1997, s. 52).

Autorky ve studii Šikana učitelů - zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice prezentují typologii motivace agresorů, kteří ši-

kanují učitele. Jedná se o následující druhy motivace: motivace být vidět, pobavit ostatní, dominance, krutosti, vrátit bolest, motivace výzkumníka (zkoumá, co si může k učiteli dovolit) a motivace najít si zábavu (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 23 - 24).

Agresoři působí jako silní jedinci, protože typický agresor je schopen zakrývat svoji nejistotu a strach. Naopak se snaží co nejvíce zneužívat strachu druhých. Agresoři jsou krutí, citově deprivovaní, touží po moci a nejsou schopni tvůrčí spolupráce (Kolář, 1997, s. 55).

Kolář (1997) rozlišuje tři typy agresorů:

- Pro první typ je typická hrubost, impulsivnost, primitivní chování, kázeňské problémy, jeho vztah k autoritám je narušen, má sklony páchat trestnou činnost. Tento typ agresora šikanuje své oběti tvrdě a nelítostně. Neposlušnost obětí přísně trestá a tím zastrašuje ostatní. Tito agresoři jsou často vychováváni brutálními a agresivními rodiči a zdá se tak, že agresoři napodobují chování svých rodičů.
- Druhý typ je slušný, kultivovaný, má narcisistickou osobnost, bývá zvýšeně úzkostlivý. Týrá oběti cíleně, potají, beze svědků. Výchova těchto agresorů byla založena na důslednosti až vojenském drilu.
- Třetím typem je srandista, plný optimismu, dobrodruh s velkou sebedůvěrou, upovídaný a mezi ostatními velmi oblíbený. Šikanu považuje za příjemnou formu zábavy. Rodinná výchova není nijak specifická, v některých případech se objevuje citová subdeprivace, chybí duchovní a mravní hodnoty v rodině (Kolář, 1997, s. 55 - 56)

Agresoři používají k získání svých podřízených oveček a přívrženců násilnou indoktrinaci. Metody, které používají k získání moci a vlivu na ostatní spolužáky mají ohromnou sílu, při níž dojde ke zlomení samostatného myšlení a odporu. Život skupiny je tak odsouzen k postupné zkáze, která je doprovázena přijetím norem šikanování (Kolář, 1997, s. 42).

2.2.2 Oběť

Obtěžování a ponižování je pro každou oběť nepříjemné. Nenápadné projevy šikany se zdají být maličkostmi, a proto i samotné oběti zprvu tyto projevy ignorují a situaci nechtějí zbytečně zveličovat a veřejně řešit. Zcela nesprávné je se domnívat, že oběť šikany svou situaci vyřeší sama bez pomoci ostatních (Vágnerová, 2009, s. 14).

Smutnou skutečností dle Koláře (1997) je, že téměř každý se může stát nešťastnou shodou okolností obětí šikany. Oběť na rozdíl od agresora neumí skrývat svůj strach a nedokáže využívat strach druhých. Oběti jsou často viditelně bojácné, ustrašené, málo fyzicky zdatné, těžce snášejí zátěžové situace, propadají rychle panice, hrůze, jsou příliš sebekritické, odlišují se od skupinové normy, mohou být duševně opožděné, pocházet z rodiny s nízkým socioekonomickým statusem nebo mít odlišný rasový původ. Jakákoli odlišnost oběti od průměru vyprovokuje agresora k útokům (Kolář, 1997, s. 56 - 59).

I v případě šikany učitele je pravděpodobné, že se terčem posměchu a napadení stane učitel, který se odlišuje a žákům je pro svou odlišnost nesympatický. Učitelé, kteří se stávají oběťmi šikanování, jsou slabšími autoritami, neumí si udržet respekt, jsou psychicky nebo fyzicky slabí, výrazně mladší nebo naopak starší, charismatičtí, přitažliví, autoritářští, sociálně odlišní apod. Učitel jako oběť má více možností situaci řešit než šikanovaný žák. Obětí se stává také učitel, který sám žáky šikanuje (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 25).

Pokud je učitel obětí šikany, chová se jako typická oběť. Nechce se přiznat k tomu, že by mohl být šikanován, nechce připustit svou slabost a skutečnost, že neví, jak se bránit (Vágnerová, 2009, s. 15). Oběti šikany mají obavy, že by jim nikdo nevěřil, mají zábrany o situaci mluvit, bojí se možné pomsty agresorů a v neposlední řadě mají pocit, že by mohli veřejným přiznáním šikany situaci pouze zhoršit. V konečném důsledku může dojít k psychickému zhroucení učitele (Vágnerová, 2009, s. 16).

2.2.3 Spolužáci neboli mlčící většina

Mlčící většinou je možné nazvat žáky, kteří se šikanování nijak neúčastní, ale jsou u projevů šikany přítomni. Jsou často fyzicky vyspělí, šikovní, sportovně nadaní, mají smysl pro humor, sociální inteligenci a zdravé sebevědomí (Bendl, 2003, s. 49).

Šikana je problémem celé skupiny čili celého třídního kolektivu. Skutečnost zda se spolužáci přikloní na stranu agresora nebo oběti ovlivňují jejich sympatie. Když mají pocit, že je oběť nesympatická, schvalují útoky agresora a v jeho chování ho podporují (Říčan, 1995, s. 39). Zdravé jádro žáků, které šikanu odmítá, je třeba ve třídě podporovat. Tito žáci pozitivně ovlivňují atmosféru ve třídě a dávají ostatním impulz, aby šikanování netolerovali a nepřidávali se k agresorům. Je třeba preventivně budovat toto zdravé jádro v každé třídě (Bendl, 2003, s. 129).

V každé skupině vznikají mezi jednotlivými členy vztahy, které mají určitou sílu. V případě šikany zneužívají agresori skupinovou dynamiku ke svému prospěchu, k ničení svobody a pozitivních vztahů. Svědomí jedinců je narušeno, chování se dramaticky zhoršuje i u do té doby slušných a mírných žáků. Touto skutečností je mnoho lidí zaskočeno a nedokážou pochopit překvapivou změnu osobnosti (Kolář, 1997, s. 41 - 42). Šikana se postupně stává skupinovou zábavou a nátlak agresorů se stupňuje. Šikana se odehrává v konkrétní skupině a ovlivňuje vztahy mezi jejími členy (Bendl, 2003, s. 29).

2.3 Projevy šikany učitelů

S jakými formami šikany se učitelé setkávají? O tom bude pojednávat tato kapitola. Šikana se mění a přizpůsobuje se společenským změnám. Učitelé považují jistou vulgaritu a nevhodné chování žáků za normu, kterou tolerují (Arabadžiev 2011).

Z výzkumů vyplývá, že nejčastěji se učitelé setkávají s nadávkami a urážkami studentů během vyučování. Nezřídka učitele uráží i rodiče žáků, kteří jim taktéž vyhrožují zneužitím vlivných kontaktů a útoky na osobní majetek učitele. Ženy učitelky se častěji setkávají s verbální agresí během vyučování a muži učitelé s nadávkami a urážkami mimo vyučování. Mužům je často vyhrožováno fyzickým násilím, ale ženy jsou častěji obětí tohoto násilí. Učitelům mužům je také častěji než ženám učitelkám ničen majetek. Přestože by se mohlo zdát, že délka praxe učitele a jeho věk mají vliv na to, zda se učitel stane obětí svých žáků, výzkumy tento předpoklad nepotvrdily. Významný vliv však má typ školy, v níž učitelé učí. Učitelé středních odborných učilišť a středních integrovaných škol čelí šikaně nejčastěji (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 13). Zjevnou šikanu, která je zachycena na mobilní telefon, je možné řešit, protože je prokazatelná. Složitější situace nastává v případech skryté šikany, když žák učiteli vyhrožuje a vyvolává na pedagoga nátlak (Arabadžiev 2011).

Dle Koláře je šikana učitele nemoc, která prochází určitým vývojem. „*Některé třídy se nechtějí učit, takže prvním krokem je pasivita. Když pak po nich učitel něco chce, prostě to neudělají. Testují jeho zranitelnost, šikana se stupňuje a stále více žáků přijímá normy agrese. Nakonec jde proti učiteli každý a nedá se tomu bránit.*“ (Votrubová 2010).

Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová ve své studii Šikana učitelů - zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice uvádějí podobu fyzického šikanování učitelů, mezi něž patří například:

- „podrážení nohou
- bití, kopání, píchání špendlíky
- natahování provázku (či drátu) mezi lavice tak, aby o ně učitel zakopl
- házení odpadů na učitele
- krádeže
- útok se zbraní, někdy končí zavražděním“

Mezi projevy psychického šikanování autorky řadí například:

- „nadávky, urážky, vysmívání se
- šíření pomluv
- slovní agrese, vulgární slova
- lepení hanobících obrázků na záda
- vyhrožování (fyzickým ublížením, zbraněmi, pomluvou, zabitím, zničením osobní věci, stížnostmi u vedení, mocí či telefonováním rodičů, anonymní, telefonické, emailové...)
- natáčení videí s cílem uškodit učiteli a jejich umisťování na internet (tzv. kyberšikana), natáčené situace bývají často i vyprovokovány
- přehlížení, ostentativní nereagování na pokyny, záměrné vyrušování, bojkotování výuky
- schovávání či ničení majetku učitele“ (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 16)

Žáci dle výzkumů nevnímají jako šikanu nahrávání učitele na mobilní telefon, pomlouvání učitele před jeho kolegou nebo schovávání učitelových věcí. (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 57)

2.4 Příčiny šikany učitelů

Co vede žáky k tomu, aby napadli svého učitele? Příčinu šikany vidí odborníci v nudě, touze po zábavě, špatném kurikulu, vzpouře žáků proti autoritám a snaze vybudovat si ve třídě určitou pozici (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 45). Etaped Sáva Arabadžiev zabývající se šikanou učitelů uvádí, že „*Respekt z autority učitele a školy jako vzdělávací instituce již dávno vymizel. Zastaralé pedagogické přístupy jsou také stále diskutovaným tématem.*“ (Abaradžiev 2011).

Společenské změny, historické události, nástup médií, počítačových her, tisku a chaos ve společnosti ovlivnily chápání agrese. Neznalost a zlehčování šikany mají negativní vliv na hodnoty jednotlivých členů společnosti (Kolář, 1997, s. 66). Šikana nabývá

na síle v důsledku vzrůstající lhostejnosti okolí, anonymity dnešního prostředí, nedostatečného právního postihu, vlivem sociální atmosféry a ideologií postavených na potlačování lidských práv (Bendl, 2003, s. 50).

Celkové změny v postojích a hodnotách ve společnosti, pokles prestiže učitelské profese, uvolnění hranic ve výchově, vnímání učitele jako nepřítele, všeobecný pokles autority školy a učitelů, celkové nastavení systému školství a nepřipravenost začínajících učitelů jsou příčinami rostoucích případů šikany učitele (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 17). Touha po moci a ovládání druhého člověka jsou další příčinou šikany. Někteří jedinci šikanují druhé, protože jim krutost přináší potěšení (Říčan, 1995, s. 30).

Příčiny šikany učitelů vidí žáci v některých spolužácích, kteří se chtějí předvést. Také je dle žáků na vině samotný učitel, který je neprofesionální, příliš měkký, nemá autoritu, nedokáže si ve třídě udržet kázeň, je žákům nesympatický, mají k němu nepřátelský vztah (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 60 - 61). Učitelé považují za problematické hodnoty dnešní společnosti, nezájem rodičů o spolupráci se školou a málo práv, kterými učitelé disponují (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 19).

Bendl (2010) shledává příčiny šikany učitelů v i tom, že „*někteří učitelé nejsou dostatečně kompetentní k předcházení a řešení problémového chování žáků, chybějí jim dovednosti pro přípravu a efektivní realizaci programů prevence sociálně patologických jevů, neumějí řešit konflikty, nemají znalosti a dovednosti v oblasti krizové intervence, mají problémy v oblasti diagnostikování třídy jako sociální skupiny, popř. nejsou sami dostatečně odolní a vyzrálí pro tak náročnou profesi jakou je profese učitelská.*“ (Bendl, 2010, s. 50).

Sáva Arabadžiev shledává příčiny šikany učitelů v několika faktorech. Systém českého práva je nefunkční, fyzická napadení učitelů jsou většinou řešena jako přestupky nebo se případy pro nedostatek důkazů odkládají. Rodiče se nezapojují do aktivní spolupráce se školou. Postihy, které mohou školy agresorům uložit, již nemají pro potrestané žáky velkou váhu. Učitelé nejsou chráněni žádným předpisem či zákonem. Dalším faktorem je odchod kvalitních pedagogů za lepší finančně výhodnější profesí. Mezi pedagogy je mnoho neprofesionálů a učitelé si nevědí se šikanou rady (Arabadžiev 2011).

2.4.1 Vliv rodiny

Rodiče mají také svůj podíl na vzrůstající nekázní žáků. V dnešní hektické společnosti nemají rodiče příliš času věnovat se dětem, jejich rostoucí nezáměr o děti, neo-

chota spolupracovat se školou a předávání negativních názorů na učitele dětem situaci ve školství zhoršují (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 69).

Rodina má přitom zásadní podíl na utváření osobnosti dítěte. Rodinná výchova ovlivňuje postoje, hodnoty i životní styl dětí. Jakékoli patologické chování má často kořeny již v rodině a jejich výchově a atmosféře. Způsob výchovy je ovlivněn sociálním postavením rodiny, věkem rodičů, jejich vzděláním, kulturností, způsobem soužití rodičů, početností rodiny a kvalitou výchovy. Pokud dítě nemá v rodině pevnou pozici a jistotu, hledá ji v partách, v nichž snadno sklouzne k patologickým jevům (Martínek, 2009, s. 99 - 100).

Dle dosavadních výzkumů shledávají rodiče výchovné působení školy na žáky jako nedostatečné a zdůrazňují nutnost posílit kázeň ve škole. Příčinu vzrůstající nekázně žáků vidí rodiče v nekompetentnosti některých učitelů a laxní výchově některých rodičů (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 62 - 65).

V rodinách agresorů často absentují mravní a duchovní hodnoty a následkem neuspokojování citových potřeb dětí dochází k jejich citové deprivaci. Agresoři jsou vychováni tvrdě, čelí agresivitě svých rodičů a jsou vychováni s představou, že na slabé není nutné brát ohled (Kolář, 1997, s. 64). Pokud rodiče zjistí, že je jejich dítě agresorem, měli by vyjádřit nesouhlasný názor s jeho chováním, spolupracovat při vyšetřování šikany, pomoci dítěti přijmout následky svého jednání a přimět dítě k omluvě učiteli. V případě, že rodiče budou situaci ignorovat, mohou se agresivní projevy jejich dítěte obránit i proti nim samotným (Vágnerová, 2009, s. 44).

Rodiče zlehčují projevy šikany. Chtějí vychovat děti s tvrdými lokty, které se budou schopni prosadit v drsném a nepřátelském světě, v němž mohou přežít jen nejsilnější jedinci. Slušnost je rodiči považována za slabost, která dítěti bude jenom na škodu. Agrese je tak rodiči vlastně schválena a šikana se rozšiřuje (Bendl, 2003, s. 53).

Vágnerová (2009) zmiňuje potřeby, jejichž nenaplnění v rodině může vést k nízkému sebevědomí, nedůvěře v druhé lidi, agresivnímu chování, neschopnosti zvládnout nebezpečné situace či neschopnosti vyjádřit své pocity. Mezi základní potřeby podle autorky patří potřeba místa podnětů, péče a výživy, ochrany, podpory a hranic (Vágnerová, 2009, s. 50 - 51).

2.5 Následky šikany učitelů

Šikana jako porucha vztahů ve skupině má negativní dopad na všechny účastníky. Utrpení obětí se negativně odrazí na jejich fyzickém a psychickém zdraví. Jejich

život může být v některých případech i trvale poškozen. Šikana negativně ovlivňuje duchovní a mravní vývoj agresorů. Agresori si zafixují negativní zkušenost, v budoucnu se budou přiklánět k násilnému řešení problémů a antisociálnímu chování. Stávají se také často členy okrajových part, dostávají se do konfliktu se zákonem a páchají trestnou činnost (Bendl, 2003, s. 39).

Spolužáci, kteří jsou svědky šikany, získají pocit, že autority nejsou schopny jedince ochránit a ztrácí tak iluze o lepší společnosti (Kolář, 1997, s. 67). Šikana se šíří ve skupině jako nákaza a ostatní žáci začnou násilné chování vůči oběti schvalovat a vyzývat druhé k týrání oběti (Bendl, 2003, s. 39).

Důsledky šikany jsou pro oběť fatální. Identita oběti je zničena, přemůže ji pocit bezmoci a zůstane agresorovi věrná. Nemá pocit, že se její situace může změnit k lepšímu. Pokročilá stádia šikany vedou ke změně celé osobnosti oběti. V nejhorších případech volí oběti vysvobození z bezvýchodné situace spácháním sebevraždy. Následkem dlouhodobého šikanování trpí oběť panickou hrůzou ze zabítí, strachem o život, poruchami spánku, nočními děsy, poruchou sebehodnocení a psychosomatickými potížemi. Oběť někdy musí být dlouhodobě léčena, není schopna pokračovat v práci, celá osobnost oběti je narušena a v nejhorších případech se oběti i po změně školy stávají v novém prostředí opět oběťmi. Kolář (1997) přirovnává následky brutálních šikan k syndromu vyhlazovacích táborů. Oběti mají stejné pocity, strach o život, depresivní stavy, poruchy vývoje osobnosti, jsou krajně ponižovány a zbaveny práv. I přes odlišné vnější podmínky šikany a vyhlazovacích táborů dochází v obou případech k narušení lidské integrity. U počátečních stádií šikany získávají oběti negativní vztah ke škole, jsou frustrovány, jejich nervová soustava je vyčerpána, dochází k porušení jejich osobnostního vývoje, jsou nejistí a mají strach (Kolář, 1997, s. 68 - 69). Z mnohých výzkumů vyplývá, že dětské oběti násilí se v dospělosti stávají častěji pachateli násilí. Pokud oběti není poskytnuta pomoc, začne si oběť myslet, že si týrání a ponižování zaslouží, protože je s ní asi opravdu něco v nepořádku (Bendl, 2003, s. 38).

Tzv. posttraumatickou stresovou poruchou jsou postiženy oběti násilných činů, které prožívají pocit bezmocnosti, hrůzy a intenzivního strachu. Stresující vzpomínky se obětím vrací ve snech, v pocitech či při setkání se s předmětem, osobou či místem, které se stresovou událostí souvisí (Koukolík a Drtilová, 2001, s. 151 - 152).

Kromě psychických problémů čelí šikanování učitelé i profesním důsledkům. Selhává výuková stránka a učitel často řeší situaci odchodem ze školy, protože ztrácí

motivaci a cítí se zahanben. Michal Kolář hovoří o tzv. syndromu týraného učitele (Tůmová, Kuncová, Mitrová a Francová, 2009, s. 46 - 47)

2.6 Řešení šikany učitelů

V případě, že škola zjistí existenci šikany, měla by nežádoucí chování agresorů zastavit a zajistit, aby opět dodržovali oficiální školní řád školy. Vedení školy by mělo použít vnitřní nástroje při řešení kázeňských potíží. O průběhu vyšetřování šikany a následných nápravných metodách by měli být informováni všichni účastníci. Škola musí dát jasně najevo, že šikana nebude v žádném případě trpěna (Vágnerová, 2009, s. 30 - 32). Rodiče agresorů v mnohých případech ochraňují své děti za každou cenu a odmítají nařčení z toho, že by jejich dítě bylo tyranem (Kolář, 1997, s. 81). Agresoři také často tuší, že nebudou potrestáni. Vedení školy se proto cítí bezmocné (Bendl, 2003, s. 70). Vedení školy nechce existenci šikany přiznat, protože dnešní školy se přetahují o své žáky, aby si zachovaly svou existenci a přiznání výskytu šikany by mohlo dané škole uškodit (Bendl, 2003, s. 67). V případě, že vedení školy odmítá spolupracovat na řešení šikany, může oběť podat stížnost na postup školy České školní inspekci, zřizovateli školy nebo Policii ČR (Vágnerová, 2009, s. 40).

Pokud chceme šikanu řešit, je potřeba provést správnou diagnostiku. Nejprve je nutné posoudit, zda se skutečně jedná o šikanu, což určíme dle definic Koláře (Kolář, 2011, s. 31 - 116). Vždy je nutné vzít v úvahu základní rysy signalizující šikanu: záměrnost, opakování, samoučelnost agrese a nepoměr sil. V případě, že se opravdu jedná o šikanu, následuje posouzení šikany ze tří praktických pohledů a určení formy šikany. Zmapujeme šikanu jako násilné chování, poruchu vztahů a závislost. Dále odhadneme sílu a typ zakrývacího a protiúždravného systému, definujeme příčiny a podmínky šikany čili její spouštěcí mechanismy a určíme škody, které šikana ve skupině způsobila. Na základě všech získaných informací navrhneme diagnózu a scénář pro základní směr léčby (Kolář, 2011, s. 163 - 169).

Taktiku vyšetřování volíme podle stádia šikany a s ohledem na věk zúčastněných. Pokročilé šikany vyžadují tvrdé odborné a psychologické postupy, protože všichni zúčastnění lžou, podávají křivá svědectví, a proto je nutné použít metody kriminalistického výslechu, speciální diagnostické metody a ověřovat pravdivost výpovědí. U počátečních šikan spoléháme na moment překvapení a skrytosti, abychom vyšetřované žáky zaskočili (Kolář, 1997, s. 96 - 97).

Žáka, který šikanuje, je možné ze školy vyloučit, ovšem toto řešení však zcela nevyřeší existenci šikany. Na základní škole tato možnost nemůže nastat, protože základní škola je povinnou školní docházkou, na kterou má žák právo. Šikana může i po vyloučení jednoho žáka pokračovat nadále a vyloučený žák může zase na druhé straně pokračovat v šikanování na jiné škole. V některých případech je však šikana řešena právě přestupem žáka na jinou školu či spoluprací se sociálním kurátorem, diagnostickým ústavem apod. Prioritou v těchto závažných případech je okamžité izolování agresora a zajištění bezpečnosti obětem (Bendl, 2003, s. 83). V případě vyloučení žáka hrozí, že se školy budou zbavovat záměrně svých problémových žáků a problémoví žáci budou umisťováni do určitých škol, kde budou problémy pouze narůstat (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 32 - 33).

2.7 Prevence šikany učitelů

Zcela známým faktem je, že snadnější je problémům předcházet než je složitě řešit. Samotná prevence však s přihlédnutím na množství případů šikany není možná, a proto je nutné kromě preventivních opatření připojit i represivní (Bendl, 2003, s. 66).

Z ekonomického hlediska se státu vyplatí investovat do kvalitní prevence proti šikaně. V důsledku šikany totiž rostou finanční náklady na lékařskou péči, která musí být obětem poskytnuta, protože jejich fyzické i psychické zdraví je dlouhodobě poškozeno. Narůstající trestná činnost klade větší nároky na represivní funkci státu (Kolář, 1997, s. 73).

Ve studii Šikana učitelů - návrh řešení problému v České republice (2010) autorky uvádějí několik opatření, která mohou školám sloužit jako prevence proti výskytu šikany učitele. Každá škola by měla mít svůj krizový plán, který by obsahoval postup řešení šikany. Dále by bylo potřeba zajistit větší počet odborníků, kteří by působili na školách a pomáhali by s udržováním kázně a pomohli by řešit případy šikany. Škola by měla mít podporu od odborných pedagogicko-psychologických pracovišť, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče či nestátní neziskové organizace. Autorky také navrhují vytvoření zcela nové organizace specializující se na šikanu učitelů. Pro žáky by také bylo vhodné zajistit speciální sanační programy (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 37 - 41).

Arabadžiev doporučuje několik principů, které je nutné vzít v úvahu, pokud chceme zavést kvalitní prevenci šikany na školách. Je nutné existenci šikany nezapírat a ukázat, že je škola schopna si s tímto problémem poradit. Škola by se měla do prevence

zapojit jako celistvá instituce, měl by být určen kompetentní pedagog, který bude v šikaně kvalitně proškolen. Škola by měla spolupracovat i s jinými odbornými institucemi. Na pedagoga by nemělo být nahlíženo jako na špatného, který si za šikanu může sám. Důležité je posílit kolegiální pedagogů, kteří by si měli být vzájemnou oporou. Autor taktéž doporučuje konfrontaci oběti s agresorem, na níž musí být pedagog dobře připraven a musí ukázat své sebevědomí (Arabadžiev 2011).

Důležitým preventivním opatřením, které by pomohlo minimalizovat případy napadení učitele žáky je zvýšení autority učitelské profese. Učitelé by se měli vzájemně podporovat. Nejeden učitel považuje za důležité být u žáků oblíben a získává pocit, že s oblibou si získá autoritu. Rodiče by měli učitele podporovat, tím vzroste všeobecná důvěra k učitelům (Bendl, 2003, s. 79 - 80). Pokusy o školení pedagogů v problematice šikany jsou často chaotické a mají pouze formální význam. Učitelé jsou tak spíše zmaření (Arabadžiev 2011). Jako součást preventivních opatření by tak mělo dojít k podpoře pedagogů. Měla by být uznána existence problému šikany učitelů. Učitelé by měli být proškoleni v problematice šikany a měly by být posíleny pedagogické kompetence. Programy určené pro žáky by měly být zavedeny do výuky i mimo výuku. Žáci by se naučili toleranci, snášenlivosti, nerasistickým postojům a minimalizovalo by se jejich agresivní chování (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 42 - 44).

Pokud chceme šikanu úspěšně vyřešit a také ji předcházet je nutné situaci ve třídě i celé škole pečlivě pozorovat. Pomocí správně konstruovaného dotazníku zjistíme, jaká situace panuje ve třídě, jaké je klima třídy, jaké jsou vztahy mezi žáky a jak vnímají své učitele. Schránka důvěry umístěná ve škole je jednou z možností, jak se mohou žáci anonymně vyjádřit k situaci ve škole. Sociometrickým šetřením zjišťujeme sociální vztahy ve skupině a taktéž je možné narazit na problémy ve třídě (Bendl, 2003, s. 87 - 94).

Pomocí kamerového systému se školy snaží chránit majetek svůj i svých žáků před možnými krádežemi. Tento systém však může posloužit i jako účinný prostředek pro odhalení šikany mezi žáky i fyzická napadení učitelů. Kamery mohou snímat různá zákoutí školy, která nejsou ostatním přímo na očích (Bendl, 2003, s. 101).

Pěstování odolnosti vůči šikanování je jednou z možností, jak zamezit šikaně. Nácvik konstruktivního zvládnání vzájemných konfliktů by mohl učitelům pomoci zvládat problematické situace ve třídě. Pokud bude učitel narážky agresora ignorovat, je pravděpodobné, že útočníka přestane například urážení učitele bavit a přestane s tím (Bendl, 2003, s. 103).

Pohotová slovní zásoba, připravené reakce učitele na slovní útoky studentů či humorné reakce mohou studenty od dalších urážek odradit. Učitelé by měli posilovat své sebevědomí. Například samotným fyzickým vzezřením, rázným krokem, přímou chůzí a neuhýbavým pohledem dají jasně najevo, že jsou autoritou, která si zaslouží respekt a poradí si s každou situací. Nedostatek sebevědomí a pozitivního myšlení provokuje případné agresory k útoku. Je proto dobré, aby učitel sebevědomí a sebejistotu i předstíral, aby studenty odradil od zneužití jeho slabin (Bendl, 2003, s. 110 - 112). Naučit se správně reagovat na provokace žáků je pro učitele důležité. Posílí tak svou sebevědomí a cítí se silnější (Vágnerová, 2009, s. 106).

Ve snaze zabránit žákům, aby zlobili a zaměřovali svou pozornost nesprávným směrem, praktikují učitelé vhodné didaktické techniky. Zájem o předmět učitelé v žácích probouzí zajímavým obsahem výkladu látky. Zavedením aktivizujících metod do výuky jsou žáci více zapojeni do výuky a nejsou pouhými pasivními příjemci informací. Vhodné výukové metody a organizační formy výuky jako například situační metody, didaktické hry, inscenační metody a diskusní metody jsou pro studenty zajímavé, naučí je spolupráci, rozvíjí jejich kreativitu, myšlení vzájemnou toleranci. Zavedení těchto metod je pro učitele náročné na přípravu, a proto tyto metody užívají učitelé sporadicky (Bendl, 2003, s. 84 - 86). Žáci se během těchto aktivit učí budovat vzájemnou důvěru a dobré vztahy ve skupině. Posiluje se tím sebevědomí, samostatnost žáků, ale i jejich schopnost spolupráce, práce v týmu, komunikace či schopnost vzájemně se podporovat. Zvyšuje se jejich empatie a tolerance vůči druhým (Bendl, 2003, s. 140 - 141). Tzv. projektové dny zaměřené na téma šikany, agrese a sociálních dovedností mají pozitivní dopad na chování žáků, klima celé školy a vztahy mezi učiteli a žáky (Bendl, 2003, s. 144).

Výuka mravní výchovy neboli osobnostní a sociální výchovy vede žáky k úctě k člověku, toleranci a vzájemné solidaritě. Prvky této výchovy by se měly prolínat celým životem školy a všemi vyučovacími předměty. Mravní výchovou dochází k formování postojů a mravního vědomí žáků (Bendl, 2003, s. 131 - 132).

Komunitní škola je jedním z preventivních opatření, která pomáhají všem zúčastněným. Principy komunitní školy jsou založeny na funkční a provázané spolupráci. Škola, rodiče, žáci, absolventi školy, místní obyvatelé a město vzájemně spolupracují. Komunikace a participace jsou základními pilíři komunitní školy. Tento nápad se jeví jako účinný, ale otázkou zůstává, zda by byli učitelé ochotni vynaložit jistou práci navíc. Dalším způsobem prevence je zjišťování osobnostních předpokladů u studentů pe-

dagogických škol a důraz na praxi studentů pedagogických fakult (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 45 - 48). Taktéž Bendl (2010) považuje za důležité, aby u budoucích studentů učitelství došlo ke „*zjišťování osobnostních a pedagogických předpokladů pro výkon učitelské profese*.“ (Bendl, 2010, s. 51). Zavedení klinické školy je dle Bendla (2010) jednou z možností, jak lépe připravit studenty pedagogických škol na jejich profesi. Teorie pedagogických fakult by tak byla propojena s praxí na školách, studenti by si vyzkoušeli reálné situace, byli by pod dohledem zkušených pedagogů (Bendl, 2010, s. 54 - 55).

Prevenici proti šikanování je třeba aplikovat u všech žáků. Násilí v médiích ovlivňuje žáky, kteří napodobují to, co viděli v televizi. Mediální násilí oslabuje smysl pro kázeň a negativně ovlivňuje mezilidské vztahy. Prevenici šikany je vhodné zakomponovat do určitých především humanitních předmětů - občanské výchovy, literatury či dějepisu. Další možností jsou tzv. žákovské smlouvy, jejichž smyslem je, že se žáci společně s učiteli podílejí na sestavení školního řádu a ustanovují společná pravidla života školy (Bendl, 2003, s. 125 - 126).

Preventivním postupem je také intenzivní práce s potenciálními agresory. Protože agresori jsou často jedinci s nízkým sebevědomím, je potřeba jejich sebevědomí posilovat. Chválit je za úspěchy, udělovat jim pro ně zajímavé úkoly, učit je sociálním dovednostem a vést s nimi rozhovory o jejich budoucnosti a představách jsou možnosti, kterými můžeme ovlivňovat osobnost agresorů pozitivním směrem. Žáci by také měli mít příležitost vybit svou přebytečnou energii správnými způsoby (například během tělesné výchovy, sportovních aktivit a soutěží) a na druhé straně by měli mít příležitost zklidnit napětí a stres pomocí relaxačních technik (Bendl, 2003, s. 115).

3. Výzkumná část

Pro svoji výzkumnou část jsem zvolila kvalitativní výzkum, „jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 10). Tato definice je dle některých autorů nedostatečná a Hendl uvádí ve své knize Kvalitativní výzkum (2005) definici metodologa Creswella „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří kompletní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, s. 50). Protože jednoznačná definice kvalitativního výzkumu je problematická, Miovský (2006) uvádí velice obecnou definici. „Kvalitativní přístup v psychologických vědách je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných a nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“ (Miovský, 2006, s. 17).

Kvalitativním výzkumem je možné získat od informantů údaje, které by nebylo možné získat kvantitativními metodami. Kvalitativní metody se zaměřují na osobní zkušenosti informantů, odhalení a porozumění podstatě jevů (Strauss a Corbinová, 1999, s. 11). Kvalitativní výzkum je holisticky orientovaný a pracuje s nenumernickými daty. „Člověk, skupina, jejich produkty, či nějaká událost zkoumány podle možností v celé své šíři a možných rozměrech. Navíc je aspirací pochopit všechny tyto rozměry integrovaně - v jejich vzájemných návaznostech a souvislostech.“ (Ferjenčík, 2000, s. 245).

Výhody kvalitativního výzkumu je možné vymezit následovně:

- „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu
- zkoumá fenomén v přirozeném prostředí
- umožňuje studovat procesy
- umožňuje navrhnout teorie
- dobře reaguje na místní situace a podmínky
- hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti
- pomáhá při počáteční exploraci fenoménů“ (Hendl, 2005, s. 52).

Naopak nevýhodou u kvalitativního výzkumu je, že:

- „získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci nebo do jiného prostředí
- je těžké provádět kvantitativní predikce

- *je obtížnější testovat hypotézy a teorie*
- *analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy*
- *výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi“*
(Hendl, 2005, s. 52).

Výsledná podoba kvalitativního výzkumu je závislá na osobě výzkumníka a jeho dovednostech. „*Dovednost odstoupit a kriticky analyzovat situaci, rozeznat a vyhnout se zkreslení, získat platné a spolehlivé údaje a konečně schopnost abstraktního myšlení*“ patří mezi nezbytné dovednosti, které ovlivňují úspěšnost výzkumu (Strauss a Corbinová, 1999, s. 11). Badatel musí být taktéž teoreticky a sociálně vnímavý, udržet si analytický odstup, být komunikativní, všímavý a užívat předchozí znalosti a zkušenosti k interpretaci (Strauss a Corbinová, 1999, s. 11).

Každý kvalitativní výzkum se skládá ze tří částí. První tvoří získané údaje, druhou postup zvaný kódování, prostřednictvím něhož analyzujeme a interpretujeme údaje a docházíme k závěrům. Třetí neméně důležitou složku tvoří písemné či ústní zprávy o výzkumu (Strauss a Corbinová, 1999, s. 12).

3.1 Výzkumný cíl

Tematika šikany učitelů již byla několikrát zpracována, avšak zejména z pohledu samotných pedagogů. Cílem mé bakalářské práce je zmapovat tuto problematiku pohledem studentů. Výzkumné otázky budou sledovat názory žáků na tuto problematiku.

Hlavním výzkumným cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak pohlíží studenti středních škol na učitele jeho osobnost a její spojitost se šikanou učitelů. Výzkumné otázky jsou následující:

1. Jak studenti vnímají profesi učitele?
2. Jakou osobnost by měl/neměl mít učitel podle studentů?
3. Jaké podoby může mít dle studentů šikana namířená proti učitelům?
4. Jaké jsou dle studentů příčiny šikany učitele?
5. Jaké může mít dle studentů tento druh šikany následky?

3.2 Metoda sběru dat

Data pro svůj výzkum jsem se rozhodla získat metodou ohniskových skupin. Ohniskové skupiny jsou metodou získávání kvalitativních údajů (Morgan, 2001, s. 26).

Metoda ohniskových skupin je skupinovým rozhovorem, jehož podstata spočívá v interakci uvnitř dané skupiny (Morgan, 2001, s. 13). Spoléhání se na badatelovo oh-

nisko zájmu a význam skupinové interakce jsou základními rysy ohniskových skupin. Vliv badatele a jeho zájem mohou negativně ovlivnit kvalitu výzkumu. Skupinová interakce je ovlivněna mírou zainteresovanosti účastníků diskuze na daném tématu (Morgan, 2001, s. 27 - 29). Skupinová diskuze odbourává psychické zábrany, účastníci odhalují své myšlenky, postoje, zkušenosti a uvolňují se racionalizační schémata (Hendl, 2005, s. 182). Jako každá metoda mají i ohniskové skupiny své nevýhody:

- „jsou omezeny na verbální projevy
- skládají se pouze z interakcí v diskusních skupinách
- jsou vytvořeny a řízeny badatelem“ (Morgan, 2001, s. 22).
- „vyžadují větší pozornost moderátora
- zprostředkovávají menší hloubku a méně detailů, pokud jde o názory a zkušenosti daných účastníků.“ (Morgan, 2001, s. 24).
- ve skupinových diskuzích dominují určití jedinci, kteří si vezmou slovo a naopak někteří účastníci se drží stranou a příliš se do diskuze nezapojují (Hendl, 2005, s. 183).

Cílem ohniskových skupin je zjistit postoje a názory účastníků diskuze na předmět badatelského zájmu. Pomocí ohniskových skupin odhalíme zkušenosti a perspektivy, kterých bychom mimo skupinovou interakci nebyli schopni dosáhnout. Vzájemné sdílení a porovnávání zážitků, zkušeností a názorů je cenným aspektem pro samotné účastníky diskuze. (Morgan, 2001, s. 35 - 36). Od výzkumníka, který se během ohniskové diskuze stane moderátorem je vyžadována komunikační dovednost, schopnost práce se skupinou, zdravé sebevědomí, a dostatečné znalosti o tématu (Miovský, 2006, s. 176 - 177).

Ohniskové skupiny mohou být použity v kombinaci s jinými metodami. Mohou například sloužit jako předběžný výzkum pro následné provedení individuálních rozhovorů (Morgan, 2001, s. 37). Taktéž mohou být ohniskové skupiny použity v kombinaci se zúčastněným pozorováním, experimenty či průzkumnými anketami (Morgan, 2001, s. 39 - 43). Já jsem použila metodu ohniskových skupin jako samostatnou metodu sběru dat bez použití jiných metod. Středovým bodem celé diskuze je předem určené ohnisko, které je spojeno se záměrem výzkumu. Základní téma musí být ostatním účastníkům jasně a srozumitelně vymezeno. Miovský (2006) cituje Barkera, podle kterého „*ohniskové skupiny přispívají ke kolektivnímu výzkumu jazyka, hodnot, přání a názorů určité cílové skupiny.*“ (Miovský, 2006, s. 175).

Metoda ohniskových skupin má určité fáze, kterými musí každý výzkumník projít. Fázi plánování ovlivňuje rozpočet, časová tíseň a etické otázky. Z etického hlediska

je důležité pečlivě zvážit formu záznamu diskuze a osobu, která bude diskuzi nahrávat. Taktéž veškeré informace, které si budou vzájemně účastníci sdělovat, jsou soukromé (Morgan, 2001, s. 47 - 48).

Základními rysy ohniskových skupin je:

- homogenní skupina účastníků, kteří se navzájem neznají
- užití relativně strukturovaného rozhovoru, v němž se vysoce angažuje moderátor
- skupina čítá 6 - 10 účastníků
- jeden projekt je složen z 3 - 5 skupin (Morgan, 2001, s. 50).

Já jsem skupinovou diskuzi provedla se studenty, kteří se znají. Jak uvádí Morgan (2001) „*předpoklad, že ohniskové skupiny musí tvořit lidé, kteří se neznají, je však zajisté mýtus.*“ (Morgan, 2001, s. 54). Důležité je, aby účastníci mohli volně diskutovat o daném tématu (Morgan, 2001, s. 54).

Pokud chceme, aby interview v ohniskových skupinách byla efektivní, je dle Mertona důležité dodržet následující kritéria: „*mělo by pokrýt maximální škálu relevantních otázek; poskytnout co nejspecifičtější data; podporovat interakce, které prohlubují pocity účastníků, a brát v úvahu osobní kontext, který účastníky při generování reakcí na předmět výzkumu ovlivňuje.*“ (Morgan, 2001, s. 63).

Diskuze skupiny by měla trvat jednu až dvě hodiny, během nichž by u nestrukturované skupiny měla být probrána dvě široce otevřená témata, a u strukturované skupiny by témata měla být čtyři až pět. Otázky určené pro diskuzi strukturované skupiny je praktické uspořádat do průvodce, kterým se moderátor diskuze řídí (Morgan, 2001, s. 64 - 65). V úvodu by měl moderátor stručně, ale výstižně seznámit účastníky diskuze s tématem, které bude probíráno a sdělit instrukce k diskuzi. K odbourání zábran a vzájemnému seznámení by mělo v úvodu dojít ke stručnému představení každého účastníka diskuze. Témata a otázky by měly být pro účastníky srozumitelné a počáteční otázky by měly sloužit k otevření diskuze, a proto by měly být pro všechny účastníky snadno zodpověditelné. Diskutující si mohou psát na papír poznámky, které je napadají, aby mohli reagovat na názory druhých, případně poznámky slouží i samotnému badateli, kterému umožní získat názory od účastníků, kteří nic neřekli. Přibližně po deseti minutách přijde na řadu probírání prvního tématu. Moderátor může diskutujícím připomenout myšlenku nebo názor, který byl již zmíněn a je možné tak znovu přimět účastníky k diskuzi. Na konci může moderátor požádat každého člena o stručné shrnutí (Morgan, 2001, s. 66 - 68).

Nedílnou fází, kterou musí badatel projít je kódování údajů. V průběhu kódování je třeba zaznamenat „*všechny zmínky o daném kódu; to, zda každý individuální účastník daná kód zmínil; zda diskuze ve všech skupinách daný kód obsahovala.*“ (Morgan, 2001, s. 77). V konečné fázi je nutné data interpretovat. O výsledcích výzkumu informuje zpráva, kterou badatel sepíše (Morgan, 2001, s. 79 - 80).

3.3 Výzkumný soubor

Výzkum byl proveden metodou ohniskových skupin, na jejíž realizaci bylo potřeba sehnat dostatečné množství účastníků diskuze. Existují dva způsoby, jakými mohou skupiny pro diskuzi vznikat - uměle nebo přirozeně. Já jsem zvolila druhou variantu, protože výhoda přirozené skupiny je v tom, že „*diskuze vychází ze společných významových vzorců a vyvinutých forem jednání.*“ (Hendl, 2005, s. 182). Veškeré diskuze se tedy odehrály ve školním prostředí v září 2012.

V počáteční fázi výběru vhodných účastníků jsem kontaktovala ředitele středních škol v ústeckoorlickém okrese a seznámila je se svým výzkumným záměrem. Ředitelé mi doporučili vyučující, v jejichž hodinách by mohl být výzkum realizován. Jednalo se o pedagogy učící základy společenských věd a český jazyk. Výzkum byl nakonec proveden se čtyřmi skupinami žáků ve věku 17 - 18 let. Každá skupina měla 9 účastníků, kteří diskutovali o předem připravených tématech po dobu cca 40 minut, což pokrývalo jednu vyučovací hodinu, z níž byli studenti na základě dohody s vyučujícím i ředitelem školy omluveni. Na základě výše uvedených informací je zřejmé, že jsem provedla záměrný výběr⁴ studentů pro účast v diskuzi. Bylo potřeba vybrat studenty, kteří se ve školním prostředí pohybují již několik let, mají zkušenosti a jsou svým způsobem vyzrálí, aby o tématech hovořili.

Studenti byli předem seznámeni s výzkumem, byli upozorněni, že bude diskuze nahrávána na diktafon a studenti zůstanou v anonymitě. Ujistila jsem studenty, že informace, které od nich získám, budou použity pouze pro potřeby mého výzkumu v bakalářské práci a nebudou jiným způsobem zneužity. Všichni studenti se diskuze účastnili dobrovolně. Byly tak dodrženy doporučené etické zásady⁵. Účastníci během diskuze utvořili kruh, který umožnil lepší vzájemnou interakci a komunikaci.

⁴ Záměrný výběr je vhodné použít u výzkumů, v nichž je potřeba, aby účastníci měli jisté zkušenosti a znalosti o diskutovaných tématech a jejich výpovědi tak byly pravdivé (Gavora, 2000, s. 144).

⁵ Miovský (2006) uvádí několik pravidel, které je třeba dodržet v rámci ochrany účastníků diskuze: souhlas s účastí, ochrana soukromí a osobních dat, nesmí dojít k újmě účastníků, atd. (Miovský, 2006, s. 208 - 284).

3.4 Analýza získaných dat

Následující kapitola je věnována zpracování získaných dat. I přes velkou časovou náročnost jsem pro přepis údajů zvolila doslovnou transkripci, během které jsem přepsala všechny záznamy ze skupinových diskuzí. Významné myšlenky jsem označovala a doplňovala případným komentářem (Hendl, 2005, s. 208).

Nejdůležitější fází výzkumu je kódování získaných dat, což je operce, během níž jsou získané údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny. Můžeme rozlišit tři typy kódování: otevřené, axiální a selektivní (Strauss a Corbinová, 1999, s. 39 - 40). Kódy popisují jednotlivá data a vztahují se k výzkumným otázkám. „*Kód je symbol přiřazený k úseku dat tak, že ho klasifikuje nebo kategorizuje.*“ (Hendl, 2005, s. 228).

Ve své práci jsem použila otevřené kódování. Podstatou otevřeného kódování je označování a kategorizace pojmů, které jsou výsledkem důkladného studia údajů. V rámci otevřeného kódování je nutné rozebrat získané údaje větu po větě a pojmenovat každou samostatnou myšlenku (Strauss a Corbinová, 1999, s. 43 - 44). Výzkumník pečlivě pročítá své terénní poznámky, doslovné přepisy rozhovorů a jeho pozornost se zaměřuje na kritická místa, čímž se formulují důležitá témata výzkumu (Hendl, 2005, s. 247).

Dalším krokem je seskupení podobných pojmů k jednomu danému jevu. Tento proces se nazývá kategorizací. Jev definujeme abstraktnějším označením než pojmy. Každá kategorie má svůj pojmový rozsah, dle kterého jsou pojmy řazeny do jednotlivých kategorií (Strauss; Corbinová, 1999, s. 45). Výzkumník musí kategorie pojmenovat. Může k tomu použít jména z odborné literatury nebo použít slova, která mu sdělili informátoři během rozhovorů (Strauss; Corbinová, 1999, s. 47 - 48). Každá kategorie je určena vlastnostmi a dimenzí. „*Vlastnosti jsou charakteristiky nebo znaky kategorie a dimenze reprezentují umístění vlastnosti na nějaké škále.*“ (Strauss; Corbinová, 1999, s. 48).

3.4.1 Kategorie č. 1 - pohled studentů na profesi učitele aneb proč (ne)chci být učitelem

pojmy	dimenzionální rozsah
neúcta a ignorace	narůstající
zodpovědnost a stres	nadměrný
pravomoci učitele	nulové
platy	nedostatečné

Stěžejním pojmem pro první kategorii je dnešní **neúcta k učitelům** a s tím spojená **ignorace**. Studenti vnímají profesi učitele jako nedoceněnou společnost. Vyrůsta-

jící neúcta k učitelskému povolání by mnohé zájemce o studium učitelství odradila. Dnešní žáci dle mnohých ignorují učitele a nemají žádný zájem o předměty. U mladších žáků je situace horší než na středních školách, kam chodí zájemci o určitý studijní obor a mají větší motivaci úspěšně dokončit studium.

*„Mně by od toho, abych učila, odradila **neúcta**, bezmocnost, protože učitelé jsou na tom docela bídě.“*

*„**Ignorace**, nezájem o ten předmět, že jsou tam prostě ty děcka z toho důvodu, že tam musej chodit a zajímají se jenom o ty předměty, který potřebujou nebo jsou jim bližší. Když se třeba podíváte na ty základky, jak to tam vypadá, to je prostě **totální ignorace** učitelů a tak dále. Já bych třeba proto nemohla jít učit. Jedině bych šla někam, kde se ty děcka o ten předmět fakt zajímaj, rozhodně ne na základku.“*

„Když to vezmu obecné povědomí o učitelích je spíš špatný, rodiče se radši zastanou svých dětí, než aby hledali pravou příčinu sporu. Ignorujou rady učitele a myslí si svoje. Dřív si lidi učitelů vážili, ale teď tomu tak vůbec není“

Druhým pojmem je **zodpovědnost**, kterou učitelé při vykonávání své profese mají a **stres**, který je každodenně doprovází. Studenti se shodují v tom, že učitelé sice mají zdánlivě málo hodin, které musí týdně odučit, ale musí si brát práci domů a domácí příprava na hodiny jim zabere hodně času. Na základě toho jsou stresováni a frustrováni, protože nemohou vykonávat svou profesi dle svých představ, přičemž si uvědomují, že jsou zodpovědní za znalosti, které si jejich žáci osvojí.

*„Mamka je učitelka v mateřské školce. Mně se to zdá hrozně složitý a je to **velká zodpovědnost**, hlavně ještě v té školce, protože když vidím, jaké děti tam chodí a vůbec skoro nic neumí a musí je tam vychovávat od začátku.“*

*„Učitelé nemají tolik času, aby se věnovali všem studentům, to je taky může odrazovat. A je důležitý, třeba že musej hodně dělat doma. Ta práce navíc, co se ve školství vůbec skrývá, a ta **psychická zátěž** je hrozně velká.“*

*„Oni sice maj prázdniny, ale průběh celého roku je pro ně **hrozně frustrující**. Ty prázdniny si zasloužej, aby načerpali sílu. Moje teta učí na střední a říká, že už v březnu je hotová a vyčerpaná a že prázdniny jsou krátký, aby načerpala zase psychický síly na nový školní rok.“*

*„Nemyslím si, že je to stejný jako jiná práce. Protože máš pořád tu **zodpovědnost** za ty děti a máš pořád **zodpovědnost** za to, co budou umět a taky jakoby jak je vychováš. Že seš jedním ze vzorů prostě jako učitel. To prostě jako zaměstnanec v nějaké firmě nejsi.“*

*„Celkově ty učitelé žijí pořád ve **stresu**, když mají mluvit před 30 lidma tak je to těžký.“*

„Záleží na té osobnosti, jak si to uděláš, když jsi osobnost, tak Ti to ti žáci dlabou z ruky. Je pravda, že by asi neměl učit člověk, kterej se bojí, to by asi neměl.“

Pravomoc učitelé nemají dle studentů vlastně žádnou. Vzdušným a neposlušným žákům nemají jak čelit. Poznámky, které mohou učitelé žákům napsat v případě, že neplní své povinnosti, již nejsou žádným trestem a tak jediný způsob, jakým mohou učitelé žáky potrestat, ztratil svůj hlavní smysl.

*„Na základní škole jsme měli ve třídě fakt čísla, co oni byli schopný provést. Učitelka kolikrát nevěděla, co s nima má dělat, jak je zkrotit, **pravomoc** na to nemá vlastně **žádnou**.“*

*„Určitě **nemá pravomoc**, jak se žákům postavit. Vůči nim nemůže nic, kdyby na něj byly drží, nemá žádný karty v ruce. On nemůže prakticky nic, podle mě. Jediné co takhle můžou, je dát poznámku nebo důtky a v podstatě ty děti si z toho dneska nic nedělají, protože dneska jim za to rodiče doma nic neřeknou.“*

*„**Nedostatečná pravomoc** těch učitelů, dřív to byl ten režim, že ty učitelé měli všechno na ty žáky a teď se to s těma lidma obrátilo. Ne tak výrazně jako kdysi, tím terčem kdysi byli žáci a teď to jsou učitelé. Takže se to obrátí, taková sinusoida.“*

*„Já si myslím, že **moc toho nemůže udělat**. Třeba když tomu dítěti vynadá, tak to dítě to pak řekne doma a řekne to třeba ještě jinak, a ty rodiče si pak budou stěžovat.“*

Posledním pojmem první kategorie je **platové ohodnocení** učitelů. Až na malé výjimky, které by učitelům plat ještě snížily, protože dle jejich slov jsou jiné profese, ve kterých lidé dostávají malé platy a pracují mnohem více než učitelé, se studenti shodují, že platy jsou velice nízké. Studenti přihlížejí ke skutečnosti, že učitelé mají vystudovanou vysokou školu, musejí se stále vzdělávat a mají za žáky zodpovědnost, čemuž v žádném případě neodpovídají jejich platy, které jsou neadekvátní.

*„Ten **plat** učitelů je mizernej na to, že mají vysokou školu.“*

„Práce na doma, **malý platy**. Za to úsilí, které i mimo tu práci musíte na to vynaložit, vystudovat vysokou školu, tak jsou pak docela **nízký ty platy**.“

„Já si myslím, že celkově podle dotazníků teda, z čeho vycházím, tak jsou s tím hodně **nespokojený se svým platem** a kvůli tomu, že to je právě to psychicky náročný.“

„Jelikož mám celou rodinu učitelů a vím, jaký jsou platy, tak to vůbec **není finančně dostatečně ohodnocený**.“

3.4.2 Kategorie č. 2 - jakých vlastností si na učiteli cením aneb jak by vypadal ideální učitel

pojmy	dimenzionální rozsah
autorita	přirozená
znalosti učitele	hluboké
vztah k žákům	přátelský
vztah k profesi	výborný

Primárním pojmem druhé kategorie je **autorita učitele**, která by dle studentů měla být jednoznačně **přirozená** a neměla by být jen formální, daná postavením učitele, ale měla by vyzařovat z jeho osobnosti. Učitel by měl být pro žáky vzorem a měl by mít vlastnosti, kterých si budou jeho žáci vážit. Spravedlivý, objektivní a rovnocenný přístup ke všem žákům dle studentů má vliv na to, zda se učitel stane přirozenou autoritou, která si získá jejich úctu a respekt.

„Určitě by to měla být **autorita**, ale zase ne nějak aby si autoritu získával tím, že by řval, ale spíš domlouvou a podle toho jak se děti budou chovat tak on bude k nim přistupovat.“

„Umět si stát za vlastním názorem, aby ho žáci neovlivňovali. Musí mít **přirozenou autoritu** tím, že si prostě stojí za svým.“

„Měl by mít **autoritu**, ne abychom ho neměli rádi a báli se ho, ale takovou tu **přirozenou**. Bez ní to nejde.“

„Žák chce vidět nějakou inspiraci, s kterou učitel učí, učitel je pro něj většinou nějaká významná osoba, a může mu to třeba ten učitel úplně znechutit, ten předmět tomu žákovi, kterej dřív měl třeba rád, ale ten učitel mu to může prostě znechutit. Učitel musí být profesionál, musí mít **vysokou autoritu**, ale zároveň nesmí nastavit prostor tak, aby nebylo dusno, aby se ho člověk bál zeptat, ale měl by zařídít, aby ve třídě nebyl bordel.“

„Já si myslím, že když je kamarádskej, tak získá sice na oblíbenosti a na autoritě asi moc ne. Hodně lidí to má už asi v sobě, může sice tu **autoritu** i získat, ale není to tak lehký, musí to mít v sobě ten člověk. Když máme k někomu nějakou tu úctu, takže v podstatě si nás ten učitel nemusí nějak získávat, že stačí, jak na nás působí.“

„Je to především tou **autoritou**, já vím, že na základce byli čísla, co skákaly z okna na ulici. Byla tam paní učitelka, z ní měli všichni takovej respekt z ní, ona byla strašně malinká, měla nějakých 150 cm, Ti kluci měli 190 cm a tam si prostě nikdo nedovolil nic, ta **autorita** je strašně důležitá.“

„Já si myslím, že by měl bejt spravedlivej, férovej a klidně i přísněj. Pokud prostě učitel dovolí, aby ve třídě byl chaos, aby byli tam žáci, kteří prostě vyrušují a vlastně rušíli ty studenty, kteří se chtějí učit, takže by ten učitel měl zasáhnout a kolikrát si prostě i sám v praxi říkám, že by ten učitel na nás měl být tvrdší. Rozhodně musí mít **autoritu**. Vybudovat si **autoritu** a vůbec nedávat si tu laťku níž jenom kvůli tomu, že někdo prostě dělá bordel. Prostě **autoritu** a přes to nejede vlak.“

Aby si učitele studenti vážili, musí být **odborníkem v oborech**, které učí. Nemělo by se stávat často, že učitel není schopen odpovědět na otázky, které mu žáci kladnou. Učitel musí na žáky působit sebevědomě a dát jim najevo, že ho daný obor zajímá a že mu opravdu rozumí. Předčítání studijní látky z učebnice snižuje autoritu učitele, protože studenti vycítí, že se v oboru příliš neorientuje.

„To co učí, aby o tom měl **hodně informací**. Protože když přijdeme k učiteli a on řekne já nevím... Chápu, že je toho hrozně moc, že člověk nemůže vědět všechno, ale nemůže každou hodinu říkat já nevím. Měl by ty hodiny připravovat. Jsou učitelé, kteří chodí na ty hodiny, že sami nevědí.“

„Třeba u nás na základce přišel učitel, co učil dějepis i když na to vůbec **nebyl vzdělanej**. Oni tu látku pak diktují z knížky.“

„Ještě by teda alespoň na mě měl působit, nemusí to tak bejt, ale aspoň aby působil, že když to teda učí, že to teda opravdu umí a že **tomu opravdu rozumí**. To je pro mě důležitý. Já nepotřebuju vědět, jestli on to umí nebo ne, ale aby tak aspoň na mě působil.“

„Třeba i způsobem výuky, když **se ten učitel i sám shazuje** a ukazuje žákům, že se v tématu sám moc **neorientuje**. Když má vykládat nějakou látku a vlastně třeba chodí s papírama a předčítá z nich, nedokáže si zapamatovat ty své poznámky. Dá těm studentům záminku, proč ho shodit.“

Učitel by měl být sice dle studentů přísný, ale také by měl být i **kamarádský** a přistupovat ke studentům jako individualitám. Měl by mít smysl pro humor, protože je důležité, aby se uměl zasmát i sám sobě, ale v žádném případě se nesmí shazovat a ponížovat, protože tím jeho autorita opět klesá. Učitel musí umět určit hranice mezi přátelským přístupem a svým nadřazeným postavením nad studenty.

*„Jako měl by nám dát najevo, že je nad náma, ale **přátelskej** by měl určitě být.“*

*„Tak ten učitel by měl bejt **kamarádskej**, ale musí vědět, kde je dost srandy, zase se jde učit. Kdy to přesahuje své meze nebo tak.“*

*„Je potřeba mít takovou hranici, aby nebyl úplně vážnej, nevykládal nudně, aby tu hodinu nějak vedl, měl **smysl pro humor**, ale aby nebyl takovej moc měkkej na nás, aby to bylo vyrovnaný. Ale bez humoru to nejde, neměl by být takový suchar.“*

*„Nebo ta učitele povaha, jak se chová k žákům - to na to má určitě vliv. Sice by měl být přísněj, ale měl by být i trochu **kamarád** a přistupovat k žákům individuálně.“*

Posledním pojmem kategorie je **vztah učitele k jeho vlastní učitelské profesi**. Studenti musí cítit, že učitele jeho profesi baví a naplňuje. Pokud dává najevo svůj nezájem o obor a studenty, nemají studenti důvod k němu vzhlížet a respektovat ho. Učení a předávání informací žákům by mělo být pro učitele i posláním a koníčkem. Studenti v tomto vidí veliký problém, protože sami mají zkušenosti s učiteli, kteří se zaměří jen na předmět a látku, kterou je potřeba odpřednášet, ale ve studentech nejsou schopni probudit zájem a nadšení pro studium předmětu.

*„Mělo by je to **bavit to učení**, potom když je to nebaví tak to nebaví ani nás.“*

*„Mně přijde, že výběr toho povolání by měl dělat člověk z **lásky k tomu učení**, ted' lidi, který se nedostanou někam jinam třeba, jako jsou medicíny nebo ekonomky, tak skončí jako učitelé. Což je špatně.“*

*„Záleží, když to někoho baví, tak je do toho zažranej a nebere to jako práci, ale spíš bych řekla jako **koníček**, někoho baví dávat něco těm lidem, ale když to někdo v tom svým oboru učí ale tak nějak není do toho tak položeněj a dělá to spíš z povinnosti, tak je to takový blbý.“*

„No já si myslím, že některý lidi si dávají přihlášku na pedák jakoby takovej záchytněj bod, kdyby náhodou něco nevyšlo. Potom to vystudují a učí vlastně z donucení. Nemají

jinou možnost. Ten jejich přístup k výuce je pak děsnej. Odučí, co musí a víc je **nezajímá**.“

„Ty pedagogický fakulty prostě požadují menší nároky, a proto je snadnější to vystudovat. Ale samozřejmě pak jako profese je to srovnatelný s jinejma. Ale tím, že tam vezmou lidi, který **na to nemají**, tak potom mají v praxi problémy.“

„Já si myslím, že je to taky o **přístupu toho učitele**. Když ten učitel vidí, že ty děcka ho ignorují, tak jde o to, jestli on touží po tom je zaujmout, jestli jim opravdu něco předat nebo tu látku odvykládat pro ty, který to zajímá.“

3.4.3 Kategorie č. 3 - kde jsou hranice aneb nad čím mají učitelé mávnout rukou

pojmy	dimenzionální rozsah
natáčení na mobil	průměrné
hádky s učitelem	průměrné
narušování výuky	průměrné
fyzické napadení	velice závažné

Pojmy v této kategorii jsou hodnoceny dle **míry jejich závažnosti**. Průměrně závažné je natáčení učitele na mobilní telefon, hádky s učitelem a narušování výuky. Posouzení závažnosti závisí dle studentů spíše na konkrétních případech a nejde určit jejich závažnost všeobecně, přestože v mnohých případech se dle nich skutečně jedná o šikanu. Zcela závažný projev šikany jsou veškeré formy fyzického napadení učitele a jeho majetku.

Prvním pojmem je **natáčení učitele při výuce na mobilní telefon**. Pro studenty se jedná o projev šikany, ale spíše průměrný. Závažnost natáčení učitele není tak zásadní. Posoudit závažnost je možné dle studentů na základě dvou faktorů: zda učitel o natáčení ví a co je konkrétně natáčeno. Natáčení na mobil vnímají také jako porušení soukromí učitele.

„Podle toho, **co se natočí**. Je to sice vtipný, ale v podstatě to šikana je.“

„Pokud je to situace, která se tomu **učiteli nelíbí**, tak je to asi šikana, ale pokud ho natočím při hodině, pokud vykládá, tak mi to nepřijde tak hrozný.“

„Neměl bys **porušovat jeho soukromí**, vem si kdyby tebe v práci někdo natáčel, vem si co bys dělal? Minimálně by o tom měl vědět - tak nějak.“

*„Já už jsem se s tím setkal, na škole, tam jsme měli fyzikářku, ze který si dělala celá škola škola srandu, založili jí účet na FB, bylo to takový zajímavý když na to přišla, tak na nás začala být taková hnusná, tak jí to určitě vadilo, protože jí to nikdo neřek, lidi si z ní dělali srandu, dávali tam takový hlášky, který ona říká při hodině. Sice to byla sranda, ale já myslím, že jí se to asi moc **nelíbilo**.“*

*„Tak kdyby to věděl, tak by se k tomu nějak vyjádřil, jestli mu to nějak vadí nebo ne. Většina by to nevzala, že by se chtěla nechat natáčet, bych řekl, že **hodně** těch **učitelů** **by bylo proti tomu**.“*

*„Třeba kdyby ten učitel o tom, právě o tom natáčení hodiny, kdyby o tom **věděl**, tak by to bylo v pohodě. Ale když nějaký student schovává za sešitama támhle kameru, aby pak toho učitele a dal to někam na youtube a chtěl ho shodit a ještě k tomu napsal ne-místný poznámky, tak to už by bylo asi moc.“*

Přestože jsou diskuze s učitelem náplní vyučovacích hodin, je nutné od nich odlišit **hádky s učitelem**. Za hádku považují studenti použití vulgárních slov a zesměšňování učitele. Nutné je dle studentů odlišit prosazování názoru studenta, který je odlišný od názoru učitele. v těchto případech je sporné určit, zda se o šikanu jedná či nikoli.

*„Třeba když s tím člověkem máte jednu střet a stane se to, holt máte jiný názory, stává se to i v normálním životě, tak to je v pořádku, ale pak kdyby se asi stalo, že ten student by se s ním **pořád hádal** a zacházelo by to i do sprostých slov a takových věcí, tak to už bych asi brala jako tu psychickou šikanu teda.“*

*„Mně první, co se vybavilo, když jste tu otázku přečetla, je obecná škola. To jak ty kluci tam tu paní učitelku **totálně ignorují** a tohle všechno, tak to si myslím, že i v mnohem menší míře by teda aspoň pro mě byla šikana.“*

*„Říkám si, že je to prostě moc, ať už jde prostě o to opravování učitele, **zesměšňování** nebo **hádání** se s ním před celým kolektivem s tím, že učitel nemá pravdu.“*

*„Já se s učitelem často **hádám**, já to řeknu, já to o sobě vím, mám takovou náuru, ale neberu to jako šikanu, ten učitel by třeba měl i přijmout i náš názor. Podle mě není šikana, když se s ním pohádám kvůli jinému názoru.“*

Dalším pojmem je **narušování výuky** a výkladu učitele. Jako zásadní faktor studenti shledávají systematickosti a opakování narušování výuky. Pokud studenti pravi-

delně bojkotují výuky a věnují se během hodiny jiným činnostem, čímž narušují činnost učitele, je to jasný projev šikany.

*„Nebo když je třeba novej, tak to **bojkotování té výuky** je taková tenká hranice. Protože ten učitel se směje taky. Takže když je to humor při té hodině tak to jo, nějaká vtipná poznámka, ale když budeme všichni sedět a jako že nebudeme poslouchat tak to šikana je.“*

*„Já si myslím, že třeba **systematický vyrušování při hodině** je šikanou, že i když si chce učitel zjednat pořádek tak ti studenti pořád mluvěj jeden přes druhýho až křičej třeba. Kdyby se to dělo každou hodinu a znemožňovali tak tomu učiteli jakoby učit.“*

*„Možná i shazování učitele, vždycky se ve třídě najde někdo, kdo už je trošku chytřejší, občas někdy chytřejší jak ten profesor, tak je dobrý, když mu to jednou připomene ale když ho pokaždý **přerušuje**, že to má bejt jinak a jinak, tak přece jenom by měl zachovat nějakou určitou mez a vidět, že učitel je teda autorita, tak dobrý a potom mu to kdyžtak říct někde, ale ne před celou třídou ho shazovat.“*

*„**Rušení** učitele, jak se to vezme. Tady jsou právě ty hranice. Kdy je to drzost a kdy je to šikana. Záleží, když to dělaj opakovaně, jako žádněj důvod to nemá, tak to šikana asi je.“*

*„Vemte si, jak to vypadá s naší třídě. Co říká učitel některý nezajímá. Když prostě kouknete na třídu a půlka třídy **má telefon v ruce**, ten učitel by měl zasáhnout, což je zas o tý autoritě.“*

Jako zásadní se ukázal pojem **fyzické napadení**. Studenti shledávají jakékoliv projevy fyzického napadení či útoku na učitele a jeho majetek za závažný projev šikany, který by neměl být přehlížen.

*„Takže to závisí spíš na vážnosti situace, když mu přilepím lísteček na záda, tak to je sranda, ale kdyby po něm **hodil židli**, tak to už je drsný a jasný napadení.“*

*„Mně přijde dost i **připínáček na židli**. Taky je to fyzickej útok.“*

*„U nás na základce byla o rok starší třída, přišla nová učitelka z mateřský, tak proběhla nějaká šikana, skončilo to tak, že když přišla do třídy a oni jí **dali na hlavu plnej odpadkovéj koš** a utekla a už se do té třídy nikdy nevrátila.“*

*„Asi to není tak strašný fyzický napadení, ale jedna slečna u nás na základce taky šikanovala svoji třídní profesorku, **kreslila jí po šatech, dělala ji samý naschvály**, ale bylo*

to jenom z čistě toho důvodu, že ona neměla tak dobré známky, byla ze sociální slabší vrstvy, nikdo jí ani v tej třídě moc nemusel, spíš se jí každé bál. “

3.4.4 Kategorie č. 4 - jaké jsou příčiny šikany učitele aneb čím je to vlastně vina

pojmy	dimenzionální rozsah
sebevědomí žáků a snaha na sebe upozornit	narůstající
výchova rodičů	zanedbaná
autorita učitele	nízká
vzhled učitele	výstřední
zkušenosti učitele	nedostatečné

Snaha zalíbit se kolektivu je motivem, který může způsobit, že studenti napadnou svého vyučujícího. Studenti si chtějí **zvýšit své sebevědomí a upozornit na sebe**. Být středem pozornosti svých spolužáků je pro ně důležité a jsou ochotni získat si pozornost ostatních i negativním způsobem.

*„Pokud je třeba učitelka atraktivní, tak se můžou **snažit zalíbit** a trochu rušit tu výuku a dát o sobě vědět že prostě se nám zdá atraktivní a tak dále. “*

*„Třebaže některý děcka jsou frustrovaný z domu, že mají přísnýho otce. A tak si chtějí **zvýšit sebevědomí**, protože nejsou schopni u učitele vyvolat tu pozornost dobrým způsobem, tak oni v ničem jiném žít neumějí, tak to akorát přenáší do školy na toho slabšího profesora. “*

*„Klidně jenom to, že chtějí **na sebe jenom upozornit**, že si nepřijdou výjimečný, tak prostě začnou dělat bordel. Potřebovali zvýšení toho ega. “*

*„Že chce být ve třídě takovej ten machr, takovej ten bavič třídy, nebo jenom **být pro ostatní zajímavý**, že on teda se tomu profesorovi postaví. “*

*„**Sebevědomí** těch žáků roste určitě. Učitel nemá nad nima žádnou přímou moc, třeba na té základce, tam maximálně propadneš, ale nevyhodí tě. “*

*„Chce se zalíbit se kolektivu, bude dělat naschvály a bude pro ostatní ve třídě dobřej, tím si **zvýšuje sám sebevědomí** a ostatní ho pak respektují. “*

Výchova rodičů, která odráží hodnoty dnešní doby, je nedostatečná a zanedbaná. Hlavním úkolem rodičů je výchova jejich dětí a předávání vzorů chování a hodnot jejich dětem. V případě, že se rodiče svých agresivních potomků zastávají, negativním

způsobem tak ovlivňují problematické situace ve škole. Samotní rodiče si učitelů neváží a na kritiku svých dětí reagují mnohdy útokem a výhružkami.

*„Dnešní **výchova** rodičů je asi jeden z největších vlivů, když si to ty rodiče neošéfují a pak toho sígra bráněj, kór když to jsou vysoce postavený lidi, co maj peníze nebo jsou na radnici nebo někde. Můžou té škole nedat žádné peníze, ty jsou pak pod tlakem a nemůžou nic dělat s tím žákem a musí dělat něco s tím učitelem.“*

*„Já myslím, že děti jsou čím dál tím víc nezvladatelný. Když jsme byli malý my, tak to tak hrozný nebylo. Je to vina jejich **rodičů**, kteří svý děti zanaedbávaj a nevěnujou jim tolik času.“*

*„Je potřeba říct, že učitel má problémy nejen se žákama, ale může mít **problémy s rodičema**, pokud narazí na nějaký špatný žáky a musí jednat s jeho rodičema, který jsou na straně svýho dítěte.“*

*„Taky tím že dřív prostě **rodiče** stály na straně učitelů. Ted' jim za to nikdo nemusí nic udělat, dřív přišli domů, učitel to řekl a doma dostali výprask a ty děti si to už nedovolily.“*

*„Myslím si taky, že je mnohem těžší vystupovat jako učitel proti žákovi a tvrdit, že ten žák mě šikanuje, protože ten žák mnohem výhodnější pozici, kór když má horší známky a **rodiče**, kteří na něj tlačej, tak ty mu spíš uvěřej, že ten učitel si na něj zased, než když profesor bude tvrdit, že ten žák ho v hodinách neustále vyrušuje. Ačkoli se za něj třeba postaví celej učitelskej sbor, že to dělá všude, včetně pana ředitele, tak rodiče si prosadí svou a budou škole vyhrožovat.“*

Dalším pojmem kategorie je **autorita učitele**, která může ovlivnit skutečnost, že se vyučující stane obětí svých žáků. Nízká autorita dle studentů nahrává potencionálním útočníkům a staví tak učitele do nevýhodně pozice. Učitel si musí umět zjednat pořádek, nepouštět si své studenty k tělu a jasně určit hranice, které žáci svých chováním nesmí překročit.

*„Učitel si za to někdy může sám, když si ty žáky **pustí moc k tělu** a nejdřív je to i pro něho sranda, stane se to dvakrát třikrát, pak mu to přeteče přes hlavu a pak už to nezvládá, cítí se šikanovaný tak je to jeho chyba, že to nechal takhle plout.“*

*„Lepší je **udělat si autoritu větší** a pak trochu slevit než naopak, pak už se to dělá hodně těžko.“*

*„Já si právě myslím to, že je to částečně i jeho chyba, že se k němu takhle chovaj, že je měl směřovat k nějakému chování. **Měl si udělat autoritu už na začátku.**“*

*„Určitě by si měl zjednat pořádek sám. A když si ho zjednám a nastavím si tu laťku, tak se to podle mě tolik nestává jako ty učitelé, když se chovaj jako kamarádi a snaží se se všema vyrovnávat, potom si s nima začnou ty děcka i tykat, tak tam si myslím, že tam už teda **ztrácí fakt tu autoritu.**“*

Následující kategorie je opět spojena s osobností učitele. Pokud se učitel jakým-koli způsobem vymyká normálu, je velká pravděpodobnost, že si ho studenti vyberou za oběť svých vtípků. **Výstředním vzhledem a oblékáním** dává učitel studentům mnoho příležitostí a podnětů k posměškům. Svým oblečením z učitele vyzařuje jeho osobnost a s tím spojená autorita.

„I samotnej vzhled může vést k těm posměškům, třeba někdo má velkej nos tak se mu smějí a tak. Divně mluví.“

*„Na mě třeba obzvlášť u těch žen hodně působí, **jak se oblíkaj.** Když přijde do třídy paní, která je oblečená jak na diskotéku a někdy i hůř tak z ní respekt teda nemám, ta si o posměšky přímo říká.“*

*„Nebo jako **víla někde z lesa** a ještě se usmívá, jak když měla ty nesprávné houbičky, tak na mě jistě nebude působit tolik autoritativně a jistě z ní nebudu mít takovej respekt, jako když do třídy přijde paní v **černých kalhotách s halenkou a bude mít strohej výraz.** Jo jasně budu se jí bát, ale to je podle mě u toho učitele důležitý, protože strach budí respekt. To při hodině ani nepípnu.“*

*„**Oblíkání** je hrozně důležitý, takže když nějakým způsobem jako **vybočuje z toho normálu,** je to špatně.“*

*„Já si myslím, že i když profesor je jakoby **starší a třeba i senilní,** tak je to snazší si z něho dělat srandu a může to jít až k tý šikaně.“*

Posledním pojmem jsou **zkušenosti učitele**, které jsou jistou prevencí před možnými útoky. Zkušený učitelé si dle studentů umí ve třídě zjednat pořádek, vědí, jak mají k žákům přistupovat a mají již přirozenou autoritu. Učitel ve středním věku má nejmenší pravděpodobnost, že se stane obětí, protože z něho vyzařuje sebevědomí, má zkušenosti a na druhé straně se mu studenti nemohou posmívat kvůli vyššímu věku. Složitější situace je u učitelů, kteří jsou již starší a mají jen pár let do důchodu. V některých přípa-

dech se mohou stát obětí žáků, protože jejich reakce mohou být stářím pomalejší, ale na druhé straně studenti i těmto učitelům chovají úctu a považují je za přirozené autority.

*„Mně přijde, že na **mladý a na starý se útočí líp** než na ty ve středním věku kolem 40 nebo 45. Lze udělat snadněji šikanu na ně než na ty ve středním věku.“*

*„Zkoušejí, co ten učitel vydrží, pak se to stupňuje, když si to nechá líbit poprvé a pak se to stupňuje, co ten učitel vydrží. **Když učí delší dobu, má zkušenosti** a ví, jak si s provokacema poradit.“*

*„Já bych řekl že se ke **starším chováme víc s úctou**, když mají úctyhodný věk máme k nim odstup, něco si k nim nedovolíme. I když na druhé straně, když je někdo hodně starší třeba před důchodem tak právě ty lidi mívají víc sklony k té šikaně. Člověk tolik neslyší, není tak obratnej a snadno se stane terčem posměšků žáků. Mladý učitel zase neví, jak na to, jak vlastně přistupovat k tolika žákům, oni pak dělají bordel a to mu vlastně zabraňuje dělat jeho práci. Takovej **střed je asi nejlepší**, protože ti učitelé si víc věří.“*

*„Ale tak zase třeba ty **starší učitele už mají zajatej systém**, už jsou na to zvyklí a **vědí, jak na to reagovat**. Takže si myslím, že ty už jsou spíš tak jako obrněný těma létama. Že i když třeba ten profesor nás v tý hodině nezaujme, i když ty písemky můžeme psát v klidu se sešitem na stole, tak přesto nikdo nemá potřebu ho šikanovat a máme ho spíš třeba i jako rádi a že to je tak jako roztomilý.“*

*„Ten učitel přece jenom **má nějaký zkušenosti** a ví jak to v tý společnosti chodí a asi i ten učitel, kterej je šikanovanej, tak.... nechci dávat za vinu teda něco jemu....ale asi i on, v něm něco bude špatně. Protože něco muselo dát příčinu tomu, aby ho ty žáci začali šikanovat. Jde o to, jak na nás bude působit.“*

3.4.5 Kategorie č. 5 - co se stane po odhalení šikany učitele aneb jaké to může mít následky

pojmy	dimenzionální rozsah
syndrom vyhoření	nevyhnutelný
psychické problémy	závažné
prestiž školy	špatná

Ústředním pojmem kategorie je jednoznačně **syndrom vyhoření**, který postihne učitele, kteří jsou šikanováni svými studenty. Učitel změní svůj přístup ke všem žákům,

bude mít negativní přístup k jeho profesi a radši učitelství zcela opustí. Nebude mít pocit, že jako učitel ovlivní hodnoty a přístup žáků. Bude rezignovat na další práci s mladými lidmi.

*„V tomhle případě ho postihne **syndrom vyhoření**, deprese, může i skončit na psychiatrii na práškách tím pádem má zkažený celý zbytek života.“*

*„Třeba i takovej ten pocit, že ten učitel už dál **nebude chtít učit**. Pro ty mladší učitele to je horší, protože ty ještě nevidíš ty výsledky za sebou a asi když někdo bude šikanovat právě učitele, kterej vyšel z vejšky a začal teprve učit, tak on se po prvním roce dvou může z toho sesypat a říct, že už to dělat vlastně nebude, ale ten starší ten už vlastně říká, áááale vždyť už jsem odučil takových děcek a teďka dělej tohleto, teďka jsou úspěšný, takže ten to nebude asi si tak brát srdci.“*

*„**Syndrom vyhoření** je asi jasným důsledkem. Začne tu **práci nenávidět**. Změní svůj přístup k dětem nejen v té třídě, ale i v jiných třídách.“*

*„Bude chtít **přestat učit**, **nebude chtít dál pracovat s dětma a mládeží**.“*

*„Třeba můj děda učil celý život, ke konci své kariéry dělal ředitele na zvláštní škole a ten když vidím jakou **má averzi** dneska vůči dětem, tak si myslím, že zažil asi dost drsný případy na té zvláštní škole, protože když jsem tam za ním občas jel tak to byl docela drsnej zážitek být tam jenom přes přestávku.“*

Šikanovaný učitel bude mít závažné **psychické problémy**. Šikana ovlivní celý jeho život, osobní vztahy budou narušeny a v tragických případech může učitel spáchat sebevraždu. Učitel se může v závažných případech šikany bát o svůj život z důvodu možné pomsty viníků, kteří byli za šikanu jeho osoby potrestáni.

*„No třeba když ty, kteří ho šikanují, vyloučí ze školy, tak se budou chtít tomu učiteli, který je prásknul pomstít. Ten učitel **se** jich bude **bát**, i když už v té škole nebudou, ale oni si ho můžou kdekoli najít.“*

*„Já si myslím, že to může vést i k **sebevraždě**, například tady v našich poměrech ne, ale někde prostě ve větších městech, kde ten učitel má těch žáků prostě ještě víc, musí toho snášet ještě víc. Určitě je to možný, já si myslím, že jo.“*

*„To může kompletně ovlivnit jeho život. Vztahy v rodině a tak. **Naruší to jeho vnitřní infrastrukturu**.“*

*„Já vím, že na škole paní učitelku šikanovali a ta skončila v blázinci, **musela se léčit**.“*

*„Moje spolužačka šikanovala v páté třídě na základce třídní učitelku. Ta učitelka se z toho **zhroutila** a odešla ze školy a doted'ka neučí.“*

Posledním pojmem je **prestiž školy**. Reputace dané školy je narušena a na školu nebudou chtít nastoupit noví učitelé a ani žáci. Každá negativní informace o škole ohrožuje její existenci, protože rodiče chtějí, aby jejich potomci studovali na školách s dobrými referencemi.

*„Určitě to **odpírá i prestiž té školy**. Když se provalí třeba v televizi že u nás na gymnáziu byli šikanovaný učitelé, tak pochybuju že tu bude tolik zájemců o studium.“*

*„V té škole to bude asi pořád. Jednou se tam šikanovalo a to prostě nezmizí. To máte tak, tady se něco řekne a každé to ví hnedka, v té škole se to strašně rychle nese a všechno tady prostě zůstává a prostě se to někde může vytáhnout, a vzpomenou si na to ty děcka, že tady někdo takovej byl, všechno se tam prostě ukládá, ta škola má nějakou **atmosféru** a prostě už je poznamenaná. I ty profesori si mezi sebou říkaj všechno možný. Obrněj se, udělej si změny v přístupu k žákům, aby se jim to nestalo taky.“*

*„Jakákoli šikana zhorší **reputaci** té školy. Noví učitelé nebudou chtít jít na školu, kde žáci šikanují své učitele.“*

3.5 Shrnutí zjištěných dat

Cílem výzkumného šetření bylo odpovědět na výzkumné otázky a splnit výzkumný cíl. Na základě metody ohniskových skupin byla posbírána potřebná data.

První výzkumná otázka pojednávala o vnímání profese učitele studenty. Kategorie č. 1 shrnuje základní pojmy spojené s touto otázkou. Ústředním pojmem kategorie je narůstající neúcta a ignorace učitelů. Žáky studium nezajímá a učitelé dávají svůj zájem zřetelně najevo. Stres a zodpovědnost související s učitelskou profesí jsou ve srovnání s jinými profesemi nadměrné. Učitelé jsou zodpovědní za znalosti žáků, kteří mají k učení většinou negativní přístup. Stres je každodenní součástí života učitelů, kteří jsou frustrováni, protože jejich představy o učitelské profesi narážejí na odlišnou realitu. Pravomoc učitelé nemají v podstatě žádnou. Proti drzosti studentů se nemají jak bránit. Platy učitelů jsou v porovnání s náplní jejich práce a požadavky, které jsou na ně kladeny nízké.

Druhá otázka zjišťující ideální osobnost učitele byla rozebrána v kategorii č. 2. Autorita učitele byla pojmem, který se ve všech diskuzích objevoval nejčastěji. Přiroze-

ná autorita zajistí učiteli respekt a úctu žáků. Objektivnost a spravedlivý přístup ke všem žákům jsou nedílnou součástí přirozené autority učitele. Učitel může být autoritou jedi- ně v případě, že má všeobecný přehled a hluboké znalosti v oborech, které vyučuje. Po- kud studentům předává informace chaoticky a sám se v oboru neorientuje, snižuje tím svou autoritu. Autorita však nesouvisí pouze s přísným přístupem, ale učitel musí proje- vit i snahu porozumět studentům, najít si k nim cestu a být jim i kamarádem. Přestože je učitel studentům nadřazen, měl by mít pro ně i pochopení. Neméně důležité je, aby uči- tel vykonával svou profesi s láskou a zájmem. Učitel, který učí s odporem pro studenty, není žádnou inspirací a vzorem. Jediné co od něho odkoukají je negativní přístup k danému předmětu.

Třetí výzkumná otázka hledala odpověď na podoby šikany učitele. Kategorie č. 3 zjišťovala míru závažnosti nejčastěji zmiňovaných projevů. Natáčení na mobilní tele- fon, hádky s učitelem a rušení výuky jsou dle studentů středně závažnými projevy šika- ny, protože je občas sporné, zda se skutečně jedná o šikanu nebo pouze drzost a nedoro- zumění s učitelem. Jednohlasně se studenti shodují na vysoké závažnosti fyzických na- padení učitelem.

Jaké příčiny má šikana učitele zjišťovala čtvrtá výzkumná otázka. Kategorie č. 4 obsahuje pojem sebevědomí žáků, které v dnešní době narůstá, a studenti se nezdráhají bavit se při hodině na účet učitele. Studenti se nudí, chtějí se zabavit a získat pozornost svých spolužáků, a proto se někteří rozhodnu zesměšňovat své slabší učitele. Výchova rodičů je nedostatečná a odráží stav dnešní společnosti a hodnot, které lidé uznávají. Rodiče se za každou cenu zastávají svých potomků a chrání je před možným potrestá- ním ze strany školy. Učitel je tak bezbranný i proti rodičům, kteří mnohdy vidí jako viníka právě učitele. Pokud má učitel nízkou autoritu a není schopen si zajistit ve třídě pořádek, stane se dle studentů snadno obětí svých studentů. Učitelé by sice měli být ke studentům přátelští, ale musejí si zachovat profesionální odstup od svých studentů a ukázat, že jsou oni nadřizení a studenti je mají respektovat. Výstřední vzhled a extrava- gantní oblékání snižují autoritu učitele. Studenti nevnímají jako autoritu učitele, který vybočuje od normálu a je svým studentům spíše pro smích. Zkušenosti učitele jsou ne- smírně důležité a jsou jistou prevencí před možnými útoky. S věkem si učitel získá u studentů přirozený respekt a úctu. Mladí učitelé se snaží být se studenty zadobře a tím sami podkopávají svoji autoritu.

Následky šikany učitele řešila poslední výzkumná otázka. V kategorii č. 5 byl stěžejním pojmem syndrom vyhoření, který postihne učitele, kteří jsou znechucení cho-

váním a hodnotami dnešních studentů. Šikanovaný učitel ztrácí veškeré iluze o učitelském poslání a raději přestane učit a zcela změní svou profesi. Se syndromem vyhoření úzce souvisí závažné psychické problémy, které mohou vést v tragických případech až k sebevraždě učitele. Učitel však není jediný, který je šikanou postížen. Škola, ve které se projeví šikana učitele, si pokazí svou pověst, což může být i důvod, proč šikanu učitelů přehlídí. Studenti nebudou chtít studovat na škole, která má špatnou reputaci a učitelé budou mít obavy na takové škole učit.

Výzkumným cílem bylo najít odpověď na otázku, zda osobnost učitele souvisí s předpokladem, že se stane obětí napadení svých studentů. Zcela zásadním pojmem byla autorita učitele, která musí být dle studentů přirozená, jediné přirozená autorita je schopna získat si respekt studentů a udržet při hodinách pořádek. Učitel však svou autoritu může nevědomky i podřývat. Extravagantní až nevhodný způsob oblékání je na škodu a dává studentům záminku, aby se jeho vzhledu posmívali. Nezbytná je i odbornost a zdravé sebevědomí, které musí z učitele vyzařovat. Studenti mají úctu k učitelům, kteří jim mohou být vzorem a kterých si pro jejich znalosti váží. Učitel nesmí dát studentům důvod k zesměšnění jeho osoby. Spravedlivý a objektivní přístup ke všem žákům je považován za samozřejmý.

Závěr

V současné době dle zprávy České školní inspekce narůstá agresivní chování již u dětí v mateřských školách, kde učitelky musí řešit projevy šikany a negativního chování⁶. Šikana učitelů je dle odborníků zapříčiněna učiteli i žáky. „*U žáků hraje velkou roli devalvace hodnot a na straně učitelů nedostatečná osobní a profesní vybavenost.*“ (Francová, Mitrová a Tůmová, 2010, s. 14).

Ve své práci bakalářské práci jsem se pokusila zodpovědět na otázku, zda existuje spojitost mezi osobností učitele a jeho možným napadením ze strany studentů. Dle studentů středních škol je možné šikaně předejít, pokud učitel působí jako přirozená autorita a má dostatečné zkušenosti ve své profesi. Studenti oceňují učitele, který je přísný, umí jim látku zřetelně vysvětlit a stává se pro ně vzorem, kterého si mohou vážit a respektovat. Učitelé, kteří jsou příliš shovívaví a snaží se být spíše jejich kamarádem než učitelem, si autoritu nemohou získat, protože sami snižují svou vážnost.

Výzkum je samozřejmě ovlivněn věkem studentů, kteří na problematiku pohlíží objektivně a s jistým odstupem. Sami se většinou s nějakými projevy šikany učitele setkali a uznávají, že když byli mladší, ani si neuvědomovali, že se o šikanu jedná. Nyní však šikanu jednohlasně odsuzují, ale na vině dle nich není pouze agresor, ale také i sám učitel, který má tendenci se se studenty přátelit, zesměšňuje sám sebe a podkopává tak svou autoritu. Pokud je dle studentů učitel přirozená autorita a silná osobnost, stává se pro studenty vzorem a nikdo si nedovolí ho žádným způsobem ponižovat. Věk, pohlaví či délka praxe učitele tak mají až druhořadý vliv na možnost, zda se učitel stane obětí svých studentů.

6 Učitelky ve školkách čelí agresivitě dětí, šikaně či kouření. Novinky [online]. 2012 [cit. 2012-10-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/256559-ucitelky-ve-skolkach-celi-agresivite-deti-sikane-ci-koureni.html>

Použitá literatura

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

BENDL, Stanislav. *Šikanovaný učitel a možnosti jeho ochrany prostřednictvím profesní přípravy*. In: WIEGEROVÁ, Adriana. *Premeny univerzitného vzdelávania*. Univerzita Komenského v Bratislavě, 2010, s. 43 - 60.

ČECH, Tomáš. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 258 s. Škola a zdraví 21. ISBN 978-80-210-5448-6.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8.

FRANCOVÁ, Magdaléna, MITROVÁ, Jana, TŮMOVÁ, Anna. *Šikana učitelů. Návrh řešení problému v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2010. 88 s.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido , 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8.

KOHOUTEK, Rudolf. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: CERM, 1996. 184 s. ISBN 80-85867-94-X.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Ikar, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Život s deprivanty. Zlo na každý den*. Praha: Galén, 2001. 390 s. ISBN 80-7262-088-6.

KRATZ, Hans-Jürgen. *Mobbing : jak ho rozpoznat a jak mu čelit*. Praha: Management Press, 2005. 131 s. ISBN 80-7261-127-5.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004. 155 s. ISBN 80-7178-965-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agrese a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovic: Albert, 2001. 99 s. ISBN 80-85834-77-4.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. 171 s. ISBN 8024707381.

PRŮCHA, Jan. *Učitel. Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. 154 s. ISBN 80-7178-621-7.

PRUNNER, Pavel. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003. 147 s. ISBN 80-7082-979-6.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana. Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu-postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno Boskovice: Sdružení Podané ruce: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

TOMÁŠEK, J. *Učitel jako oběť násilí-poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách*. Pedagogika, 2008, 58, 4, s. 379-391. ISSN 0031-3815.

TŮMOVÁ, Anna, KUNCOVÁ, Helena, MITROVÁ, Jana, FRANCOVÁ, Magdaléna. *Šikana učitelů-Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. 92 s.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

VALÍŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

VEČERKA, Kazimír [et al.]. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 129 s. ISBN 978-80-7338-079-3.

Internetové zdroje

ARABADŽIEV, Sáva. *Šikana na učitelích*. Učitelské noviny [online]. 2011, č. 6 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5738&-PHPSESSID=ca841f879e74ca78b8561b46b810e060>

Učitelky ve školkách čelí agresivitě dětí, šikaně či kouření. *Novinky* [online]. 2012 [cit. 2012-10-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/256559-ucitelky-ve-skolkach-celi-agresivite-deti-sikane-ci-koureni.html>

VOTRUBOVÁ, Andrea. *Učitel? Nakopat a natočit!*. Instinkt [online]. 2010, č. 12 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z: http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/tema/ucitel-nakopat-a-natocit_25055.html

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam otázek pro diskuzi se studenty

1. **Jak studenti vnímají profesi učitele** - chtěli byste sami učit? Proč ano, proč ne? Je učitelská profese společností dostatečně oceněna, je to prestižní profese? Jsou platy učitelů dostatečné platy? Je to náročná práce? Mají učitelé dostatečné pravomoci?
2. **Jakou osobnost by měl mít učitel podle studentů?** Jakou osobnost by neměl mít? Jací jsou převážně vaši učitelé? Jak si učitel může získat autoritu studentů? Získá si autoritu tím, že bude u studentů oblíben?
3. **Jaké podoby může mít dle studentů šikana namířená proti učiteli?** Jak vypadá fyzická a psychická šikana? Kde je hranice mezi šikanou a vzdorem učiteli - je to pomlouvání, natáčení na mobil, schovávání učitelových věcí, přerušování učitele ve výkladu, bojkotování výuky atd.?
4. **Jaké jsou dle studentů příčiny šikany učitele?** Co vede studenty k šikaně učitele? Může být na vině samotný učitel? Proč by se mohl stát obětí? Může mít vliv délka praxe, věk, pohlaví?
5. **Jaké může mít dle studentů tento druh šikany následky?** Jaké jsou důsledky pro učitele? Jakým způsobem může šikana učitele narušit atmosféru ve třídě, škole? Jak pohlíží společnost na takového učitele - jak byste na něho pohlíželi vy?
6. **Jaké mají studenti zkušenosti se šikanou učitelů?** Jak škola reagovala? Jak reagovali ostatní spolužáci?

Příloha č. 2: Přepis diskuze č. 1.

V níže uvedených přepisech jsou vymazána příjmení učitelů, která byla během diskuze zmíněna a taktéž jsou vymazány názvy měst, aby nebylo možné identifikovat školy, na nichž byly diskuze prováděny.

Jak vnímáte profesi učitele? Chtěl by někdo z vás v budoucnu učit?

Informant 1: Možná jo. Chci se hlásit na pedagogickou fakultu.

Informantka 1: Já asi taky.

Proč byste chtěli učit, co vás k tomu vede?

Informantka 1: Baví mě pedagogika a předávání informací. Takže bych chtěla pracovat s dětma, s těma žákama.

Informant 1: Já bych to jako povolání celkem bral.

Máte pocit, že je profese učitele oceňovaná společností?

Informant 1: Ne, to vůbec není.

Informant 2: Oceňovaný to není, učitel už není co dřív.

Je něco, co by vás odradilo od toho jít učit?

Informantka 1: Mně by od toho, abych učila, odradila neúcta, bezmocnost, protože učitelé jsou na tom docela bídně. Ten plat učitelů je mizernej na to, že mají vysokou školu.

Informant 1: Kdyby platy byly lepší tak bych do toho šel bez váhání.

Informantka 1: Jo. Ty platy by to mohly změnit i u mě.

Informantka 2: Když to vezmu obecné povědomí o učitelích je spíš špatný, rodiče se radši zastanou svých dětí, než aby hledali pravou příčinu sporu. Ignorují rady učitele a myslí si svoje. Dřív si lidi učitelů vážili, ale teď tomu tak vůbec není.

Ostatní když nechcete být učitelé, tak proč byste nechtěli učit?

Informantka 3: Mamka je učitelka v mateřské školce. Mně se to zdá hrozně složitý a je to velká zodpovědnost, hlavně ještě v té školce, protože když vidím, jaké děti tam chodí a vůbec skoro nic neumí a musí je tam vychovávat od začátku. Neumí třeba chodit ani na záchod. To mi přijde docela strašný. Hlavně u těch rodičů, který o ty děti nedbají, neučej je to, co by měli. Takže proto bych asi nechtěla.

Ještě někdo proč by nechtěl učit a má k tomu důvod?

Informantka 4: Já bych určitě souhlasila s Gabčou s tím, že to porovnávám, jakou třídu jsem měla na základní škole a že na základní škole jsme měli ve třídě fakt čísla, co oni byli schopný provést. Učitelka kolikrát nevěděla, co s nima má dělat, jak je zkrátit, pravomoc na to nemá vlastně žádnou. Takže já bych neučila ani náhodou a to kvůli těm dětem, že jsou horší a horší.

Myslíte si, že jsou učitelé platy adekvátní, k tomu jakou mají podle vás učitelé zodpovědnost?

Informant 2: Tak oni jsou teda platy obecně nízký.

Informantka 5: K tomu, že učitel má zodpovědnost za ty děti. Tak je to mizerný.

Informantka 2: Platy jsou malý, protože ta práce je psychicky náročná, máte vystudovanou školu a máte zodpovědnost.

Myslíte si, že učitelé mají dostatečné pravomoce? Mají se jak bránit?

Informantka 1: Určitě nemají. Vůči těm dětem nemůže nic, kdyby na něj byly drzí, nemá v ruce žádný karty.

Informant 1: On nemůže prakticky nic, podle mě. Jediné co takhle můžou, je dát poznámku nebo důtky a v podstatě ty děti si z toho dneska nic nedělají, protože dneska jim za to rodiče doma nic neřeknou.

Informantka 3: Nemají, dřív měli výhrůžku toho trestu a teď už vlastně nic.

Informant 2: Myslím, že učitelé mají hodně velkou pravomoc. Teď to vezmu na sebe. Když třeba u nějakého mistra zlobím tak mě může každou hodinu vyvolávat, může mě nechat propadnout nebo mě vyhodit. Tím pádem půjdu na nějakou automobilku a budu mít celý život zkažený. Myslím, že má pravomoc velikou, že pokud není vyloženě hloupej tak si toho žáka dokáže vždycky zkrotit tak, jak potřebuje.

Informantka 3: To bych ale řekla, že to tak není a proti tomu se můžeš bránit. Chování by neměl trestat. Tohle je skrz známky a vědomosti a ne že zlobíš.

Informant 2: No jasně, ale pochybuju, že v části nedají za pravdu tomu učiteli v tom zkoušení. No tak prostě, že nic neumí, prostě zlobí tak ho vyvolá, dá mu za pět, další hodinu zase.

Informantka 3: Kdyby věděl, že bude zlobit, tak se bude učit a nenechá si ty pětky nasázet. Pak kdyby se naučil a mohl by zlobit a ten učitel by na něj neměl zase nic. Jak bys v tomhle chtěl ovlivňovat ty na automobilce? Tady tě učitel třeba za trest může poslat na automobilku, ale co bys dělal s těma na automobilce.

Informant 2: Když tam zlobí tak je třeba vyhodit-nebo je poslat na nižší stupeň vzdělání.

Informant 1: Jde o to, jestli jim to bude vadit.

Informant 2: Tak když jim to nebude vadit, tak je to jejich problém.

Informantka 1: Ze školy je vyhazovat nebudou, protože z nich mají peníze.

Teď přejdeme k osobnosti učitele. Jaký vlastnosti by měl mít a jaký ne?

Informantka 3: Určitě by to měla být autorita, ale zase ne nějak aby si autoritu získával tím, že by řval, ale spíš domluvou a podle toho jak se děti budou chovat tak on bude k nim přistupovat.

Informantka 4: To co učí, aby o tom měl hodně informací. Protože když přijdeme k učiteli a on řekne já nevím... Chápu, že je toho hrozně moc, že člověk nemůže vědět všechno, ale nemůže každou hodinu říkat já nevím. Měl by ty hodiny připravovat. Jsou učitelé, kteří chodí na ty hodiny, že sami nevědí.

Informantka 1: Dostatečně připravenej dopředu, aby věděl, co s náma probírat.

Informantka 6: Mělo by je to bavit to učení, potom když je to nebaví tak to nebaví ani nás. Měl by ten předmět být na pochopení.

Informantka 3: Tak určitě si učitele vážím za ty jeho vědomosti, které má, za to že to s náma zvládá tak jak to zvládá, teda když to umí zvládnout. Že to učitel umí podat tak aby se to dalo snést, dalo se to vydržet v té hodině.

Informantka 1: Aby byli tolerantní, aby to pochopili i ti co jim to nejde.

Informant 2: Dávat nám dobrý rady do života, nějakou nadstavbu, co se nedozvíme z knížek.

Informantka 2: Měl by být i takovým vzorem, morálním příkladem i v soukromém životě.

Informant 2: Nevím, jestli by se mělo soukromý tahat do školy. Zase když to porovnám s fotbalem, tak nemám rád, když někdo chování na hřišti pak přisuzuje tomu člověku i venku. To samé si myslím, že platí i ve škole. Že to jak se ten člověk chová ve škole. Nemají se vztahy tahat do bussinesu, to mi přijde to samý.

Informantka 2: Je to blbý, když tě má učit někdo, kdo bere drogy nebo je alkoholik, protože nějakým způsobem to do té školy donese.

Informant 2: Pro mě je důležitý, že mi neublíží fyzicky ani psychicky, to je pro mě důležitý a nezajímá mě, co dělá ve svém volném čase.

Informantka 2: Proč já bych měla poslouchat člověka, který se chová takhle blbě?

Informant 2: Protože je to tvůj učitel, který učí ten předmět, a pokud ho učí dobře tak ti pak něco dá. To je jako proč bys měla poslouchat šéfa v nějaké firmě, když bere drogy. To je to samé, to ti do toho taky nezasahuje, to ti může být úplně fuk. Hlavní je, že je dobru a když to do toho nezasahuje, je jedno co dělá ve svém volném čase. To je jako když si učitel řekne, proč bych měl učit někoho, kdo má kudrnatý vlasy. To je to samý.

Informantka 2: To nemáš. Vem si, jak ti to ovlivňuje tu osobnost, nemůžeš jen tak udělat velkou tlustou čáru. Kolik lidí to dokáže? To nejde, abys dělal to, co děláš, vždyť to k tobě patří to, co děláš. Nemůžeš to oddělit tlustou čarou. Děláš něco, co máš rád s tím, že to k tobě patří.

Myslíte si, že si učitel získá autoritu tím, že bude u žáků oblíben?

Informant 1: Asi něco mezi. Jako měl by nám dát najevo, že je nad náma, ale přátelskej by měl určitě být.

Informantka 2: Nebo ta učitele povaha, jak se chová k žákům-to na to má určitě vliv. Sice by měl být přísněj, ale měl by být i trochu kamarád a přistupovat k žákům individuálně ale aby bylo vidět, že je nad náma postaveněj.

Informantka 3: Ale jo když si to zasloužíme tak proč ne. Ale neřvat bezdůvodně.

Ted' bych přešla k šikaně. Jaké podoby by podle vás mohla mít šikana učitele? Co byste zařadili do psychické a fyzické šikany? Co je podle vás šikana a co není?

Informant 2: Kybernetická šikana jako různé zesměšňování na těch stránkách jako je FB.

Informantka 4: Když toho učitele někdo natáčí a pak to dá třeba na internet. Nebo třeba kdybysme pomlouvali učitele mezi kolegama, vymýšleli by si.

Informantka 5: Kdyby to co o něm říkám, ale byla pravda, tak to si spíš stěžujeme, to je klasický.

Informant 1: To pomlouvání je snad i trestný čin. Nebo lepení lístečků na záda. Je to sranda, ale šikana.

Informantka 3: Některý učitel může být šikanovanej a ani si to neuvědomí.

Brali byste jako šikanu přerušování učitele ve výkladu?

Informantka 1: Určitě to taky.

Informantka 6: Vyloženě kdybysme bojkotovali tu výuku, to je šikana.

Informantka 3: Nebo když je třeba novejš, tak to bojkotování té výuky je taková tenká hranice. Protože ten učitel se směje taky. Takže když je to humor při té hodině tak jo, nějaká vtipná poznámka, ale když budeme všichni sedět a jako že nebudeme poslouchat tak to šikana je.

Jaké jsou podle vás příčiny šikany, co vede žáky k tomu aby šikanovali učitele?

Informant 2: Nezájem o ten daněj předmět, nuda, učitel nemá autoritu, snaží se být hodně drsnej, všichni to berou jako samozřejmost, nižší inteligence žáků.

Informantka 4: Je to i o dnešních hodnotách lidí a společnosti celkově.

Informantka 1: Sebevědomí těch žáků roste určitě. Učitel nemá nad nima žádnou přímou moc, třeba na té základce, tam maximálně propadneš, ale nevyhodí tě.

Informantka 2: Může to být i výchovou těch dětí.

Informant 2: Dnešní výchova rodičů je asi jeden z největších vlivů, když si to ty rodiče neosěfujou a pak toho sígra bráněj, kór když to jsou vysoce postavený lidi, co maj pení-

ze nebo jsou na radnici nebo někde. Můžou té škole nedat žádné peníze, ty jsou pak pod tlakem a nemůžou nic dělat s tím žákem a musí dělat něco s tím učitelem.

Může za to i ten učitel, že se stane terčem šikany? Může si za to sám? Nebo za to může jen ten žák?

Informantka 6: Učitel si za to někdy může sám, když si ty žáky pustí moc k tělu a nejdřív je to i pro něho sranda, stane se to dvakrát třikrát, pak mu to přeteče přes hlavu a pak už to nezvládá, cítí se šikanovaný, tak je to jeho chyba, že to nechal takhle plout, že to nechytil dřív.

Informantka 2: Lepší je udělat si autoritu větší a pak trochu slevit než naopak, pak už se to dělá hodně těžko.

Máte pocit, že na to, jestli se stane učitel obětí šikany má vliv to, jestli je to učitel nebo učitelka?

Informantka 2: Určitě. Kluci když jsou vyšší a jestli je to mladá učitelka, tak se hned cítí silnější a dovolí si víc.

Informant 2: To zas taky není pravda.

Informantka 2: Já mám zase vyzkoušený, že je.

Informant 2: My jsme na základce měli starou paní, byla maličká 150 cm a ta si to zase dokázala zařídit tak, že celá škola se před ní klepala. Tak to byla osobnost. Když si vezmeš třeba paní profesorku M, která je velká a má tu autoritu trošku větší. Každý si to může zařídit sám.

Informant 1: Vzhled k tomu může a nemusí hodně přispívat.

Informantka 3: Vzhled hodně přispívá, když je vysoká, může mít větší autoritu.

Informantka 5: Je rozdíl, jestli když nejsi osobnost, jestli se pustíš do nějaké diskuze nebo hádky s učitelem nebo učitelkou. Třeba někdo se víc cítí rozdílně, pokud je to chlap nebo ženská a plus s tím jak vypadá.

Informantka 6: Tak když si vezmete, jak jsme se S smáli a on si nás tou osobností získal. Ten první dojem.

Informant 1: Jak on si nás získal?

Informantka 6: Měl bys uznat, že je to hrozně chytřej člověk, teď dostal grant.

Informant 1: Já neříkám, že není chytřej, ale zároveň jsem si od prváku nenapsal ani čárku, na základce jsme toho měli 4x víc.

Informantka 5: Jsou lidi, který ten předmět baví, jsou lidi, který to uchvátí jako téma.

Informantka 6: Tak když si to tak vezmeš on je ten typickej příklad je malej, není hezkej. Tak když si to tak vezmeš, šikanovali jsme ho nějak? Provokovali jsme ho nějak, dělali jsme bordel? Já si myslím, že ne.

Máte pocit, že může mít vliv délka praxe? Jestli mu je 25 nebo 55 let.

Informantka 5: Může to tam hrát roli.

Informant 2: Mně přijde, že na mladý a na starý se útočí líp než na ty ve středním věku kolem 40 nebo 45. Lze udělat snadněji šikanu na ně než na ty ve středním věku.

Informantka 4: Je pravda, že když jsou starý, že mají hodně zkušeností.

Informant 1: Starý nejsou většinou nemotivovaný jako ty mladý.

Dobře teď kdybychom přešli k následkům. Jaké následky může mít šikana pro toho učitele?

Informantka 3: Bude chtít přestat učit, nebude chtít dál pracovat s dětma a mládeží.

Informantka 2: V tomhle případě ho postihne syndrom vyhoření, deprese, může i skončit na psychiatrii na práškách, tím pádem má zkažený celý zbytek života.

Informant 1: Nebo získá zkušenosti a může přejít na jinou školu. Takže se tím může poučit a přistupovat k těm dětem jinak.

Informantka 6: Celkově ty učitelé žijí pořád ve stresu, když mají mluvit před 30 lidma tak je to těžký.

Informant 1: Záleží na té osobnosti, jak si to uděláš, když jsi osobnost, tak ti to ti žáci dlabou z ruky. Je pravda, že by asi neměl učit člověk, kterej se bojí, to by asi neměl. Záleží na té osobnosti, je to velmi individuální.

Informantka 4: Mně přijde, že výběr toho povolání by měl dělat člověk z lásky k tomu učení, teď lidi, který se nedostanou někam jinam třeba, jako jsou medicíny nebo ekonomky, tak skončí jako učitelé. Což je špatně. Pan H byl skvělej učitel na fyziku, sice jako drsnej ale byl skvělej, nám říkal, že chtěl od malička učit a prostě je vidět, že ho to baví s těma žákama, že chce, aby tomu rozuměli. Zároveň zase na základce byli 2 nebo 3 učitelé, že to dělaj jakoby za trest, že to byli sportovci, co to nikam nedotáhli, tak učí tělák a zemák a nebaví je to.

Informantka 1: Třeba u nás na základce přišel učitel, co učil dějepis i když na to vůbec nebyl vzdělanej. Oni tu látku pak diktují z knížky, což se bohužel děje i tady na gymplu a dost často.

Máte pocit, že když se na škole odhalí šikana učitele, že to má vliv na tu třídu, ve které je šikanovaný nebo školu? Má to vliv na atmosféru na té škole?

Informantka 2: Určitě to odpírám i prestiž té školy. Když se provalí třeba v televizi, že u nás na gymnáziu byli šikanovaný učitelé, tak pochybuju, že tu bude tolik zájemců o studium. Radši půjdou na školu do sousedního města.

Informant 1: Ale i ve třídách to vždycky bude, to je na těch děckách, který u toho byli.

Informant 2: Kdyby přišel do nějaké školy učitel, který byl jinde šikanovaný, určitě by se zkoušelo, co vydrží. Myslím, že by tu byli dva druhy lidí, jedni co by to zkoušeli a druhý extrém co by okolo něj šlapaly po špičkách. Určitě by nešel s čistým štítem, to se asi ani nedá. Je to otázka času, když má učitel nějakou pověst.

Dospěli jsme k poslední otázce. Máte sami zkušenosti se šikanou učitele?

Informantka 2: Myslím, že každý žák se aspoň párkrát co je na té škole setkal aspoň v malé míře. Já osobně jsem se setkala i s tím, že žák se pokoušel učitele natáčet. Včas se to podchytilo, když se to proneslo. Já si myslím, že by to skončilo na internetu. On se chlubil, tak se to pak doneslo učitelům. Takže učitelé tu nahrávku zabavili, musel to vymazat.

Informantka 3: Já vím, že na škole paní učitelku šikanovali a ta skončila v blázinci, musela se léčit.

Informant 2: U nás na základce byla o rok starší třída, přišla nová učitelka z mateřský, tak proběhla nějaká šikana, skončilo to tak, že když přišla do třídy a oni jí dali na hlavu plnej odpadkové koš a utekla a už se do té třídy nikdy nevrátila.

Jak by podle vás reagovala třída, ve které by se odehrávala šikana učitele?

Informant 1: Asi záleží, kdo by to udělal v té třídě. Protože všechny nejsou takový. Někteří by si nedovolili na to něco říct.

Informant 2: Záleží asi taky v jakém ročníku, kdyby se to stalo tak v 6. nebo 7. třídě tak se toho bohužel rád zúčastním, kdyby to někdo udělal teď nebo před rokem, tak s tím nesouhlasím.

Informant 1: Záleží i na situaci, holky ty třeba dospívají rychleji, tak by to spíš odsuzovali na té základce než ty kluci, teď že by to bylo asi tak nastejno.

Příloha č. 3: Přepis diskuze č. 2.

Takže nejdřív bych se vás chtěla zeptat, jak vnímáte profesi učitele. Já jsem slyšela, že se tady docela hlásíte na pedagogickou fakultu. Kdo se chce hlásit na pedagogickou fakultu? (přihlásily se 3 studentky) Proč o tom uvažujete? Chtěly byste jít učit?

Informantka 1: Já třeba proto, že mě baví ty pedagogický vědy, že si nemusím vybírat zvlášť jako filosofii, sociologii, že prostě můžu studovat všechno najednou a pak mě baví angličtina.

Informantka 2: Baví mě pracovat s dětma a lidma obecně. Ale ráda bych učila buď na prvním stupni základní školy, nebo už na střední škole. Určitě ne druhý stupeň, tam jsou ty děcka nejhorší, tam fakt jako zloběj.

Informantka 3: Hrozný je, že ty děcka v dnešní době zlobí. Vlastně spíš bych šla na pedák, protože mě baví určitý předměty, ale jestli bych šla učit to zatím nevím.

A jak vůbec vnímáte profesi učitele? Je to podle vás potřebná a náročná profese?

Informant 1: Potřebná bezpochyby je.

Informant 2: Tak náročný to je taky, hlavně na nervy a taky máte za děcka odpovědnost.

Informantka 4: Jelikož mám celou rodinu učitelů a vím, jaký jsou platy, tak to vůbec není finančně dostatečně ohodnocený.

Informant 1: Tak v týhle době není ohodnocený dobře jako vůbec nic.

Informantka 5: Mamka je učitelka a deset let pracovala na škole a vyhodili ji jenom kvůli tomu, že vzali mladší učitelku, která měla různý ty tituly před jménem, vzali ji jenom kvůli tomu, že má vystudovaný ty školy a má i větší plat. A to mě přijde blbý vzhledem k tomu, že mamka má těch 10 let zkušeností, ví co ty děti, co s nima, možná má víc i těch vědomostí, ale prostě na to vůbec nekoukaj.

A vy když se nehlásíte na pedagogickou fakultu, tak proč byste třeba v žádném případě nešli na to učitelství?

Informantka 5: Je to hrozně málo ohodnocený a to nejen finančně, ale i v povědomí lidí a společnosti. Takže je to prostě neoceněný finančně, ta zodpovědnost a musíte se pořád vzdělávat.

Informant 2: A ta společnost celkově, učitelé nemají tu autoritu, co měli za našich rodičů, učit teď není takový pojem jako byl.

Informant 3: Podle mě mají úctu a prestiž spíš profesori na vysoké škole, ti co mají kolem jména tituly a jsou na úrovni. Obyčejný učitel je na tom hůř.

Informantka 4: Souhlasím, titul člověku zvedá hodnotu. Učitelé jsou Mgr. a to není zas tak výjimečný.

A myslíte si, že má učitel dostatečný pravomoce?

Informantka 2: Já si myslím, že moc toho nemůže udělat. Třeba když tomu dítěti vynadá, tak to dítě to pak řekne doma a řekne to třeba ještě jinak, a ty rodiče si pak budou stěžovat.

Přešla bych k osobnosti učitele. Jaké vlastnosti, dovednosti, schopnosti by měl mít váš učitel?

Informantka 5: Aby byl lidskej-přísnej, ale měl lidskej, spravedlivej přístup.

Informantka 2: Trpělivost musí taky mít. Aby nám v klidu vysvětloval i to, čemu hned nerozumíme.

Informant 1: Každý má něco do sebe. Musí být osobnost sám o sobě. Že třeba ten výklad není jen suchý odříkávání, ale zamíchá do toho třeba i vtipy nebo tak. Měl by mít energii do toho povolání.

Informantka 1: Nebo aby sám upoutal pozornost, že nemusí na ty děti křičet, že pak ty děti ho nemají rádi. Jako že když sám je taková osobnost a upoutá tím pozornost.

Informant 2: Neměl by být náladovej. Každý den se chovat nějak jinak. Třeba aby přišel na hodiny a hnedka na nás vyjel. Nemá tahat ty osobní problémy do školy, když má špatnou náladu, tak aby si ji na nás nevylíval.

Informantka 2: Třeba aby arogantní nebyl, aby nás nebral jako míň než ostatní. Tady byl jeden případ, moje učitelka, člověka odsoudí, aniž by ho znala a pak ho shazuje před třídou, je to ponižující.

Informant 3: Přesně, jako takovýty primitivní příklady ukazuje na tobě. A měl by umět přijmout kritiku, učitele neradi slyšej, že něco dělaj špatně, oni ani o žádnou zpětnou vazvu nestojej. Někdy je těžký s nima diskutovat a komunikovat. Oni si stojej za svým a nehnete s nima.

Jak si učitel získá autoritu? Může to být tím, že bude kamarádskej?

Informantka 5: To ani ne, jako kamarád ano, ale pořád je náš nadřizenej a ne kámoš, s kterým půjdu na pivo.

Informant 3: Takže to je o tom, aby si stál za tím, co nám řekne, aby prostě když něco řekne, tak aby to dodržel. To je autorita. Na něm je, jak ho budeme brát, že něco bude vypadat tak, a pak to udělá úplně jinak, tak to taky docela naštvě.

Informantka 4: Musí být jednoznačně profesionál, to je vidět na přístupu učitele, jak k tomu učení přistupuje, jestli to bere vážně nebo z donucení a nebaví ho to.

Informantka 3: Podle mě záleží na věku toho dítěte, že třeba na druhým stupni, by si učitel měl tu autoritu držet víc, ale třeba ve čtvrtáku, když vidí, že se baví už s rozumnějšíma lidma, tak by mohl udělat nějakou úlevu, že by to už nevadilo.

Informant 2: No já si myslím, že některý lidi si dávají přihlášku na pedák jakoby takovej záchytnej bod, kdyby náhodou něco nevyšlo. Potom to vystudují a učí vlastně z donucení. Nemají jinou možnost. Ten jejich přístup k výuce je pak děsnej. Odučí, co musí a víc je nezajímá.

Informant 1: Autoritu si získá tak, že bude dodržovat slovo, co řekne to platí. Když máme odevzdat úkol v pondělí, tak když za ním začnou ostatní chodit, že to nestíhají a on to o týden odsune, tak co to je, to příště můžu jít přemlouvat já. Musí si stát za svým. Ono i když on sám řekne, že teda něco udělá takhle a pak to udělá jinak ho taky shazuje.

Informantka 1: Ale trochu vstřícněj by měl bejt.

Potom bych se chtěla věnovat šikaně učitelů. Jaký podoby může podle vás mít? Co byste řekli, že je všechno šikana?

Informantka 2: Šikana je to, že ten učitel nic nemůže. Když mi mu slovně něco řekneme, tak on nám to nemůže říct, protože my si půjdeme stěžovat, takže všechno co on nám ne že nemůže oplatit, ale že je v tom bezmocnej, nemůže se vůbec bránit, takže to je všechno šikana, nejen to slovní, ale i že my mu něco uděláme, i ty špendlíky a jiný blbosti, co vymýšlí na základkách.

Informant 1: Tak hodně psychický šikanování jsou hodně nadávky. Když to řeknu tomu učiteli, tak jako co může udělat, může mi dát poznámku, ale to je tak všechno.

Informantka 1: Když mu shazujeme autoritu, tak pak ta autorita padá. Když si to dovolí jeden a pak se k němu připojí další, tak je to o síle té skupiny.

Informantka 5: To taky ale záleží na osobnosti toho učitele, jako že k někomu bych si to vůbec nedovolila.

Informantka 3: Když budeme o učiteli špatně mluvit záměrně, abysme ho znemožnili, tak to je šikana.

Informantka 4: Nebo nenápadný hádání se s učitelem každou hodinu je taky určitou šikanou, když už někdo řekne i sprostý slova, tak to je jasná šikana.

Berete jako šikanu natáčení učitele na mobil?

Informant 2: Záleží, čeho se to týká.

Informantka 4: Podle toho, co se natočí. Je to sice vtipný, ale v podstatě to šikana je.

Informant 1: Jo to je ta kyberšikana, to teď je hodně. Tohle by asi nikomu nebylo příjemný, když o tom ani neví a pak se to objeví na netu a celá škola se mu směje.

Co může šikanu učitele zapříčinit? Co je tím motivem?

Informantka 2: Tak některý to dělají jen proto, aby byli zajímavý.

Informant 3: Snažej se zjistit, kam až můžou zajít, co si nechá učitel libit. Zjišťují tu hranici, kdy učitel řekne a konec, to už ne.

Informantka 1: Podle mě to je i společností, co vím, tak mám staršího brácha a on má na školu špatný vzpomínky, protože když něco provedl tak dostal přes ruce a trochu se poučil, ale to teď není, ti učitelé to už nemůžou. Žáci si dovoles a rodiče to neřešej, takže to je i výchovou a hodnotama rodičů.

Informant 3: To jo rodiče nemají na dítě čas, ono se snaží upoutat jejich pozornost jinak a klidně špatným způsobem. Najde si špatnou partu a už to je. Když je vychovanéj dobře, tak ho tyhle věci ani nenapadnou.

Informantka 2: On si za to může i ten učitel, když si špatně nastaví ty hranice. Má moc kamarádskej přístup a ty děcka vycejtěj, že můžou zajít dál a dál. Oni vycejtěj, že je slabá osobnost. Neříkám, že je to jenom jeho vina, ale má na tom svůj podíl svým přístupem.

Informantka 5: Když ten učitel třeba nevypadá perfektně, myslím tím je jinej, má jiný oblečení. Vypadá legračně. Ale taky to není to hlavní, když má respekt velkej, tak třeba ani to co nosí to moc ovlivnit nemusí.

Může mít na šikanu vliv délka praxe? To kolik je učiteli let?

Informantka 2: To je zase o té autoritě, někdo si na staršího klidně troufne, ale na mladšího, kterej si zjednal autoritu hned si nic nedovolí. My jsme měli mladýho učitele, ten nás ohromil, měl odně nápadů, zpestřoval nám výuku a my jen koukali. Zaujal nás a nikdo si nic nezkusil, i když byl dost mladej. Byl pro nás zajímavěj.

A co pohlaví učitele, to může mít vliv?

Informantka 3: To je taky jedno, prostě je to o autoritě a ne o pohlaví, věku.

Informantka 1: Ale trochu to vliv asi má, na ženskou si kluci dovolí. Chlap má trochu snazší vybudovat si přirozenou autoritu, už jenom tou svojí postavou, tím že je no jak to říct, je to prostě chlap.

Jaké může mít podle Vás šikana důsledky pro šikanovaného učitele a i pro celou školu?

Informantka 3: No třeba když ty, kteří ho šikanují, vyloučí ze školy, tak se budou chtít tomu učiteli, který je prásknul pomstít. Ten učitel se jich bude bát, i když už v té škole nebudou, ale oni si ho můžou kdekoli najít.

Informant 3: Jakákoli šikana zhorší reputaci té školy. Noví učitelé nebudou chtít jít na školu, kde žáci šikanují své učitele.

Informantka 5: Šikanovanéj učitel je vlastně společnej nepřítel, a když odejde, můžou si najít jinou oběť. Stačí, když se polovina rozhodne a zbytek tiše přihlíží. Ale je to o věku těch děcek, myslím, že v naší třídě bysme takový projevy zatlačili do kouta, že je nás víc, který bysme to osdoudili.

Informantka 1: Okolí toho učitele na něj může pohlížet skrz prsty, ale to je o tom, jak dobře ho znají, to už je o těch lidech.

A poslední otázka. Máte vy sami zkušenosti se šikanou učitele?

Informant 3: My jsme měli na základce učitelku, která byla šikanovaná, a když odešla a vy jste jí potkali, tak byla jakoby duchem nepřítomná, nevěděla o světě. Koukala okolo, byla taková nesvá. Dřív byla plná života, usměvavá, ale to se změnilo. Ale pamatuju, to už je jinej případ, že jednou do školy přišla mamka spolužačky a ta dala učitelce facku, to ani nevíte, kdo vás přijde zmlátit. Udělala jí scénu, nadávala ji hodně sprostě a pak jí dala tu facku.

Informantka 4: Mám ségru ta chodí na školu, kde to jste asi určitě slyšela, dali tomu učiteli na hlavu odpadák, to se hodně řešilo po celý škole.

Informantka 2: My jsme měli mladýho učitele na tělocvik a on šel jednou do skladu a on teda neměl autoritu, my si z něho dělali srandu, no a jedna holka ho zamkla v tom skladu, ale jen na chvíli, my se tomu smáli, ale on nám nadal, ale nemyslím, že by se to nějak řešilo, přešlo se to.

Informant 1: My měli zase aféru s projímadlem, učitelka si nechala na stole hrníček s čajem a my jí do něho dali to projímadlo, bylo to veselý, ale dva z nás dostali poznámku, ale víc se to taky neřešilo. Já myslím, že škola chce spíš všechno ututlat. Ale teď se u nás nic neděje, my máme svý učitele rádi, tak bysme to nedovolili. My bysme asi spíš šikanovali, toho kdo by chtěl učitele šikanovat, my bysme ho zpacifikovali.

Příloha č. 4: Přepis diskuze č. 3

Jak vnímáte profesi učitele? Jsou tu někteří, kteří by chtěli studovat pedagogickou fakultu?

Informantka 1: Já.

Informantka 2: Já taky.

Chcete i přímo učit?

Informantka 1: Ano.

Informantka 2: Tak asi jo.

Co vás vede k tomu, že byste chtěli učit?

Informantka 1: Baví mě práce s lidma a učitelé mají hodně volna.

Informantka 2: Je to tak. Maj volno v létě.

Je něco co by vás v budoucnu odradilo od učení?

Informantka 1: Já myslím, že děti jsou čím dál tím víc nezvladatelný. Když jsme byli malý my, tak to tak hrozný nebylo. Je to vina jejich rodičů, kteří své děti zanedbávají a nevěnujou jim tolik času.

Informant 1: Já bych neučil. Práce na doma, malý platy. Za to úsilí, které i mimo tu práci musíte na to vynaložit, vystudovat vysokou školu, tak jsou pak docela nízký ty platy.

Informantka 1: Učitelé se pořád rozčilují, že mají nízké platy, ale když to porovnáme s platy v rodině, který makaj od rána do večera a dostanou hrozně málo. A učitelé když sem jdou na desátou a ve dvě domů a ještě maj přes rok kolik dní volna, což normálně v práci nikde nemaj. Co slyším platy tak maj průměrný, nemaj nějaký malý.

Takže ty bys šla klidně učit a byla bys s platem spokojená?

Informantka 1: Ne, samozřejmě že bych chtěla víc. Když to tak vidím, tak mi to nepříjde, že by měli minimální platy.

Takže nebyly by to platy, proč bys teoreticky nešla učit, byli by to jiný důvody?

Informantka 1: Jo.

Máte pocit, že učitelé mají dostatečné pravomoce?

Informantka 4: Jo učitel se proti různým obviněním těžko brání. Nemá pravomoce.

Informant 1: No to nemají, oni mají jen zodpovědnost, ale sami nic nezmůžou.

Ještě někdo třeba k tomu jak vnímáte profesi učitele. Zdá se vám to jako náročná profese?

Informantka 3: Záleží, když to někoho baví, tak je do toho zažranej a nebere to jako práci, ale spíš bych řekla jako koníček, někoho baví dávat něco těm lidem, ale když to někdo v tom svém oboru učí, ale tak nějak není do toho tak položené a dělá to spíš z povinnosti, tak je to takový blbý.

Informant 2: Záleží, jak si to kdo umí zařídit. Někdo má manželku v oboru a ta mu opraví všechny písemky, pak přijde sem, odučí si to tady a nemusí doma nic dělat.

Informantka 4: Je potřeba říct, že učitel má problémy nejen se žákama, ale může mít problémy s rodičema, pokud narazí na nějaký špatný žáky a musí jednat s jeho rodičema, který jsou na straně svého dítěte.

Informantka 5: Jak pro koho je to náročný nebo nedostatečně ohodnocený. Když my ani nevíme přesně kolik mají. Oni se spíš s těma platama moc nechlubí.

Dobře. Ted' bychom přešli k osobnosti učitele. Jaký by podle vás měl být učitel? Jaký vlastnosti by měl mít a jaký naopak ne?

Informant 2: Umět si stát za vlastním názorem, aby ho žáci neovlivňovali. Musí mít přirozenou autoritu tím, že si prostě stojí za svým.

Informant 3: Umět žáky podpořit, kdyby je něco zajímalo, aby ten zájem v nich šplhal.

Informantka 4: Měl by mít autoritu, ne abychom ho neměli rádi a báli se ho, ale takovou tu přirozenou. Bez ní to nejde.

Informantka 3: Žák chce vidět nějakou inspiraci, s kterou učitel učí, učitel je pro něj většinou nějaká významná osoba, a může mu to třeba ten učitel úplně znechutit, ten předmět tomu žákovi, kterej dřív měl třeba rád, ale ten učitel mu to může prostě znechutit. Učitel musí být profesionál, musí mít vysokou autoritu, ale zároveň nesmí nastavit prostor tak, aby nebylo dusno, aby se ho člověk bál zeptat, ale měl by zařídit, aby ve třídě nebyl bordel, vzadu se hází papírky a tak.

Informantka 2: Neměl by říkat třeba něco jako-ty to nechápeš nebo jak to nemůžeš chápat? Nebo takhle.

Může si autoritu získat tím, že se vám bude chtít zalíbit nebo si vás kamarádkým přístupem nezíská?

Informantka 3: To má každej jiný. Někomu právě vyhovuje, že je kamarádskej, a někdo to zase přímo nesnáší.

Informant 3: Protože ví, že čas plyne a že v té škole je vzdělání důležitý, že jo, takže někomu třeba povolí, aby se choval kamarádsky tak ho má právě rád, že se chová kamarádsky.

Informantka 1: Když si budeš si chtít vzpomenout na to, co ses naučil, tak právě potřebuješ, aby ten učitel byl striktní.

Informant 2: Já si myslím, že když je kamarádskej, tak získá sice na oblíbenosti a na autoritě asi moc ne. Hodně lidí to má už asi v sobě, může sice tu autoritu i získat, ale není to tak lehký, musí to mít v sobě ten člověk. Když máme k někomu nějakou tu úctu, takže v podstatě si nás ten učitel nemusí nějak získávat, že stačí, jak na nás působí.

Informant 1: Tak ten učitel by měl bejt kamarádskej, ale musí vědět, kde je dost srandy, zase se jde učit. Kdy to přesahuje své meze nebo tak.

Informantka 5: Je potřeba mít takovou hranici, aby nebyl úplně vážnej, nevykládal nudně, aby tu hodinu nějak vedl, měl smysl pro humor, ale aby nebyl takovej moc měkkej na nás, aby to bylo vyrovnaný. Ale bez humoru to nejde, neměl by být takový suchar.

Ted' bych přešla k šikaně učitele. Jaký podoby si myslíte, že může mít ta šikana, co všechno byste zařadili do šikany?

Informantka 5: Tak třeba že se bojí nás okřiknout, protože dneska se dá všechno použít proti němu. Nemůže si dovolit dát někomu fyzický trest nebo ho okřiknout, nebo když nějaká holka udělá nějakou práci a dá jí třeba lepší známku, tak se toho může hnedka chytnout, takže je tam docela dost míst pro šikanu.

Informantka 2: Takže to závisí spíš na vážnosti situace, když mu přilepím lísteček na záda, tak to je sranda, ale kdyby po něm hodil židli, tak to už je drsný a jasné napadení.

Informantka 1: Mně přijde dost i připínáček na židli. Taky je to fyzický útok.

Informant 1: Ne to ne to jen poskočí.

Informantka 1: Noo ale už je to prostě napadení.

Berete jako šikanu přerušování učitele ve výkladu?

Informantka 3: Tak já si třeba myslím, když učitel píše, někdo píše rychle a někdo pomalu a někdo mu řekne: Pište pomalej!

Informantka 4: Ne já nešikanuju! (reakce slečny). Nenarážej na mě. To není vůbec žádná šikana, to je prostě žádost o přizpůsobení. Každý není tak rychlej. Záleží, jak to vezme. Nebudu na něj rvát debile přestaň psát, záleží na tom, jak mu to řekneš.

Informantka 3: Ale prostě to je pro něj v určitým smyslu šikana.

Informantka 4: Tak když ho poprosím o to, aby zpomalil svoje písmo proto, abych to stíhala. Kdybychom dávali třeba učiteli připínáčky na židli, tak třeba.

Informantka 1: Tak třeba při výkladu když bysme mu skákali do řeči, nebo záměrně bojkotovali výuku, nedávali pozor, nevnímali ho, záměrně neodpovídali na otázky. To šikana je.

Informantka 2: Rušení učitele, jak se to vezme. Tady jsou právě ty hranice. Kdy je to drzost a kdy je to šikana. Záleží, když to dělaj opakovaně, jako žádnéj důvod to nemá, tak to šikana asi je.

Informantka 1: Nebo lepení nápisů na záda. S tím se teda setká spíš učitel na základce, než takhle někde na gymplu nebo střední nebo učilišti. Zase na učilištích, co jsem tak slyšela, tak tam žáci kouřej z okna.

Informant 2: Věřím, že je to tak spíš na druhým stupni základní školy, protože teďka co vyrůstá za děti.

Informantka 2: Jenže ten druhý stupeň základní školy, tam je nemůžou vyhodit ty děcka, protože je to povinná docházka. Pak když se to tady u nás přežene, tak nás z té školy můžou vyhodit, tam prostě nemůžou.

Jak vnímáte natáčení učitele na mobil, máte pocit že je to šikana?

Informant 2: Záleží na učiteli. Pokud je to situace, která se tomu učiteli nelíbí, tak je to asi šikana, ale pokud ho natočím při hodině, pokud vykládá, tak mi to nepřijde tak hrozný.

Informantka 2: Neměl bys porušovat jeho soukromí, vem si, kdyby tebe v práci někdo natáčel, vem si, co bys dělal? Minimálně by o tom měl vědět-tak nějak.

Informant 1: Já už jsem se s tím setkal, na škole, tam jsme měli fyzikářku, ze který si dělala celá škola škola srandu, založili jí účet na FB, bylo to takový zajímavý když na to přišla, tak na nás začala být taková hnusná, tak jí to určitě vadilo, protože jí to nikdo neřek, lidi si z ní dělali srandu, dávali tam takový hlášky, který ona říká při hodině. Sice to byla sranda, ale já myslím, že jí se to asi moc nelíbilo.

Informant 3: Tak kdyby to věděl, tak by se k tomu nějak vyjádřil, jestli mu to nějak vadí nebo ne. Většina by to nevzala, že by se chtěla nechat natáčet, bych řekl, že hodně těch učitelů by bylo proti tomu.

Dobře, tak přejdeme dál. Jaké si myslíte, že jsou příčiny šikany učitele? Co vede žáky, aby napadli verbálně nebo fyzicky učitele?

Informant 3: Nízká autorita, mladej učitel, špatná výchova.

Informantka 4: Je to především tou autoritou, já vím, že na základce byli čísla, co skákaly z okna na ulici. Byla tam paní učitelka, z ní měli všichni takovej respekt z ní, ona byla strašně malinká, měla nějakých 150 cm, Ti kluci měli 190 cm a tam si prostě nikdo nedovolil nic, ta autorita je strašně důležitá. Myslím si, že je to tak 70 % autorita a 30 % vychování.

Informant 2: Taky tím, že dřív prostě rodiče stáli na straně učitelů. Teď jim za to nikdo nemusí nic udělat, dřív přišli domů, učitel to řekl a doma dostaly výprask a ty děti si to už nedovolily. A to je škoda.

Informantka 5: Chce se zalíbit se kolektivu, bude dělat naschvály a bude pro ostatní ve třídě dobřej, tím si zvyšuje sám sebevědomí a ostatní ho pak respektují. Zkoušejí, co ten učitel vydrží, pak se to stupňuje, když si to nechá líbit poprvé a pak se to stupňuje, co ten učitel vydrží. Když učí delší dobu, má zkušenosti a ví, jak si s provokacema poradit.

Informantka 1: Nebo to může být těžký předmět, a dává špatný známky, tak zpětná reakce za ty známky, že třeba ho budeme nějakým způsobem poškozovat.

Informant 1: Nebo si myslíme, že nám ukřivdil třeba při písence tak třeba nějaký naschvály.

Informantka 2: Příčiny jsou u žáka i učitele. Záleží na situaci, jestli se ten učitel k těm žákům chová tak, že si to zaslouží, tak bych se tomu ani nedivila. Ale jestli jsou ty žáci nevychovaný a začnou toho učitele šikanovat, tak je to na žácích. To je diskutabilní.

Informant 2: Třeba když nalepěj ten papírek na ty záda, tak by neměl mávnout rukou a říct no tak dobrý příště to neudělají, ale taky dát vědět, že o tom ví a ty žáci by to neměli dělat. Měl by to těm žákům říct, že se mu to nelíbí, že se to nedělá. Konec srandy a už jako vážně. Aby měl tu autoritu, aspoň trochu, nemůžou si to ty žáci dovolovat.

Informant 3: Pokud je třeba učitelka atraktivní, tak se můžou snažit zalíbit a trochu rušit tu výuku a dát o sobě vědět že prostě se nám zdá atraktivní a tak dále. Tím pádem rušíme tu výuku.

Informantka 3: I samotnej vzhled může vést k těm posměškům, třeba někdo má velkej nos tak se mu smějí a tak. Divně mluví a tak. Takže odbočování od normálu může být příčinou.

Informant 3: Tak to není jenom to, to je všude i ve třídě, i normálně venku mezi lidma, i v jinejch pracích ne jenom u učitelů.

Informantka 2: Tak je to i o tom, že se od vyšších ročníků dozvíme, jak se ten učitel chová, a už se tak k němu chováme od začátku, u nás to nezačíná od nuly, už něco víme a tak se u něj od začátku chováme. Třeba řeknou, že se u tohohle nemusíš učit, tady u toho můžeš dělat tady to a že to nevadí.

Informant 3: To mi přijde nepředmětný a povrchní, člověk si něco vyslechne, ale stejně si udělá obrázek podle vlastního pocitu.

Informantka 2: Tak víš, do čeho jdeš na začátku.

Informant 3: Do čeho jdeš víš vždycky, ale počkáš a uděláš si vlastní obrázek.

Informantka 5: No já myslím, že to záleží na těch vlastnostech.

Může si učitel získat přátelským až hodně kamarádským přístupem k žákům autoritu?

Informantka 2: Autorita nejde ruku v ruce s oblíbeností. To spíš ta povaha, jak se chová k žákům-to na to má určitě vliv.

Informant 1: Ale tak jako kamarádskej by měl bejt, měl by mít smysl pro humor, ale musí nám dát najevo, kdo tu šéfuje.

Informantka 3: Přesně, on je dospělej a nám tak nadřazenej. To je jako s rodičema, kamarádskej přístup, ale musíme je poslouchat, jsou nad náma.

Máte pocit, že třeba může být obětí šikany spíše učitel nebo učitelka?

Informantka 1: Taky záleží, že třeba na nějakých učilištích, kde jsou samý kluci, tak budou asi spíš šikanovat mladou učitelku. A na zdravce se to může stát mladýmu hezkýmu učiteli, že mu budou dělat naschvály.

A třeba jestli to je mladý učitel 25 let nebo starší třeba 55 let, to může mít vliv?

Informant 3: Starší maj více zkušeností.

Informant 1: Já bych řekl, že se ke starším chováme víc s úctou, když mají úctyhodný věk máme k nim odstup, něco si k nim nedovolíme. I když na druhé straně, když je někdo hodně starší třeba před důchodem tak právě ty lidi mívají víc sklony k té šikaně. Člověk tolik neslyší, není tak obratnej a snadno se stane terčem posměšků žáků. Mladý učitel zase neví, jak na to, jak vlastně přistupovat k tolika žákům, oni pak dělají bordel a to mu vlastně zabraňuje dělat jeho práci. Takovej střed je asi nejlepší, protože ti učitelé si víc věří.

Informantka 5: Mně přijde, že když je někdo hodně starší třeba před důchodem, že právě ty lidi mívají víc sklony k té šikaně. Jsou jakoby nějak hendikepovaný nebo jak to říct, jako tím věkem.

Dobře. Potom bych se chtěla zeptat, jaké šikana může mít následky pro učitele samotného?

Informantka 2: Myslíte teďka chování nebo takovej syndrom vyhoření nebo tohlensto.

Informant 3: Já si právě myslím to, že je to částečně i jeho chyba, že se k němu takhle chovají, že je měl směřovat k nějakému chování. Měl si udělat autoritu už na začátku.

Informantka 3: Syndrom vyhoření je asi jasným důsledkem. Začne tu práci nenávidět. Změní svůj přístup k dětem nejen v té třídě, ale i v jiných třídách.

Informantka 5: To může kompletně ovlivnit jeho život. Vztahy v rodině a tak. Naruší to jeho vnitřní infrastrukturu.

Může to ovlivnit i tu třídu, kde je šikanován nebo školu celkově? Atmosféru, vztahy?

Informantka 5: Tak si třeba žáci vyhlídnou někoho jiného.

Informant 1: Může zůstat nějaký stín na škole. Obzvlášť když někdo přestoupí z jedné školy na druhou tak ta změna, kterou můžou i pozitivně vnímat je pro něj velká. Pro někoho to může být samozřejmost, že se tam něco děje. Určitě v nějaký lepší společnosti, kde se k sobě chovají uctivě to pozná. Myslím, že kdyby ten učitel přestoupil, tak by se snažil, aby o tom moc lidí nevědělo, aby mohl začít od znova, aby se to nedozvěděli ty další lidi. Zkusit to od znova.

Informant 2: Kdyby to ty lidi věděli, tak stejně už se k němu bude přistupovat s tím, to je ten co byl šikanovaný, k tomu si to můžeme dovolit, když už to, že se to nebude jen tak vyhlašovat. Taky záleží, na jakou by šel školu, myslím si, že kdyby šel na gympl tak by to nebylo tak hrozný jako kdyby šel na učňák, kde by se prostě do něj ty děcka zase pustili, že by byl snadným terčem. Taky záleží jestli k tomu měli nějaký důvod, jestli byl přísnější, něco do žáků-jestli po nich chce něco těžkýho co nechápou, tak je to něco jiného než když bude učit normálně.

Informant 3: Já kdybych byl třeba nějaký šikanátor, tak bych ho nechal nejdřív projevít než bych začal něco dělat. Když bych to byl já a věděl bych to o tom učiteli, že byl šikanovaný tak přesně bych taky nejdřív zjistil nejdřív jaký je a kdyby se k nám choval špatně tak bych ho taky neměl zrovna v lásce. A to už by pak bylo asi docela vyhoření, kdyby ho šikanovali na dvou školách z důvodu, že je divnej nebo se chová divně.

Ještě někoho něco napadá? Tak já bych přešla k poslednímu bodu a to jsou vaše zkušenosti se šikanou. Jestli máte pocit, že jste se se šikanou učitele někdy setkali. Když jsme si tady jmenovali všechno, co berete a neberete jako šikanu. Máte pocit, že jste se s ní setkali?

Informant 3: Třeba u nás na základce se jeden nejmenovaný žák a nejmenovaný učitel se na začátku hodiny střetli. Ten žák šel a smazal, co ten učitel na tabuli napsal.

Jak ta třída reagovala? Jak reagovali ostatní?

Informant 3: Na začátku se člověk smál, ale když to bylo opakovaný, tak jakoby cítil, že by něco mohl udělat. Nemohl se nijak bránit, nic nezapíral, nebral si nic k srdci.

Informant 1: Jasná nedostatečná pravomoc těch učitelů, dřív to byl ten režim, že ty učitelé měli všechno na ty žáky a teď se to s těma lidma obrátilo. Ne tak výrazně jako kdysi, tím terčem kdysi byli žáci a teď to jsou učitelé. Takže se to obrátí, taková sinusoida. Třeba můj děda učil celý život, ke konci své kariéry dělal ředitele na zvláštní škole a ten když vidím jakou má averzi dneska vůči dětem, tak si myslím, že zažil asi dost drsný případy na té zvláštní škole, protože když jsem tam za ním občas jel, tak to byl docela drsnej zážitek být tam jenom přes přestávku.

Příloha č. 5: Přepis diskuze č. 4

Na úvod bych se vás chtěla jenom zeptat, jak vůbec vnímáte profesi učitele. Jsou tady někteří, kteří by chtěli třeba studovat to učitelství nebo pedagogickou fakultu vůbec? Nebo o tom nikdo neuvažuje?

Informantka 1: Uvažuji no.

A proč bys o tom uvažovala?

Informantka 1: Je to úplně něco jinýho. A přijde mi to jakože nejlehčí nebo jak to říct.

Takže ti přijde snadný vystudovat učitelství?

Informantka 1: No snadný úplně ne, ale jako nejlehčí.

Informantka 2: Já to mám jako záchytku. Takovou, že když se nepovede nic mýho, takže ten pajdák by moh. Ale není to vyloženě, že bych po tom kdy toužila. To vůbec.

Informantka 3: No já jsem si to dávala taky, přemejšlela o tom, že si to dám jakoby záchytný bod, kdyby náhodou něco nevyšlo. Ale že bych extrémně chtěla učit, to zase ne. Spíš když už by to tak dopadlo, tak někde na nějakých školách, kde se ty děcka o ten předmět fakt zajímají, rozhodně ne na základku k nějakem od těch třinácti do patnácti let. To fakt ne.

Informantka 2: Asi tak. Když už tak střední, ale rozhodně ne základku.

A vy ostatní. Proč byste neučili a nešli na pedagogickou fakultu? Co vás odrazuje?

Informantka 4: Ignorace, nezáměřím se na ten předmět, že jsou tam prostě ty děcka z toho důvodu, že tam musej chodit a zajímají se jenom o ty předměty, který potřebujou nebo jsou jim bližší. Když se třeba podíváte na ty základky, jak to tam vypadá, to je prostě totální ignorace učitelů a tak dále. Já bych třeba proto nemohla jít učit. Jedině bych šla někam, kde se ty děcka o ten předmět fakt zajímají, rozhodně ne na základku.

Informantka 5: Mě třeba takový trošku neomalený chování, že když už vás to teda nebaví, tak fajn dělejte si něco jinýho, ale nekecejte mi nebo nepište smsky. Tohle zas odrazuje mě. A když už, tak třeba ty písemky, vyměřšlet, bodovat, známkovat, vpravovat.

Takže vám ta práce přijde náročná ve srovnání ostatními profesema?

Informantka 2: No lehčí to je, rozhodně.

Informantka 1: Je to lehčí.

Informant 1: Tak momentální školskej systém je postavený tak, že vlastně dostat se na tu pedagogickou fakultu je prostě jednodušší než na jiný obory. No a my z gymplu moc možností nemáme. Buď jsme přírodovědně založený nebo jdeme na medicínu nebo teda máme možnost psychologii, právo a podobně. Ty pedagogický fakulty prostě požadujou menší nároky, a proto je snadnější to vystudovat. Ale samozřejmě pak jako profese je to srovnatelný s jinejma. Ale tím, že tam vezmou lidi, který na to nemají, tak potom mají v praxi problémy.

Informantka 6: Si myslím, že jsou i o dost horší profese. Jako že těžší a náročnější i třeba z toho hlediska zodpovědnosti za ty děti a tak.

Informantka 7: Já si myslím, jsem dělala seminárku o syndromu vyhoření učitelů a zrovna mě zaujalo, že učitelé nemají tolik času, aby se věnovali všem studentům, to je taky může odrážet. A je důležitý, třeba že musej hodně dělat doma. Ta práce navíc, co se ve školství vůbec skrývá, a ta psychická zátěž je hrozně velká. A je důležitý, třeba že musej hodně dělat doma svoji práci, že na to nemají čas ve škole. Takže já si myslím, že z tohoto důvodu bych třeba já nešla na pedagogickou pedagogickou fakultu, ta práce navíc, co se ve školství vůbec skrývá.

A třeba platy těch učitelů máte pocit, že třeba jsou dostatečně finančně ohodnocené?

Informantka 6: Já třeba nevím teda, kolik přesně oni maj, ale přijde mně...no člověk, kterej třeba maká ve firmě, tak nechci to srovnávat, ta práce učitele je asi hodně psychicky náročná a třeba ten druhý člověk může mít fyzicky náročnou práci, ale ten člověk musí opravdu tam bejt třeba osm hodin zavřenej v tej fabrice, zhoršuje to jeho zdraví, a pak má třeba daleko menší plat a musí tam chodit každý den a nemůže si dovolit nemoc a ten učitel, když je nemocnej, tak si holt tu nemocenskou hodí třeba, někdo za něj bude suplovat a třeba na obědě jsme se teďka bavili vo tom, že učitelé maj vlastně kolem třech měsíců prázdnin, kdy nemusej v podstatě pracovat, protože, proč by učitel něco dělal v červenci, když v září začíná škola, takže i to, jsou to peníze bez práce pak. Což je... teda, já mám nějakou představu asi kolik oni maj peněz. A já si myslím že, já bych jim dala ještě míň teda.

Informantka 7: Já si myslím, že celkově podle dotazníků teda, z čeho vycházím, tak jsou s tím hodně nespokojený se svým platem a kvůli tomu, že to je právě to psychicky náročný. Oni sice maj prázdniny, ale průběh celého roku je pro ně hrozně frustrující. Ty prázdniny si zasloužej, aby načerpali sílu. Moje teta učí na střední a říká, že už v březnu je hotová a vyčerpaná a že prázdniny jsou krátký, aby načerpala zase psychický síly na nový školní rok. Mají tu dovolenou, kterou si zasloužej, právě za ten celej rok. Ale myslím si, že to platový ohodnocení by taky, no že je tak akorát přiměřený si myslím, že by neměli už jako chtít víc.

Informantka 6: No já si dovolím tady oponovat, protože určitě existuje daleko víc psychicky náročnějších prací, který dělaj lidi třeba s postiženejma lidma, který dělaj a nedostávají za to třeba vůbec nic a tu dovolenou si nevyberou, nemaj takovou pohodičku jako maj ty učitelé a určitě existujou víc frustrující práce, který probíhají celých dvanáct měsíců, a prostě neexistuje to, že někdo má potom dovolenou, že někdo si odskočí k doktorovi a přijde o deset minut dýl do hodiny. Takže si myslím jako že zas ty učitelé jsou na tom daleko líp jako než ostatní pracovníci. To neříkám, jako že na tom nejsou líp. Ale zas nejsou to takovýhle chudáčci.

Informantka 5: Třeba na tejhle škole mě to přijde, že jich je strašně hodně, těch učitelů myslím. Protože když jsem se na začátku roku koukla, že máme 32 učitelů a koukala jsem se na jejich rozvrhy, jaký maj, tak třeba oni učeň tři hodiny denně a pak maj vlastně pauzu a dostávají za to stejnej plat, jako když někdo vopravdu maká těch osm hodin. Takže oni maj mně přijde, že maj větší pohodičku, no.

Informant 1: Já si myslím, že je to taky o přístupu toho učitele. Když ten učitel vidí, že ty děcka ho ignorujou, tak jde o to, jestli on touží po tom je zaujmout, jestli jim opravdu něco předat nebo tu látku odvykládat pro ty, který to zajímá. A myslím si, že ten plat tomu odpovídá. A že jako když teda přes ten rok maj stresovou práci, kterou si z toho podle mě teda částečně dělaj sami, tak pak zas maj to vykompenzovaný téma prázdninami, kdy nemusej nic dělat a ještě jsou za to placený. Jde o to, jak si ten přístup k tomu vytvoříte. Když si budete dělat hlavu z toho, že ty děcka vás ignorujou a tohle a tamhleto, tak jasný, že to pro Vás bude psychicky stresující. Ale když se vod toho odstříhnete, tak je to úplně stejný jako každá jiná práce.

Informantka 1: Nemyslím si, že je to stejný jako jiná práce. Protože máš pořád tu zodpovědnost za ty děti a máš pořád zodpovědnost za to, co budou umět a taky jakoby jak je vychováš. Že seš jedním ze vzorů prostě jako učitel. To prostě jako zaměstnanec v nějaké firmě nejsi.

Informant 1: To ne, ale podle mě odpovědnost za to, co oni umějí, nemáš. Protože, když oni nebudou chtít, tak to do nich můžeš tlouct horem dolem a voni se to stejně nenaučej.

Informantka 1: To není pravda.

Informant 1: Já si teda myslím, že je.

Informantka 1: Třeba hele, já se spousta věcí nechci učit a stejně prostě musím a naučím se je.

Informantka 3: Koukni u nás na základce to šlo tak, že i když se nikdo nechtěl na nic naučit, třeba byli tam kluci, který absolutně neměli k tomu žádnéj přístup a stejně to uměli, třeba na čtyřku, ale teďka na učňáku jsou z nich borci, kteří maj jedničky. Takže já si myslím, že i když jseš na základce a nemaj k tomu přístup, tak je to naučíš něco, protože oni musej aspoň prolízt a když nastaviš nějakou laťku, tak voni aspoň to minimum uměj.

Informantka 5: To jo ale, když jsi nějakěj ten zidealizovanej ten učitel, že chceš je úžasně něčím zaujmout a chceš, aby všichni měli jedničky a pak se nervuješ z toho, že to nikdo to takhle nedělá, tak jasně, že to pro tebe bude stresující práce.

Informantka 4: Ale jak říkáš Kristýnko Třeba mně přijde....vím o jednom případě, kdy kluk už od základky se flinkal, nosil pětky, nosil čtyřky, propadal všude a pak na jednu prostě něco cvaklo v hlavě a říkal si, sakra teď budu maturovat, sice jsem sem prolez, ale vopravu si řek, že by na sobě měl pracovat a teďka je doktor, dělá v Americe a je úplně...je za vodou. Prostě někdy v osmnácti letech si uvědomil, že by měl začít se sebou něco dělat. A to podle mě ten učitel nezmění. To je ta náтура toho člověka a jak tě taky rodiče vychovaj. Ale ten učitel to podle mě nezmění vůbec. Teda alespoň mě to tak přijde.

Informantka 7: Takže my si myslíme, že by si učitelé měli zasloužit o trošku víc peněz. Že maj zodpovědnosti hodně, a to je všechno a můžeme jít na další otázku.

Tak dobře, necháme to. Tak přejdeme teda na další otázku. Jakou osobnost by podle vás měl mít učitel? Tady už jste něco málo zmiňovali. Jaký by podle vás měl být ideální učitel a jaký by neměl být?

Informantka 7: Především zodpovědněj.

Informantka 5: Kamarádskej.

Informantka 2: Podle mě nejde uplácat ideálního profesora nebo učitele.

Informant 1: Já si myslím, že by měl bejt spravedlivej, férovej a klidně i přísněj. Pokud prostě učitel dovolí, aby ve třídě byl chaos, aby byli tam žáci, kteří prostě vyrušujou a vlastně rušili ty studenty, kteří se chtějí učit, takže by ten učitel měl zasáhnout a kolikrát si prostě i sám v praxi říkám, že by ten učitel na nás měl být tvrdší. Rozhodně musí mít autoritu. Vybudovat si autoritu a vůbec nedávat si tu laťku níž jenom kvůli tomu, že někdo prostě dělá bordel. Prostě autoritu a přes to nejede vlak.

Informantka 4: Mně přijde, že jsou učitelé, kteří se snaží bejt kamarádi a pak jsou takoví, kteří si.....to jsou spíš ty starší učitelé, kteří si uvědomují, že by měli být teda pedančtí a jsou na nás pedančtí a to je lepší učitel pro mě.

Informantka 1: A pak si zvykne na ten přísněj přístup. I tak to je v pohodě, protože je to fajn. My jsme hodní a učitel je spokojen, že jsme hodní. Tím pádem jako maj obě strany klid. Dosáhli svýho a v tom prostředí se potom daleko líp i třeba poslouchá, co ten učitel říká.

Informantka 4: Ještě by teda alespoň na mě měl působit, nemusí to tak bejt, ale aspoň aby působil, že když to teda učí, že to teda opravdu umí a že tomu opravdu rozumí. To je pro mě důležitý. Já nepotřebuju vědět, jestli on to umí nebo ne, ale aby tak aspoň na mě působil.

Informant 1: Já si myslím, že každej učitel by měl umět vyslechnout žáka nebo studenta, co mu chce říct. Protože když má student pocit, že něco ten učitel dělá špatně, tak že by mu měl to nějak dát najevo.

Informantka 4: No ale to je pravda, já si to taky myslím s tou zpětnou vazbou. Ta zpětná vazba je podle mě důležitá hodně.

Informantka 2: Určitě by to neměl bej učitel, kterýmu když jednu věc řeknete, tak on si ji vezme k sobě a pak vás celej gympl trápí. Vím z vlastní zkušeností, ano nebudeme jmenovat.

Informantka 7: Já bych tady jmenovala klidně i víc lidí, ale to nejde o to jmenovat někoho, ale tady jde vopravdu voto, že ty učitelé vám to pak daj v jednu chvíli určitou pak sežrat a většinou si vyberou tu nejhorší chvíli jako je maturita a toho se teda nejvíc bojím teďka.

Informantka 3: Mně třeba se nelíbí, že čím dál víc u jistých profesorů nebo učitelů vidím, jak se snaží bejt objektivní, ale přitom všichni vědí, že nejsou. Že všichni v té třídě vědí, že ten profesor má nějaký oblíbence a nějaký neoblíbence. A když mezi ně postavíte nějakou situaci, tak přesně víte, jak ten profesor bude reagovat u jednoho člověka a u druhýho a to se mi nelíbí. To je věc, přes kterou u mě nejde vlak. Jako navíc, když ten člověk říká, že je objektivní.

Informantka 4: Tak je jasný, že když ten učitel není z domu připravenej, když přijde do hodiny a prostě vůbec neví, kde jsme skončili. To je taky důležitý.

A třeba bavili jste tady o tom, aby byl/nebyl kamarádskej. Tak máte pocit, že si autoritu učitel může získat tou oblibou?

Informantka 4: Spíš obráceně. Nejdřív právě autoritativní a všichni si na to zvyknou a pak může polevit. Ale my přesto víme, že kdyby polevil, takže prostě jsme v háji. (ostatní souhlasně přikyvuji hlavou)

Dobře, tak přejdeme teda k další otázce. Ta už se teda týká přímo té šikany učitelů. Jaký podoby podle Vás může ta šikana mít? Co všechno byste jako zařadili do šikany učitelů?

Informantka 2: Třeba když s tím člověkem máte jednu střet a stane se to, holt máte jiný názory, stává se to i v normálním životě, tak to je v pořádku, ale pak kdyby se asi stalo, že ten student by se s ním pořád hádal a zacházelo by to i do sprostých slov a takových věcí, tak to už bych asi brala jako tu psychickou šikanu teda.

Informantka 5: Mně první, co se vybavilo, když jste tu otázku přečetla, je obecná škola. To jak ty kluci tam tu paní učitelku totálně ignorují a tohle všechno, tak to si myslím, že i v mnohem menší míře by teda aspoň pro mě byla šikana.

Informantka 4: Já si myslím, že třeba systematický vyrušování při hodině je šikanou, že i když si chce učitel zjednat pořádek tak ti studenti pořád mluvěj jeden přes druhýho až křičej třeba. Kdyby se to dělo každou hodinu a znemožňovali tak tomu učiteli jakoby učit.

Informantka 1: Říkám si, že je to prostě moc, ať už jde prostě o to opravování učitele, zesměšňování nebo hádání se s ním před celým kolektivem s tím, že učitel nemá pravdu.

Informantka 2: Možná i shazování učitele, vždycky se ve třídě najde někdo, kdo už je trochu chytřejší, občas někdy chytřejší jak ten profesor, tak je dobrý, když mu to jednou připomene ale když ho pokaždý přerušuje, že to má bejt jinak a jinak, tak přece jenom by měl zachovat nějakou určitou mez a vidět, že učitel je teda autorita, tak dobrý a potom mu to kdyžtak říct někde, ale ne před celou třídou ho shazovat.

Třeba natáčení učitele na mobil, berete to taky jako šikanu?

Informantka 6: Já si myslím, že by se měly každý hodiny natáčet.

Informantka 1: To je pravda. Ale jo, asi jo, nebylo by mi to příjemný, kdyby někdo natáčel, jak učím.

Informant 1: Třeba kdyby ten učitel o tom, právě o tom natáčení hodiny, kdyby o tom věděl, tak by to bylo v pohodě. Ale když nějaký student schovává za sešitama támhle kameru, aby pak toho učitele a dal to někam na youtube a chtěl ho shodit a ještě k tomu napsal nemístný poznámky, tak to už by bylo asi moc.

Informantka 4: My jsme měli na škole případ, že si studentky vymyslely o jednom profesorovi, že měl s jednou studentkou nějaký techtle mechtle a tak prostě i tyhle ty lživý zprávy, to je taky určitě šikana.

Informantka 3: Jojo nějaký to pomlouvání učitele je šikana, ono záleží na tom, co šíříte lži nebo pravdu.

Dobře, potom bych se vás chtěla zeptat, co si myslíte, že je příčinou té šikany učitele? Co vede žáky k tomu, aby šikanovali toho učitele nějakým způsobem?

Informantka 5: Nuda

Informantka 4: Nuda. Chtěj se pobavit a nehledě na to jako, komu to ublíží.

Informantka 1: Třebaže některý děcka jsou frustrovaný z domu, že maj přísnýho otce. A tak si chtěj zvýšit sebevědomí, protože nejsou schopni u učitele vyvolat tu pozornost dobrý způsobem, tak oni v ničem jiným žít neumějí, tak to akorát přenášej do školy na toho slabšího profesora.

Informantka 2: Klidně jenom to, že chtěj na sebe jenom upozornit, že si nepřijdou výjimečný, tak prostě začnou dělat bordel. Potřebovali zvýšení toho ega.

Informant 1: Ale může to bejt třeba i tak, že i ten učitel toho žáka šikanuje. Tak ten žák má tak silnou osobnost, že si to nenechá líbit a asi se líp dokazuje to, že žák šikanuje toho učitele než učitel toho žáka, protože za učitele se vždycky ten učitelskej sbor vždycky postaví.

Informantka 3: Anebo jak říkala Terka. Že chce bejt ve třídě takovej ten machr, takovej ten bavič třídy, nebo jenom bejt pro ostatní zajímavěj, že on teda se tomu profesorovi postaví.

Informantka 5: Možná zlepšení známek, když rodiče na něj tlačí, ať má prostě lepší známky, lepší průměr, tak aby si to on nějak zajistil, když ví, že na to nemá.

Informant 1: To může být vina i učitele, právě ta nízká autorita.

Informantka 5: Přesně.

Informantka 4: Určitě by si měl zjednat pořádek sám. A když si ho zjedná a nastavím si tu laťku, tak se to podle mě tolik nestává jako ty učitelé, když se chovaj jako kamarádi a snaží se se všema vyrovnávat, potom si s nima začnou ty děcka i tykat, tak tam si myslím, že tam už teda ztrácí fakt tu autoritu.

Informantka 2: Ono je taky rozdíl potom, jakýj předmět ten profesor učí. Třeba když je to výtvarka nebo hudebka tak si myslím, že je to rozdíl než kdyby učil třeba fyziku nebo chemii a podobně.

Informantka 7: Ted'ka jsem si vzpomněla na konkrétní případ. Třeba i způsobem výuky, když se ten učitel i sám shazuje a ukazuje žákům, že se v tématu sám moc neorientuje. Když má vykládat nějakou látku a vlastně třeba chodí s papírama a předčítá z nich, nedokáže si zapamatovat ty své poznámky. Dá těm studentům záminku, proč ho shodit. Ale nemyslím si, že by to bylo třeba jenom slabou autoritou, ale už jenom třeba tím, že ten člověk třeba neumí pracovat s lidma nebo nemá natolik silnou osobnost, aby si ji udržel a řek si dost, že si tohle líbit už nenechá a myslím si taky, že je mnohem těžší vystupovat jako učitel proti žákovi a tvrdit, že ten žák mě šikanuje, protože ten žák mnohem výhodnější pozici, když má horší známky a rodiče, kteří na něj tlačej, tak ty mu spíš uvěřej, že ten učitel si na něj zased, než když profesor bude tvrdit, že ten žák ho v hodinách neustále vyrušuje. Ačkoli se za něj třeba postaví celej učitelskej sbor, že to dělá všude, včetně pana ředitele, tak rodiče si prosadí svou a budou škole vyhrožovat.

A máte pocit, že se spíš mohou stát obětí šikany učitelky nebo učitelé?

Informantka 4: Si myslím, že to určitě není nijak diskriminační. Já si pamatuju na gymplu dvě přísný učitelky, u kterých prostě jsem se bál hlasitě dýchat a to určitě ne.

Informantka 6: Já si myslím, že možná kluci si víc dovolej na ženskou než na chlapa.

Informantka 4: Jako záleží to případ od případu.

Informantka 7: Ale i ženský můžou být víc psychicky šikanovaný a chlapi spíš fyzicky.

Informantka 2: Na mě třeba obzvlášť u těch žen hodně působí, jak se oblíkaj. Když přijde do třídy paní, která je oblečená jak na diskotéku a někdy i hůř tak z ní respekt teda nemám, ta si o posměšky přímo říká.

Informantka 4: Nebo jako víla někde z lesa a ještě se usmívá, jak když měla ty nesprávné houbičky, tak na mě jistě nebude působit tolik autoritativně a jistě z ní nebudu mít takovej respekt, jako když do třídy přijde paní v černejch kalhotkách s halenkou a bude mít strohej výraz. Jo jasně budu se jí bát, ale to je podle mě u toho učitele důležitý, protože strach budí respekt. To při hodině ani nepípnu.

Informantka 5: Jojo takže si myslíme, že oblíkání hraje velkou roli. Oblíkání je hrozně důležitý, takže když nějakým způsobem jako vybočuje z toho normálu, je to špatně.

A myslíte, že to může být třeba i věkem učitele, jestli to je mladěj učitel, starší učitel?

Informantka 4: Já si teda osobně myslím, čím mladší ten učitel je, tím víc se snaží zapadnout mezi ty žáky a snaží se být větší kamarád, protože tady na gymplu bylo dřív víc starších profesorů, kteří byli opravdu pedancký a neměli problém a teďka se ten učitel-skej sbor bohužel obměňuje a já si myslím, že to je právě víc těch problémů jako zaujmout a ta ignorace při hodině.

Informantka 5: Já si myslím, že i když profesor je jakoby starší a třeba i senilní, tak je to snazší si z něho dělat srandu a může to jít až k tý šikaně.

Informantka 1: Takže když nějakým způsobem jako vybočuje z toho normálu, tak jako upozorňuje na sebe nějak, tím vzhledem, třeba jak chodí oblíkaněj nebo pak když má pak dejme tomu nějaký ty zdravotní potíže, hůř vnímá, tak se může snáz stát obětí té šikany, než někdo kdo teda má tu autoritu a všichni z něj maj respekt.

Informantka 7: Ale tak zase třeba ty starší učitele už maj zajatej systém, už jsou na to zvyklí a vědí, jak na to reagovat. Takže si myslím, že ty už jsou spíš tak jako obrněný těma létama. Že i když třeba ten profesor nás v tý hodině nezaujme, i když ty písemky můžeme psát v klidu se sešitem na stole, tak přesto nikdo nemá potřebu ho šikanovat a máme ho spíš třeba i jako rádi a že to je tak jako roztomilý.

Informantka 6: Já si myslím, že je lepší vzpomínat na učitele, že na mě byl pedantskej a něco mě naučil, než že se mnou šel třeba někam do hospody na pivo, já si ho radši budu pamatovat, že mě něco naučil, a že i když mě ten předmět nezajímal, tak on byl na mě tak tvrdej, že jsem se ho vždycky musela naučit.

Informantka 4: To je přesně ono. Někdo se budí, že prostě v noci, že se mu zdá o tom, že píše tu písemku s tou profesorkou a nemůže v noci spát, že se jí tak strašně bojí a druhý den jde ráno se žaludeční neurózou do školy, ale přece jenom tím pádem to splnilo ten účel toho naučení se něčeho. Čili najednou on to přijme. On to sice se toho bojí, ale dokázal se to vlastně naučit a bude si to i více pamatovat. Když na něj někdo prostě bude pořád někdo apelovat, nauč se to, nauč se to, tak čím víc se to bude učit a čím víc si to bude číst, tím se mu to někde musí ukládat. On si na to pak vzpomene a vlastně ta učitelka mu předá nebo ten profesor mnohem víc než když se potom s ním u toho piva zasměješ.

Informantka 1: Mně třeba i přijde, že třeba i ti pedančtější učitelé to uměj líp podat a líp vysvětlí a že když jim řeknou, že to nechápou, tak vám to vysvětlují tak dlouho, dokad' to nepochopíte, sice s křikem, před tabulí vás totálně ztrapněj, ale když od tý tabule odcházíte, tak to chápete.

Dobře. Tak bych přešla k další otázce. Jaký si myslíte, že může mít ta šikana následky?

Informantka 4: Třeba i takovej ten pocit, že ten učitel už dál nebude chtít učit. Pro ty mladší učitele to je horší, protože ty ještě nevidíš ty výsledky za sebou a asi když někdo bude šikanovat právě učitele, kterej vyšel z vejšky a začal teprve učit, tak on se po prvním roce dvou může z toho sesypat a říct, že už to dělat vlastně nebude, ale ten starší ten už vlastně říká, áááale vždyť už jsem odučil takových děcek a ted'ka dělaj tohleto, ted'ka jsou úspěšný, takže ten to nebude asi si tak brát srdci.

Informantka 2: Určitě asi nejhorší je bude syndrom vyhoření.

Informant 1: Já si myslím, že to může vést i k sebevraždě, například tady v našich poměrech ne, ale někde prostě ve větších městech, kde ten učitel má těch žáků prostě ještě víc, musí toho snášet ještě víc. Určitě je to možný, já si myslím, že jo.

Informantka 7: Tak podle mě stejný jako jakákoli jiná šikana a šikanu člověk nemůže vydržet věčně, šikana je podle mě všude a tím hůř se podle mě snáší, když vás šikanujou děcka ve škole, když je to ten učitel.

A máte pocit, že to může mít i vliv na atmosféru ve škole, když třeba některý učitel odejde ze školy kvůli šikaně?

Informantka 6: V té škole to bude asi pořád. Jednou se tam šikanovalo a to prostě nezmizí. To máte tak, tady se něco řekne a každej to ví hnedka, v té škole se to strašně rychle nese a všechno tady prostě zůstává a prostě se to někde může vytáhnout, a vzpomenu si na to ty děcka, že tady někdo takovej byl, všechno se tam prostě ukládá, ta škola má nějakou atmosféru a prostě už je poznamenaná. I ty profesori si mezi sebou říkaj všechno možný. Obrněj se, udělej si změny v přístupu k žákům, aby se jim to nestalo taky.

Informantka 3: Tak asi kdyby učitel, kterej byl šikanovanej přešel na jinou školu a ti studenti to věděli, tak by to pro toho učitele bylo špatný, protože by se pak víc snažili dovolovat si a takovýhle věci. Ale pokud kdyby to ten učitel neřek a snažil si uvědomit, že i v něm bylo něco špatně, tak by to určitě nevedlo k tomu, že by se to s ním táhlo.

Informantka 7: Určitě, když ten učitel přijde zlomenej do další noví školy, tak ty děcka to z něj ucítěj, že se něco děje špatně.

Informantka 3: Přesně, jde jenom o to, jak na nás bude působit. Jít znova, Jinak se to s ním pořád potáhne.

Informantka 6: A třeba šikana u malejch dětí, třeba ty malí děti nevnímaj, že dělaj něco špatně, protože ještě nemaj tak ten mozek vyvinutej, a neuvědomujou si to, nevědí jak to chodí a ten učitel přece jenom má nějaký zkušenosti a ví jak to v tý společnosti chodí a asi i ten učitel, kterej je šikanovanej, tak.... nechci dávat za vinu teda něco jemu....ale asi i on, v něm něco bude špatně. Protože něco muselo dát příčinu tomu, aby ho ty žáci začali šikanovat. Jde o to, jak na nás bude působit.

Dobře a poslední otázka, kterou tady mám, jestli jste se vůbec někdy setkali se šikanou učitele?

Informant 1: Já si myslím, že to nebylo systematický šikanování nebo aspoň v to chci věřit, ale určitě máme i konkrétně i v naší třídě momentálně spoustu jedinců, kteří prostě jdou dál než by měli a často si prostě si říkám jo, že jsem prostě na straně toho

učitele, jestli nejsem divnej jako student, ale říkám si, že je to prostě moc, ať už jde prostě o to opravování učitele, zesměšňování nebo hádání se s ním před celým kolektivem s tím, že učitel nemá pravdu.

Informantka 6: Vemte si, jak to vypadá s naší třídě. Co říká učitel, některý nezajímá. Když prostě kouknete na třídu a půlka třídy má telefon v ruce, ten učitel by měl zasáhnout, což je zas o tý autoritě.

Informantka 2: Necháme si hodně posunutý meze oproti dřívějším. Když jsme sem třeba my nastoupili jako malí, tak tady byli úplně jiný pravidla, než když se podíváte zpětně na ty malí děcka, i ve stylu oblikání, strašně se to změnilo.

Informantka 6: Všechno se to strašně moc uvolnilo. Když tady byli ty starší, nevím, jestli je to profesorama nebo dobou, ale je to strašně moc uvolněný. Asi to není tak strašný fyzický napadení, ale jedna slečna u nás na základce taky šikanovala svoji třídní profesorku, kreslila jí po šatech, dělala jí samý naschvály, ale bylo to jenom z čistě toho důvodu, že ona neměla tak dobrý známky, byla ze sociální slabší vrstvy, nikdo jí ani v tej třídě moc nemusel, spíš se jí každěj bál.

Informantka 7: Moje spolužačka šikanovala v páté třídě na základce třídní učitelku. Ta učitelka se z toho zhroutila a odešla ze školy a doteďka neučí. Vlastně bylo to na základě toho, že ty dvě se nějak nepohodly buď myslím, že kvůli známkám a kvůli přístupu ve škole, vlastně byli do toho zaplateni i rodiče té spolužačky, protože oni samozřejmě věřili své dceři, každá měla jiný pohled na věc a vlastně i ti rodiče začali tu učitelku vlastně šikanovat, tím, že se ptali, proč má buď špatný známky nebo proč řekněme udělala tohle a tohle, takže po roce to učitelka vzdala, vlastně myslím si, že už neučila nikdy a byla asi kolem padesáti jí mohlo být nebo tak.

Informantka 1: Já si myslím, že je to přesně o tom....se mi teďka vybavilo, že na facebooku takhle lítaj ty fotky a různý kreslený a byla tam právě, já nevím z kterýho to bylo roku šedesát let zpátky...vyučování...rodiče přišli za třídní učitelkou.....syn měl pětku....řvali na toho syna a o nějakých šedesát let později....přišli....syn měl pětku, usmíval se a řvali na tu učitelku...a já si myslím, že je to přesně o tom a jak říkala Kája, že jsou tady všechny povolený, tak je to podle mě i o tom, že těm učitelům už to začíná být jedno, že nastavujou takovou tu laťku, že když my ignorujeme je, tak oni budou ignorovat nás, že už jsme pro ně už jsme na gymnasiu dospělí lidi a tak je to naše věc. Kdežto ty starší profesoři těm bylo jedno kolik nám je, řvali na nás pořád, protože ty to asi opravdu zajímalo, co do nás natlučou. Ted' už je to takový, že učitel jde ze třídy do třídy a vidí, jak ho všude ignorujou a už ho to nebaví.

Informantka 3: Já když jsem si zavzpomínala, tak jsem si vzpomněla taky, že na základce jeden kluk, kterej teda, už nevím v jaký třídě to teda bylo, ale už s náma chodil dlouho, ale byl o dva nebo o tři roky starší, a takže byl větší vzrůstem a vším A my jsme ho odstrkávali, jsem si vědoma toho, že jsme ho taky svým způsobem šikanovali, ale on si to nevybíjel pak na nás, ale vybíjel si to na tý učitelce, že jí asi dával za to, že ona ho neochránila, nebo tím způsobem, ale já jsem to asi nevnímala v té době jako šikanu, protože se v té době taky o šikaně nemluvalo, přijde mě to jako.... jak vymoženost dnešní doby

Informantka 1: Momentální boom, dřív se o tom vůbec nemluvalo a všechno se řešilo.

Informantka 6: Já se s učitelem často hádám, já to řeknu, já to o sobě vím, mám takovou náturu, ale neberu to jako šikanu, ten učitel by třeba měl i přijmout i náš názor. Podle mě není šikana, když se s ním pohádám kvůli jinýmu názoru.

Informantka 1: My vám řeknem jiný názor než by vám řekli někde na základní škole, my jsme možná i jako trošku uvědomělejší.

Informantka 2: Já jsem taky teď chtěla říct, že u nás asi budete mít ty názory, že jsme pro ty profesory, kteří mají autoritu a jedou do nás a myslím, že na základce budou chtít

*právě ten opak, pohodu, volnej styl, kamarádšoft, ale přece jenom, když už jsme šli sem, tak aby do nás fakt nabušili co nejvíc, když už jsme tady, tak aby to nějak vypadalo, aby byl fakt ten rozdíl, že my jsme gympl a oni jsou základka, přece jenom asi tak uvědomě-
lejší a víme, co chceme.*